

Indictæ sunt, id est, qui stipulationes operarum tacite, ac vi ipsa præstitutum tempus, habent, atque in diem conceptæ sunt, diebus tribus quatuorve sine præstatione operarum elapsis recte dicemus, tot dies aduersus libertum à stipulatione facta cessisse. Quæ verò operæ sine stipulatione debentur, earum dies non ante indictionem cedunt: quippe cum tempus earum præstandarum, non ante indictionem præstitutum sit.]

CEDERE hereditatem Seruius, explicans illud 3. *Æneid.*

*Et parrio Andromachen iterum
cessisse marito,*

dici putauit, pro Competere, vel delatam esse, aut quasitam. Videamus tamen ne locutio hæc ex eodem potius genere sit, quo illæ proximæ: cum aut Legata aut operas cedere dicimus, quarum dies cessit. Hor.

CELARE sine diphthongo quam habet significationem, vide in l. j. ff. de Act. emp.

CELEBRARE creationem tutorum. §. C. tit. 37. l. 28. §. 2. Donationes, Cod. §. tit. 74. l. 3.

CELEBRIS ciuitas, id est, insignis & frequens hominibus. l. si in aliquam. de Offic. procons. & celeberrimus, id est, plurimorum sermone idoneus habitus. l. si res pupillaris. de adm. tut.

CELERITER, id est, summarie. Bar. in l. si quis. C. Depo.

CELLA dicitur à celando, id est, occultando. c. priuilegiu. de Ver. sig. in glo. in vj.

CELLARIUM, dicitur locus à reponendis celandisque esculentis poculentisque dictus. Apud Columellam de Re rusti. caput est quo pacto villica tractare debeat cellaria. Iurisconsultus de

leg. iij. l. vxorem.] Cellarium, inquit, iunctum eidem dixit. [Cellarius verò est qui cellæ vinariæ præsertim præponitur. Plaut. in captiuis,] Sume, polce, promequiduis, te facio cellarium.] Vlp. lib. 33. de fundo instr. l. quasitum. [Cellariu, inquit, id est, qui ideo præpositus est, ut rationes saluæ sint.] Et alibi sæpe. Nebris.

CELLARIUS, qui ideo præpositus est, ut rationes saluæ sint. l. quasitum. §. cellarium. de fun. instr. Cellarium verò neutro genere, locus est quo penus siue esculenta poculentæque asseruantur.

CEMENTARI dicuntur operatores murorum, iidem qui latomi, quia cæmento calcis & arenæ vtuntur.

COENACVLUM, est locus aptus ad cœnandum vel comedendum, in quo quis magis de die quam de nocte solet residere causa refrigerij. vide [cœnaculum.]

COENOBIVM, est locus religiosorum. & dicitur à κοινόν, id est, commune, quia ibi omnia debent esse communia. c. cum dilectus. de Consuet.

CENODORA, est vana & mundi gloria.

CENOTAPHIVM interpretatur inane sepulchrum. i. quod sine cadauere in memoriam tantum defuncti constructum est: quale apud Virgil. 3. *Æneid.*

*Hectoreum ad tumulum viridi
quem cespite inanem.*

Vlp. lib. xj. de Religiosis, & c. l. vel quæ [Si cenotaphium, inquit, sit, venire dicendum est,] & eo tit. l. monumentum. Monumentum, inquit, memoriæ causæ factum, quod Græcè cenotaphium dicitur. [Et tunc scribitur per e, simplex. Nā per æ, diphthongum, significat

k s

cænora

CENOTAPHIUM, nouum sepulchrum, quale fuit illud in quo Saluator noster fuit sepultus, de quo si in Euang. Sed per æ, diphthongū, Cœnotaphium significat commune multorum sepulchrū, quod Græce πολυάνδριον quoque dicitur. τάφος namque sepulchrum interpretatur. Cœnos autē sine diphth. vacuus, cœnos per æ, diphthongum significat commune. N.

CENOTAPHIUM est inane sepulchrum, id est, monumentum sine corpore, quod constat ad memoriam defuncti, vt ff. de Re. diu. l. in tantum. §. in fin.

CENSEO, es, est arbitrari, vnde cēsores dicti, ad quorum censuonem, i. arbitrium censeretur populus, vt scribit Varro de lingua Latina. Festus quoque, [Cēsores, inquit, dicti sunt, quod rē suam tanti quisque æstimare solitus sit quanti illi censuerint.] Hinc dicuntur censiti, quorum res est æstimata certa quadam summa, & per eam in classem suam redacti, qui etiam Opitecensi, id est, opibus censiti dicebantur: & capitecensi, qui nullo aut paruo ære censebātur. Auctor est Gell. lib. 15. & Valerius vbi de Mario. In Codicis Iustiniani lib. xj. titul. est de Agriculis censitis, &c. In quibus causis coloni capite censiti dominos accusare possunt. Pompo tit. de acqui. re. do. l. ergo [Censitorum, inquit, vice fungitur.] Nebr.

CENSERE, est iudicare, iudicium constituere, præcipere, vt not. io. And. in gl. verbi cēsemus. in Cle. j. de concess. præb. ff. de Ver. sign. l. cēseri. Inde nomē cēsores sumptū est. Præcia etiam dicuntur censerī, quia cēsum præbēt. Etiam censerē est in censum conscribi, vt

C. in qui. cau. pi. ta. contra. l. j.

CENSERE est æstimare, constituere, vel deliberare: vnde senatum cēserē, est cum sententiā dicat de eo q̄ sibi videtur. inde cēsores nomē traxisse videtur. Assentire verò dicitur senator, cum alienam sententiam approbat.

CENSITI dicuntur, qui censentur, id est, censum præbent, require supra [agricolæ & censiti,] & infra [colonus.]

CENSITOR, est qui recipit præsentationes collectorum coloni, & pignoris iure vendit prædium si census non soluitur, vt ff. de censu. l. forma. §. illam. & l. cum possessor. §. pro pecunia. Item censor dicitur iudex. l. ergo. de Acquir. rer. dom.

CENSORES à censu æris, id est, pecuniæ sunt dicti, quia censum tollunt. Cum enim auctus esset census in vrbe Romana, adeo vt consules non sufficerent, constituti sunt cēsores: & censoris nomen inde videtur esse tractum, quia senatum aliquid censuisse dicimus. l. censerī. præall. Item censor est iudex. Inde censura, id est, iudiciū: & per cēsurā ecclesiasticā significatur interdictū, suspensio & excommunicatio. ca. quærenti. de Ver. sig. Etiam cēsores Romanos procuratores dicimus.

CENSORIVS, vir qui censor fuit, vel qui dignus est, vt censor sit propter morum grauitatem, qui alios vindicet.

CENSORIVM, quod ad censorē pertinet.

CENSURA [ecclesiastica] quid sit, vide extrā de Sepul. cap. vlt. & vt lit. non cont. c. tuæ. Item quid importet, vide extrā de Ver. sign. cap. quærenti. & in Clem. de iud. cap. ij. de foro competent. cap. j.

CENSUS, tributum, & pensio publica

publica idem, vt Cod. in quibus cau. pignus tac. contr. l. j. & Cod. si propter pensionem publicam. l. si accipitur. Vnde,

CENSUS idem est quod pensio quæ soluitur de prouentibus. Censur etiam dicitur patrimonium, l. de creationibus. C. de epis. aud.

CENSUS proprie est actio ipsa censorum, ciues R. & eorum bona recensentium, de quo apud Pomp. in l. ij. §. post deinde. ff. de Regul. iur. Duplex enim census fuit, vnus personarum, cum ciues singuli in sua tribu, classe, centuria, nomina sua, vxorum, liberorum, libertorum, seruorumque suorum, item cuiusque ætatem, & quam Urbis regionem habitarent, iureiurando dato profiterentur. Alter census erat bonorum, cum iidem patresfam. sua prædia tum urbana tum rustica, seruorum, pecudumque numerum, fundorum instrumenta, supellectilem, pecuniæ denique numerum profitebantur. Quod & Diony. Halicar. tradit lib. 4. T. Liuius lib. 7. & 39.

CENSUS, pro bonis fortunisque omnibus. Cic. pro Q. Roscio Comædo. [Quem tu si ex censu spectas, ciuis Ro. est.] Vlp. l. cogi. 16. ff. ad Treb. Censu manumitti dicebatur serui, qui illustrati censu Romæ iussu dominorum inter ciues Romanos centum profitebantur, ait Vlp. ca. 1. Instit.

CENSUS censendo agri proprie appellatur, inquit Festus, qui emi & venire iure ciuili possent. Cic. pro Flacco, [Illud quarto, sintne ista prædia censui censendo? habeant ius ciuile? sint nec ne sint mancipi? Subsignari apud ærarium apud censorem possint? in qua tribu denique ista prædia censuisti.] Hinc,

CENSUS dictus est tributum quod prædiis provincialibus imponeba-

tur, ac fisco pēdebatur. Constant. l. ij. C. sine cens. & reliq. Qui comparat, censum rei cōparatæ agnoscat, neque liceat alicui rem sine censu vel comparare, vel vendere. Sic l. ij. C. Th. de contrahenda empt. item l. vltima. C. eod. tit. Omnes pro iis agris quos possident, publicas pēlitationes agnoscant. Reliqua autem ibidem dicuntur census, quos venditores prædiorum fisco debent, neque dum persoluerunt. Hinc,

CENSUALIS forma apud Vlp. l. 4. & passim. ff. de Censib. Et censualis professio, l. 7. C. de Donat. Censuales tabulæ, ac libri, l. 4. C. de Agrico. & censit. & Censuale officium, l. 18. C. de testib.

CENTENARI dicuntur à nostris, qui centum millia H-S. in bonis habent, & scribit Imp. §. ij. de Succes. li. qui, vt ait Asconius, more veterum censi dicebantur. De centenariis Vlpia. frequenter in l. 6. de Iure patro. & sub Rub. ad leg. Falci. qua de causa Suidas κενταρίων, inquit, νομισμάτων πούτης. Quod autem apud Impe. §. seq. legitur, centum millia H-S. centenariis aureis comprehendi, falsum est. non enim centeni, sed milleni aurei, siue solidi, centum sestertium millia conficiunt: quapropter aut hallucinatum esse Tribonianum, aut locum corruptum in Inst. commentariis docuimus. Hactenus Hotoman.

CENTENARI dicuntur duces vel magistri centum militum, quorum potestas dicitur centena.

CENTESIMA usura dicitur, quæ centesimo quoque mense sortem æquat: Vel sic,

CENTESIMA usura est, cum ob centum aureos pro toto anno penduntur aurei duodecim, hoc est,

est, propter centum aureos vno quoque mense aureus vnus, qui si cum centum istis aureis consideretur, omnino centesimus est: quare nec iniuria talis vsura centesima appellatur. Eadem verò ratione intelligi oportet vsuram quadrantem, trientem, semissem, bessem. Harmenop. tit. de Vsur.

CENTESIMIS calendis dare spondes? sermo est ex fœneratorum consuetudine deductus, pro eo ac si dicatur: Intra centum menses, à quo & centesima vsura.

CENTIES aureorum, præcisa locutione, pro centies cetera millia aureorum, Celsus l. 83. de Ver. sign. [Tantum quisque pecuniæ reliquit, quantum ex bonis eius refici potest. Sic dicimus centies aureorum habere, qui tantum in prædiis, cæterisque similibus rebus habet.] Pau. l. 97. de Lega. & fid. li. 32. [pone, inquit, in cōdito centies aureorum esse, quæ in vsum sumi solerent.] Sic decies sestertium, pro decies centena millia H. S. passim apud Cicero- nem in Verrem.

CENTONES, sunt cilicia ex pilis caprarum, siue panni crassiores ex lana diuersorum colorum consuti. Plautus in Epidico,

In alium quaras cui centones sarcias.

Iuuenalis,

Intrauit calidum veteri centone lupanar.

Cato de re rustica, [Prius veterem sagam accipito, vnde fiant centones.] De huiusmodi rusticis centonibus loquitur Iuriscōsultus Vlp. lib. 33. Dig. de fund. instruct [centones, inquit, funes peticæ.] Accur. Vgutij auctoritate, centones interpretatur puluinaria, i. opus factum ad modum

puluinarium. Quid verò per puluinaria ipse intelligat, ego non video, cum, auctore Seruio, puluinaria sint lectuli qui sterni templis consueuerunt. Principi quoque puluinaria dicuntur, apud Iuuen.

Lupanaris tulit ad puluinar odorem.

Catullus quoque de nuptiis Pelei,

Puluinar verò diua geniale vocatur. Nebris.

CENTONES, sunt cilicia siue panni crassiores ex lana diuersorum colorum, de quibus in l. quæsitum. §. item centones. de fundo instru.

CENTVM VIRALIA iudicia, dicta à centum viris: nam cum essent Romæ xxxv. tribus, quæ & curiæ dictæ sunt, tres singulis ex tribubus sunt electi ad iudicandum, qui centum viri appellati sunt: & licet quinque supercentum fuerint, tamen quo facilius numerarentur, centum viri dicti sunt.

CENTVMVIRALIS quæstio quæ, vide l. 3. C. quando tut. vel cur. esse def. l.

CENTVRIA in re militari centum continet homines: qui sub vno centurione sint, quorum centenarius iustus est numerus, sed centuriæ in agris significant ducenta iugera: centuria à centum iugeribus vocabantur, sed mox duplicata nomen retinuit.

CENTVRIO miles dicebatur qui præerat centum militibus, & cohors illa, cui præerat, appellabatur centuria. Centurionis insigne, vitis erat, siue sarmentum ex vite. Plinius: [centurionum, inquit, in manu vitis] Iuena. de Mario centurione conficito:

Nodosam

*Nodosam pesthac frangebant ver-
tice vitem.*

Luca, in 6. de Latio centurione:
Latium longo gerit ordine vitem.
Et Silius libro 6.

Leuiannus ab alio (honore.
Pruerno vitis Latia praeignis
Et Martia.

*Varro Pareonias Latia modo vi-
te per urbes.*

De vite quoque centurionū me-
minit Iuriconsultus lib. xl. Dig.
de Re mil. l. milites agrū. [Si vitē
tenuit, militiam mutat.] Nebr.

CENTVRIO, est qui praest centum
militibus. glo. ff. de Vulg. & pup.
substit. l. centurio.

CENTVSSIS, id est, libræ centum, à
decem decussibus dicitur, & à
centum assibus, qui erant num-
mi breues ex ære, vt centusse li-
cet, id est, centum libris vendit
per auctionem.

CEPISSE quis dicitur, quamuis aliq
acquisierint. l. cepisse. de Verb.
signif.

CERDO dicitur vilis homo, qui ar-
tes exercet illiberales, quodli-
bet lucrum sectans, κέρδος enim
Græcè, lucrum Latine dicitur.
De eo meminit Iuricons. in l.
cerdonem. ff. de Oper. lib.

CEREALES ædiles, sic dicti à Cere-
re, eo quod frumento praes-
sent, l. ij § deinde, Cod. Iulius, de
Origine iuris.

CERIMONIA, est ritus sacrifican-
di. Dicuntur enim cerimoniae sa-
crificia, & solennitates Iudæo-
rum, quæ cereis exercebantur, &
sic in veteri testamento peccata
purgabantur.

CERIMONIALIA [præcepta,] sunt
quæ ad cultum Dei pertinent, de
quibus ratio reddi non potest se-
cundum Io. Theut. dist. 6. §. his

itaque responderetur, quia ad li-
teram fuerunt mandata, [vt non
arabis in boue & asino, non in-
du s vestem lino lanaque con-
textam, & non seres agrum di-
uerso semine.]

CERNO dictum à creo, id est, à cre-
ando, ab eo quod cum quid crea-
tum est, tunc denique videtur.
Hinc illud in testamento. [Faci-
to videant te esse heredem] Ita-
que in cretione adhibere iubent
testes. Varro lib. 9. de Ling. Item-
que lib. 6. aquid Flau. Cum ego
antea te amavi, & mihi amicam
esse creui. valet constitui. Itaque
heres qui constituit se heredem
esse, dicitur cernere, & cum id
fecerit, creuisse. Hinc,

CRETIO certum dierum spatium
definitur ab Vlp. Inst. ca. 22. quod
dabatur heredi instituto, ad de-
liberandum vtrum expediret ei
hereditatem adire, necne. Et
Isid. lib. v. Etym [Cretio, inquit,
est certus numerus dierum, in
quo institutus heres, aut adit he-
reditatem, aut finito tempore cre-
tionis excluditur: nam ita dici-
tur [ille heres mihi esto, cernito-
que intra dies tot.] Hinc eodem
loco Vlp. [Cernere, inquit, est
verba cretionis dicere ad hunc
modum, [Cum me Mauius he-
redem instituerit, cum heredita-
tem adeo cernoque.]

CERNERE, & pro herede gerere,
hoc differunt, quod qui cernit,
verba cretionis pronunciat, quæ
retulit Vlp. cap. 22. Inst. Cum me
Mauius, &c.] Qui pro herede ge-
rit, re tantum ipsa heredem se es-
se declarat, vt si auctionem fa-
ciat, seruis cibaria mandet. Ita-
que Paulus in l. 9. ff. de Acqui.
hered. [Pupillus, inquit, si fieri
possit, id est, si verba cretionis
pronunciare possit.

CERO

CEROPHARII, acolythi sunt xxj. diſ. clericoſ. xxiiij. diſt. ſi quis poſt. §. deſeruientes.

CERTARE, id eſt, pugnare, quaſi certum ſe dicens habere: quod ſit etiam diſputando. Cod. de poſthu. hered. inſti. l. quod certum de leg. at cum quidam.

CERTARE cū uſuris fructibus prædiorum dicuntur, quorum veſtigalia vix, aut ne vix quidem uſuris perſoluendis paria eſſe poſſunt. Cicero Catilin. 2. [Meo beneficio tabulæ nouæ proferrentur, verum auſtionariæ: neque enim iſti, qui poſſeſſiones habent, alia ratione vlla ſalui eſſe poſſunt: quod ſi maturius facere voluiſſent, neq; (id quod ſtultiſſimum eſt) certare cum uſuris fructibus prædiorum, locupletioribus hiſ, & melioribus ciuib; videremur.]

CERTAMEN, pro ludo in quo eſt contentio, vbi etiam victori ab agonotheſta præmiũ proponitur. *Scripta ſunt de Ann. leg. liberto.* [certamina, inquit, ſub nomine iſtorum celebrarentur,] id eſt. Indi. Nece.

CERTATORES dicuntur monachi, in Auth. de Mona. §. cogitandum.

CERTVM dicitur non dubium, unde alias definitur certum eſſe q̄ apparet quod, quale, quantumq; ſit. l. certũ. ff. Si certum petatur.

CERTVM in iure dicitur, id cuius qualitas & quantitas apparet, l. Stipulationũ. 74. ff. de Ver obli. vbi Caius ſcribit Certum eſſe, q̄ ex ipſa pronunciatione apparet, quid, quale, quãtũq; ſit. Hinc, **CERTVM** corpus, proprie l. C. appellant, quod Dialectici indiuiduũ: Incertum verò quod illi genus: quade cauſa inter ſe opponuntur in l. i. §. non ſolum. ff. ad Leg.

Falcid. Hinc,

CERTVS locus qualitas & quantitas definita eſt, l. ita ſtipulatus. l. 15. de Verb. obli. l. 4. ff. p̄ Emp. l. 1. ff. de Euiſt. l. 6. ff. de Scruiſ. Incertus verò dicitur, cuius qualitas & quantitas non apparet, l. cū poſt. §. cū gener. ff. de Iur. dor.

CERTVS homo, cuius qualitas definita eſt, quæ dignoſcitur aut nomine aut demonstratione, nomine vt Pamphilus. Dauus. Demonſtratione vt ſi digito monſtrems: vt filius Arelenſis. l. Quintus. de Aur. & arg. Contra verò incertus homo, cuius qualitas definita non eſt, veluti cum in genere teſtator ſcripſit: Hominem illi do, lego. l. vbi autem. ff. de Verbo. oblig.

CERTA dies, cuius numerus definitus eſt: incerta autem, cuius tempus incertum eſt l. ſi dies. ff. quando dies leg. qua de cauſa Vlpia. in l. talis ſcriptura. ff. de Leg. 1. diem incertum conditionem appellat.

CERTVM vinum aut frumentum dicitur, cuius & qualitas & quantitas apparet: incertum autem cum aut neutra, aut alterutra rãtũ definita eſt: Quinetiam certum dicit, qui vinũ quod in apotheca eſt, aut triticum quod in horreo dicit, quæ omnia traduntur in l. ſtipulationum 74. & ſeq. l. triticum. 94. ff. de Verb oblig. l. cum res. 47 §. 1. de Legat. 1.

CERTAM legem in rem afferre, quod vulgus dicit allegare legẽ, in propriis terminis ad Herẽ. li. 1. [Hic certa lex in rem nulla aſſertur, & tamẽ multæ aſſeruntur, è quib. ratiocinatio naſcitur.]

CERTI conditio competit ex omni obligatione & ex omni cauſa ex qua aliquid certum & determinatum petitur, ſiue ex contractu,

contractu, siue ex causa legati, siue ex suo nomine, siue obligetur hereditario: & sunt duæ certæ conditiones, vna generalis in omni contractu vbi certum petitur, alia specialis in contractu mutui. Et licet nulla lex hoc manifestè dicat, potest tamen colligi ex text. Institur. Quib. mod. re contrah. obli. §. j. in fi. ibi. ex eo contractu, scilicet mutui, nascitur certi conditio, quasi pronomen [eo] demonstrat specialitatem in mutuo. Posset etiā probari ex rubr. ff. de Re. cred. & si cert. petat, & de certi condi. Quæ rubrica habet tres partes, vbi in secunda tangitur certi conditio specialis. & est glo. Instit. §. præalle. similis glo. in l. certi conditio. in princip. ff. si cert. pet. & in l. j. in prin. ff. de triticaria, & c. Et nota quod in libello non procedit certa conditio generalis, quia non instruitur aduersarius an debeat contendere, an liti cedere, dicendo, te conuenio, quia ad centum mihi teneris.

CERTIOREM facere quempiam eleganter dicitur, & non facere certum. Nam quod Virgil. in Æneid. dixit:

Anchisen facio certum.

carminis necessitate excusatur, & certiore in versu non potuit collocari, quoniam syllaba breuis est inter duas longas, quod heroicum carmen reformidat.

CERTIORO, as, vtuntur I. C. quod apud eos qui purè loquuntur in vsu non est. Vlp. lib. xxvij. Dig. tit. de eo qui pro tutore. l. j. [Sed necessarios, inquit, pupilli non certiorauit,] Idem quoque lib. xvij. tit. mandati. l. si fideiussor. [cum certiorare posset, inquit. eum, non fecit.]

CERTIFICO verò & certifica-

tio nusquam, quod meminerim, legitur, nisi in li. Dig. tit. de exc. [Honores, inquit, & immunitates certificauit scribens. [Item de pignoribus & hypothecis, l. cum tabernam, quæ est Scæuolæ, lib. xx. Dig. [Non certificationem, inquit, sed suppositionem à me accipere.] Nebr.

CERVI, sunt animalia de numero habentium naturam feram, licet quidam ita mansuetos habeant, vt in syluam ire & redire soleant. Instit. de Rerum diui. §. ceruos quoque.

CERVICALIA vestis nomine contineri, Vlp. scribit in l. 25. §. i. ff. de Aur. & arg. Quod si ad muliebrem mundum ea pertineat, significari putarem eo nomine, quæ Græci *περιτρυχία* nominant, quæ lul. Pollux in mundo muliebri recenset: Sin virilia sunt, ea dici putarem, quæ frigoris vitandi causa cervici circumdantur.

CERVISA, [vel ceruisia, vel ceruisium,] potio est ex hordeo, siue tritico, siue ex pane concinnata, & est ferè quam sacræ literæ ex Hebræo sermone interpretantur Sicerā, & idem quod zythum. Sicerā verò Hiero. ait, est omnis potio quæ potest inebriare præter vinum. Vlpianus libro xxxij. Digest de Triti. & vin. lega. lege si quis. [Nec camum, inquit, nec ceruisa continebitur.] Et paulò antè, [certè zythum quod in quibusdam prouinciis ex tritico vel ex hordeo, vel ex pane conficitur.] Strabo lib. 27 in descriptione Ægypti, scribit commune illis populis esse poculū, & fieri modis variis: appellatur autem à Græcis zythum, ab interprete ceruisum. Ant Nebr.

CERVISIA vini appellatione non continetur

continetur. ff. de vino & oleo leg. l. si quis vinum

CERYCIA dicuntur à Græcis, quæ Latini vocant caducea. l. tantum. de Ret. diuis. ff. ea sunt quæ Legati Græcorum ferre solebāt, ne quis eorum corpora violaret.

CESSARE agrum dicitur, cum non laboratur.

CESSARE & extinguī differunt, l. qui res. §. aream. de Solutio.

CESSARE improprie dicitur pronunquam fuisse, Papin. l. 97. ff. de Solut. [Cum ex pluribus causis debitor pecuniam soluit, vtriusque demonstratione cessante,] id est, sine vlla demonstratione.

CESSICVS tutor, & Cessicia tutela [vide tutor cessicus, & cedere.]

CESSIM ire, id est, retro ire. l. si ex plagis ad legem Aquil.

CESSIO, est iuris & actionis translatio: nam per cessionem iura & actiones in eum cui cessit transferuntur: quia sicut in venditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis necessaria est traditio, quantum ad dominij translationem: ita ad translationem rei incorporalis, scilicet, iuris & actionis, vtimur cessione, quæ reputatur pro traditione. Item cessio secundum Iud. li. vj Etymol. proprie est rei cōcessio, sicut est illud Ruth 4. [cedo iuri propinquitatis:] Nam cedere dicimus quasi concedere, utpote ea quæ propria sunt: nam aliena non cōcedimus, sed restituiamus. Cedere etiā proprie dicitur qui contra veritatem alteri consentit, ut Cic. [cessit auctoritati amplissimi viri, vel potius paruit.] Et est sciendum, quod in instrumento cessionis dicitur quod cedens eū, cui cedit, constituit procuratorem in rem suam. Ad cu-

ius euidentiam notandum, Si cū Titio ex mutuo contraxisti, tibi competit contra eū actio directa & personalis, quia cum eo in tua persona cōtraxisti. Tibi etiā competit actio utilis, quia utiliter & cum defectu debitum ipsum tāquam rem tuam prosequeris. Si autē mihi iura & actiones cōtra debitorem tuum ex causa venditionis, vel ex alia commiseris, transfertur in me utilis actio, qua vti possum ad ipsum debitum tuum tāquam meum exequendum. Directa verò & personalis remanet apud te, cum à te per cessionem nō potuerit separari, etiā si velis. adeo tibi adhæret ff. pro Socio, l. iij. Et sic patet quod in directa actione & personali sum procurator tuus, quia aliter nō poterā vti: licet enim directa nō possit cedi, potest tamē mandari eius exercitiū. Et nota quod cessio actionum præsumitur simulata ex tribus quæ notat Accur. in l. j. & pe. C. de Ma. & ibi doct. & c. fi. de alie mut. iu. cau. fa.

CESSIONARIVS dicitur ille in quē transfusa est obligatio vel nomen, & debet certiorare debitorem, quod nomē eius in ipsum trāsfusū sit, notificādo vel ostēdendo instrumentū, & legendo, & copiam si velit habere, dādo. ut l. nomen. Quæ res pig. oblig. poss. C. aliās alteri soluere posset debitum, non credens se obligatum cessionario l. j. §. j. ff. de Noui operis nuncia. & l. j. C. de obl. & actio per Bartol.

CETEROQVIN, alioquin. Vl. l. 29. ff. de iur. fisc. Sed enim hæc pœna magis est, ut aduersus ipsum locum habeat, qui delatorem redemit. ceteroquin aduersus hæredem eius transire non debet. Item, l. 35 §. 3. ff. de Hered. institut.

institut. Ceteroquin, si tempore quo transtulit in alium locum, &c.

CETERORVM & reliquorum appellatione, ait Vlpia. etiam omnes continentur, ut Marcellus, Dixit circa eum cui optio serui legata est, ceteri Sempronio. Nam tenet si non optet, omnes ad Sempronium pertinere. l. 160. ff. de Verb. signif. l. 17. de Opt. leg.

CHARACTER, eris, interpretatur figura, vel signum, vel forma. Cice. ad Brutum in oratore: [In omni re difficillimum est formam, quæ character Græcè dicitur, exponere. [Sed & styli genus character ab auctoribus dicitur. Vlp. libro xxviii. Digest. tit. de testa. l. ad testium. [Dum tamen, inquit, habuerit characteres.] Characteres dixit pro figuris literarum. Nebris.

CHARACTER propriè est signaculum quoddam quo aliud insignitur ut ordinetur ad aliquem finem, sicut caractere insignitur denarius ad usum cōmutationis. Et milites caractere insigniuntur, quasi ad militiam deputati.

CHARISTICON pro remuneratione, l. penult. de bon. damnator. In quibusdam legitur [carciaticon.] ut & in Pand. Flor.

CHARTA, est pagina scriptioni apta, ex quacunque materia illa sit, siue ex plumbo, siue ex coriice, siue ex linteis, siue ex papyro, siue ex corio, quæ dicitur membrana. De chartarum generibus Plib. multa lib. 13. Nat. histor. Vlp. tit. de leg. iij. l. librorum. Librorum, inquit, appellatione omnia volumina continentur, siue in charta, siue in quauis alia materia: neque enim membrana excluditur à chartæ appellatione, cum charta membrana

Voc. lur.

appellatur. Idem quoq; ibidem. [Si quis, inquit, chartas legauerit puras, membranæ non continebuntur.] quasi dicat, nisi addatur, charta membrana. Idem quoque Vlpianus titu. de bonorum posses. secundum tab. l. chartæ appellatio etiam ad nouam chartam refertur. Neb.

CHARTAE appellatione venit charta papyri, negant membranæ. l. chartis. & ibi Bar. ff. de le. iij.

CHARTA, seu instrumentum, seu rescriptum, dicitur falsa, seu falsum bene quatuordecim modis: ut no. in c. in memoria, distinc. xix. gl. verb. falsam.

CHARTIATICVM, merces quæ officialibus pro chartis datur. l. 6. ff. de Bon. dam. eodem forte modo dictum quo à Cicerone, s. in Ver. Cerarium, quod pro cera penditur, appellatum est.

CHARTOPHYLACIUM est armarium vel locus in quo chartæ reseruantur. Et dicitur à charta, quod est instrumentum, vel scriptura, & φυλάττειν conseruare, quasi &c. ut not. in c. j. de probatio. & c. ij. xc. distinc.

CHARTOPRATI, chartæ venditores, vel qui chartis quæ in urbem ex prouinciis comportabantur, vendendis præerant. Græci χαρτοπράτας vocant.

CHARTVLARIJ iudices dicebantur olim illi, qui ab imperatore habebant potestatem iudicandi, & illos solum, qui coram eis eligebant litigare, poterant eligere sine consensu priorum iudicum: sicut traditur in glo l. j. ff. de iudic.

CHASMA, χάσμα, id est, hiatus terræ. l. si venditione. de Peri. & com. rei vend.

CHILIARCHA, est princeps super mille homines.

I

CHIREM

CHIREMBOLVM, in l. j. ff. Nau. cau. stab. dicitur manus immissio, quod Alcia. in Parer. interpretatur.

CHIROGRAPHVM, est pictura ex manu propria, quam autographum etiam appellant. Sueton. in Augusto: [Nihil æquè elaborauerant, quàm vt imitarentur chirographum suum.] Differt autem chirographum à syngrapha, quòd in chirographo tantum quæ gesta sunt scribi solent, in syngrapha etiam contra fidem veritatis pactio scribitur. Idem in eodē: [cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurandum, à quibusdam syngraphā petere.] Per syngrapham intelligit Sueton. Chirographum propria eorum qui pacificebatur manu scriptū, in quo talis pactio scripta erat, nec negare possent. Paulus libro 42. ff. tit. de priuil. cred. l. bonis. à chirographo chirographarium formauit, quod significat eum qui à debitore autographum debiti habet. chirographariis, inquit, creditoribus. Nebr.

CHIROGRAPHVM est, cum duo paciscentes duas scripturas sub eadem forma verborum inter se conficiunt & mutuo sibi tradunt. vel dicitur instrumentum seu illa litera in qua debitor confitetur se esse obligatum creditori, idem quod antapocha, & chirographa, dum vaneunt, nomen siue corpus vānisse videtur. l. seruum filij. §. eum qui chirographum. ff. de leg. j.

CHIROGRAPHVM inane dicitur, cum id quòd debitum, persolutum. Vlp. l. 18. ff. de Solut. Solutione chirographo inani facto. Idem l. 41. ad l. Aquil. l. 5. §. 6. ff. Commod. Hinc,

CHIROGRAPHARIVS creditor di-

citur. qui sibi chirographo cauit. Paul. l. 38. §. j. ff. de Priuil. cred. Respub. creditrix omnibus chirographariis creditoribus. praefertur. Opponitur autem iis qui Hypothecarij dicuntur, l. cum tibi 10. C. qui pot. in pig. & l. 4. & l. 6. C. de priuil. cred.

CHIROGRAPHARIVS debitor, qui sua manu cautionem creditori dedit in l. pen. C. de Nouat.

CHIROGRAPHARIA pecunia, quæ sine pignore per chirographum solum debetur, ti. Cod. etiam ob chirog. pecun.

CHLAMIS, est vestis militum, purpura regum, stola sacerdotum, toga aduocatorum, birrus rusticorum vel custodum, cucula monachorum: vt C. de vesti. ho. l. & aura. lib. xj. & l. fortissimi. C. de mil. veste. lib. xij. prout not. Azo in sum. Cod. de offic. prae. præt. Sed in l. vestis. de Auro & arg. leg. connumeratur inter vestimenta puerilia.

CHOMA, ex Græco interpretatur agger eris. Est autem agger, vt inquit Seruius in illud Virgil. 10. Æneid.

*Atque ipsis praelia miscent
Aggeribus.*

Terra illa, quæ facto vallo propius ponitur. Vnde ritu. est apud Imp. de aggeribus Nili non rumpedis. Illi igitur aggeres proprie dicuntur *χόματα* Græcè. Vlpia. lib. xlvij. Dig. tit. de extraor. crimin. l. saccularij. [Chomata, inquit, sunt aggeres qui solent aquam Niloticam continere.] Et ibidem sæpe: vbi pro choma per ch, & o, longum, coma, atis per c, exile mendose legitur.

CHOMATA dicuntur aggeres qui

qui solent aquam Nili continere, l. saccularij. ff. de extraordin. criminib.

CHORVS quid sit, vide l. si chorus. de leg. iij. & l. cum eiusdem. de Ædil. edict.

CHRESIS ponitur pro vsu. l. si habitatio. ff. de vsu & habit.

Χρύσαμμος Græcè dicitur, quam, ut ait Plin. Hispani [balucam] appellant, de qua satis multa scripsimus in verbo [baluca,] dicta à χρῦας, quod est aurum. Iustiniani Codicis, lib. xj. tit. de metallariis [Ostonos, inquit, scrupulos in baluca, quæ Græcè chrysāmos dicitur.] Accursius nō min⁹ in chrysāmini delirat interpretatione, quā supra fecerat in baluca: [Chrysāmmos, inquit Græcè, Latine utilitas,] ut sit chrysāmos, id est, in utilitate publica: cū tantum distet chrysāmmos à χρῖσσιμος, quod interpretatur utilis, quantum Thais ab Hermione. Illud namque per ip̄ilon, υ, hoc per ι scribitur. Nebr.

CHRYSAMMOS, vel, ut alij legunt, chrysoma, vas est, in quo aurum infundebatur, ut exponit Alciat. in l. j. C. de metal.

CHRISMA fit ex duobus liquoribus, scilicet oleo, per quod puritas mentis & nitor conscientie intelligitur, & ex balsamo, per quem odor famæ figuratur, ut est text. in cap. unico, de sacra unctione.

CHRYSOLITHVS χρυσόλιθος, Gemma aureo colore translucida, ut ait Plin. lib. 37. cap. 9. quasi dicas lapis aureus, cuius meminit Vlp. in l. 19. §. 6. de Aur. & arg. leg.

De C ante I.

CIBARIORVM appellatione neque habitatio, neque vestia-

rium, neque calcearium continetur, sed tantum cibis. l. diariis. de Alimen. & cibarij. leg. cibi verò appellatione, potum quoque contineri Archidiacon. prodidit cap. in quibus. de Consecra. distinct. secunda.

CICATRIX dicitur quæ vultum excæcat vel deturpat, & post sanatum vulnus remanet. Bart. in l. si quis in metallum. C. de Pœn.

CICERA, est omne quod bibitur. xxxij. quæst. ij. admonere circa medium, in princip.

CIDONIVM malum, idem est quod cotoneum, & vinum cidonium quod ex malorum cidoniorum conficitur succo. Vlpia. tit. de vino, tritic. lega. l. si quis. [cidonia, inquit, & si qua alia sunt vina, quæ nō ex vinea fiāt.] Ea verò, ut diximus, sub ceruisia siue zytho contineri videntur. Ant. Nebris.

CIDONIVM [vinum,] ex cidonij mali succo confectum. l. si quis. de vino lega. Nebris.

CILICIVM proprie dicitur textum ex lana caprina, ad usum maximè tentoriōrū, siue castrorum, ut dicit Virgil. lib. 3. Georg. Vnde cilicina saga fiebant ad pluuias arcendas, Exod. cap. 26. [Facies, inquit, & saga cilicina undecim ad operiendum tectum tabernaculi.] Vegetius quoque libro quarto de re militari, saga cilicina prætendi præcipit, ad excludendos impetus sagittarum. Vlpianus lib. 33. Dige. tit. de fun. instructo. l. quæsitum. §. si domos. [Vela, inquit, cilicina instrumenti esse Cassius ait, quæ ideo parantur, ne ædificia vento laborent.]

CILICIVM, textum ex lana caprina: unde cilicina vela in l. quæsitum. de fund. instru.

CIMELIARCHA, id est, custos vasorum & aliarum rerum pretiosarum ecclesiarum, C. de sacrosan. eccles. l. iubemus. in glos.

CYMBIVM, poculi quoddam genus est, dictum à similitudine cuiusdam nauigij. Est autem cymbium in forma diminutionis ab eo quod est cymba.

Inserimus tepido spumantia cymbia lacte

Paul. 32. Dig. tit. de auro & argen. leg. pedicul. [cymbia, inquit, argent. crustis aureis illigata.] N.

CIMELIARCHIVM, locus est ubi reponitur thesaurus. Cod. de bon. auctor. iud. poss. l. fin. §. fin autē. & dr Agr. & cens. l. litibus.

CIMITERIVM, vide cœmeterium.

CINCTVS, pro eo qui ad militiā cōscriptus, miles factus est. Marcell. l. Titius. 25. de Testam. mil. [Titius priusquā tribunus legionis factus esset, testamentum fecit, & postea cinctus manēte eodem testamēto decessit.] Paul. l. quod dicitur. 38. §. 1. ff. eod. [Miles testamētum fecerat, deinde non ignominie causa missus, rursus cinctus est in alia militia.] Moris fuit antiquis, ut rogati ciues Romani esset in militia, sed praeliū inituri præcingerentur, inde testamenta in procinctu. Sed eo more sublato cingulum mansit perpetuo. Vnde qui ab Imperatore ignominia afficiebātur plerunq; discingebantur: qua pœna vsum Marcellum Liuius libr. 7. testatur. Augustum verò Suet.

CINGERE arborem, est illā deglabrare, siue delibrare, hoc est, decorticare, siue corticem detrahēre, encernardat Hispani dicunt, quo facto arbores inarescunt. Paul. lib. xlvij. Dige. tit. arborum furtim caesarum. l. cadere.

[cingere, inquit, arborem, est illam deglabrare.] Item ff. eodem, l. furtim. & Alphenus li. 19. Dig. tit. Locati & cond. l. in lege locationis. Neve quem cingere, credere. vrere finito. Ant. Nebr.

CINGVLVM quandoque exponitur, id est administratio. in Au. ut liceat ma. & auia. §. quia verò quædam. Quandoque pro ense vel pro tit. dignitatis. C. de præpos. sac. cub. l. vltima, lib. 12.

CIRCA, est significationis restrictiue, non autem ampliatiue, ut in l. Rutilia Polla. ff. de contra. empt. & hoc nota pro statutis. Et quid dictio [circa,] operetur in teste, vide Barto. in l. Celsus. ff. de vsucapioni. Et [circa] pertinet ad tempus, [circum] ad locum, [circiter] ad numerum.

CIRCEIENSIS, e, nomē possessiui gentile, ab eo quod est Circeij, orum, oppido Italiæ in Latio veteri, atq; promontorium eiusdem nominis, quondam insula, ut inquit Plin. auctoritate Homeri, vasto mari circumdata. Illic Circe venefica illa decantatissima regnasse dicitur, quo tempore Vlysses orbem pererrabat. Hinc Plin. de ostreis: [candidiora, inquit, Circeiensibus.] Liuius [Circeiēsum quidam cogniti & colonia Velitris.] Paul. li. xxij. Dig. tit. de iur. & fa ign. l. regula. est. [Ad opus, inquit, aqueductus reipu. Circeiensium.] Circenses ludi appellantur qui in circo magno Romæ fiebant, atque inde dicti ea forma qua ab Hispali Hispalenses. Ex quo Seruij Grammatici & quorundā aliorū error cōvincitur, q. putāt, Circeses ludos esse dictos q. ubi suo tēpore metæ fuerunt, olim gladij ponebantur, quos circuibant: vnde ludi Circenses, quali Cicūenses,

enses. Virg. libr. 8. *Æneid.*
Magnis Circensibus actis,
 Et Iuuenalis,
Sipotes auelli Circensibus optima
Sora.

Hermoge. lib. 50. Dig. tit. de mun-
 neribus l. 1. [Equorum, inquit,
 Circensium spectacula.] Et Pau-
 lus lib. 30. Dig. qui est de legatis
 primus l. ciuitatibus. [Ludos, in-
 quit, scenicos, vel ludos Circen-
 ses.] Ant. Nebriſ.

CIRCENSES ludi, qui Romæ in
 circo maximo fiebant.

CIRCITORES dicuntur, qui vi-
 giliis nocte circumeunt. Hispani
 [rondas] vocant. Veget. lib. 5. de
 re militari. [Tribuni, inquit, eli-
 gunt qui vigiliis circumeunt, vt
 renunciēt si qua emerſerit cul-
 pa, quos circitores appellant,
 nunc militiæ factus est gradus.]

Ouid. in Priapeia,

*Quid mecum tibi est circitor mo-
 leſte?*

*Ad me quid prohibes venire ſu-
 rem?*

Vlpianus lib. 14. Dig. tit. de inſti-
 toria actione l. quicunque, circi-
 tores vocat, qui circumferunt
 merces per vicos & vrbes, ven-
 dendi cauſa.

CIRCUITORES dicuntur, qui
 circumeunt vel circundant patrias,
 à nundinis ad nundinas deferē-
 tes res vanales. Et dicuntur alio
 nomine circummeatores.

CIRCVLATORES circunſora-
 nei dicuntur, qui publicè offu-
 cias quasdam & præſtigia faciunt,
 vt videantur deuorare gladios, &
 geſtare ſerpentes, & talia quæ-
 dam facere. Apuleius in primo
 de aſino: [circulatoreſm aspexi
 equeſtrem ſpatham præacutam
 mucrone iuſeſto deuoraſſe, ac
 mox eundē inuitamento exigua

ſtipis venatoriam lanceam, qua
 parte minatur exitiū, in ima vi-
 ſcera condidiſſe.] Paulus lib. xiiij.
 dig. tit. de extraordinariis crimi-
 nibus l. vlt. [In circulatores, qui
 ſerpētes circumferunt & propo-
 nunt, ſi cui ob eorum metum da-
 mnum datum eſt.] Ant. Neb.

CIRCVLATORES, qui ſerpen-
 tes circunferunt & proponunt.
 l. ſin. de extraord. crimi.

CIRCVM DV CERE litteram, eſt
 eam circumducta linea damna-
 re: & ſic differt à cancellare, &
 ſuppunctare.

CIRCVM LVVIO, inquit Feſtus,
 eſt ius quoddam prædiorum, vel
 (vt alij malunt) prædiatorum.
 Eſt autem circumluuio cum par-
 te aliqua diuiſum flumen agrum
 alicuius ita ambit, vt inferius
 vnitum illum in inſulæ formam
 redigat. l. Adeo. 7. §. quod ſi. ff. de
 acq. rer. dom.

CIRCVMFORANEVS ſecun-
 dum Iſid. libr. 10. dicitur qui ad
 modum rotæ circumfertur.

CIRCVMSCRIBERE, eſt frau-
 dibus cauillationibusque in iu-
 dicio vti, vt cauſam obtineas,
 vincasque aduerſarium: Ambro-
 ſius in Lu. cap. 4. [Vtitur diabo-
 lus teſtimoniis ſcripturarum, nō
 vt doceat, ſed vt circumſcribat &
 fallat.] Idem ad Conſtantinum:
 [Nec quiſquam aut viduam ſper-
 nat, aut circumſcribat pupil-
 lum.] & ibidem, [Quid circum-
 ſcribitur fratri? fraudatur merce-
 narius?] Inde circumſcriptio.
 Idem Ambroſius ad Irenæum,
 [Omnia plena fraudis, plena cir-
 cumſcriptionis.] Et circumſcri-
 ptor, oris: Iuuenalis:

Pupillum ad iura vocantem
Circumſcriptorem.

Iulianus li. xliiij. tit. de exceptio-
 nibus l. exceptiones. [Pro mi-
 noſte,

nore, inquit, vigintiquinque annis circumscripto] Nebris.

CIRCUMSEPTVS, est circumdatus vel undiq; cinctus: vt notat. in procem. Clem.

CIRCUMSCRIPTIO quid sit Bartolus in Authentica ex causa. C. de liber. præterit.

CIRCUMSTANTIA alicuius loci intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bart. in l. item apud Labconem. §. conuitium. ff. de iniur.

CIRCUMVENIRE in eadē propē significatione accipitur, qua circumscribo, vnde illi propriē dicuntur circumuenti, quos graffatores quasi ex insidiis adoriuntur. Cæsar in commentario Hispaniensi: [cū undiq; se circūueniri animaduertisset.] Ambr. in illud Euang. [Reddite quæ sunt Dei Deo.] Nec interest apud Deum, vtrum vi aut circumuentione res alienas occupet. titu. de doli mali except. l. apud Celsum. Nebr.

CIRCUMVENIRE, est adhibita calliditate decipere. l. j. de dolo.

CISIARIVS auriga cisij, quod genus est vehiculi gestatorij. l. item quæritur ff. loca.

CESTA pro capsula. l. j. de po.

CISTERNA, pluuiæ aquæ conceptaculum est dicta, vt inquit Festus, quod inest in terra. Martia.

Sit cisterna mihi quàm vinea malo Rauenna.

Vlpianus libr. xliij. Dig. de fonte deducendo. l. vnic. [cisterna, inquit, non habet perpetuam causam, nec viuam aquam. Sed vinum condatur in conceptaculo cisternæ simili.] Cisterna quoque per translationem potest appellari. Vlpianus lib. xlvij. de furtis. l. vulgaris. [Et quidem, in-

quit, si cisterna vini sit.]

CISTERNA est locus in quo congregantur aquæ pluuiæ, & ibi collectæ vsui reseruantur. l. vnic. ff. de fon.

CITATIO, est in ius vocatio vel inuitatio, cū quis de aliquo conqueritur, & querimonia sua corā iudice deposita, iudex emissio citationis edicto ad eius instantiam vocat, vel inuitat illū ad se in quē agere desiderat qui conquestus est. Si verō in edicto iudex vel prætor adiiciat hanc clausulā, si in die præscripto non veneris, quasi contumax condemnaberis vel reputaberis, tunc edictum olim dicebatur peremptoriū: hodie autē sufficit quod dicatur, citamus talem peremptoriē. Et est quadruplex modus citandi, secundum Gulielmum de Mont. Laud. Primus per nunciū litteris citatoriis. Secundus per præconem. Tertius per edictum, Clem. i. de iudic. Quartus fit ex iuris dispositione. Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis, ca. consuluit. de offic. deleg. Item quædam est verbalis, quædam realis vel actualis ducendo ad iudicem. Item citationis sunt tres actus. Primus est impositio, cū iudex imponit nuncio vt citetur reus. Secundus manifestatio, cū nuncius denunciat citato vt veniat. Tertius relatio, cū nuncius refert iudici se talem in tali loco citasse. Additur etiam quartus, scilicet comparitio citati, & quando citatus teneatur comparere, & si non cōparet, mulctetur. not. per Doct. in c. præterea. de dila. Et de illis actibus in c. fin. de feriis. Et nota quod citatio est de iure naturali, vt in Clement. pastoralis. de re iudi. & citatus ad locum

mor

morbosū, seu vbi aër est pestilē
tialis vel corruptus, non tenetur
ire, cū salutis hominum sit ratio
habēda. l. scā sciēdū. ff. ad Trebel.
& ibi per doct. Nec citatus perē-
ptoriē potest dici contumax an-
te libelli oblationem. l. si finita.
§. si plures. ff. de Damno infecto.

CITRO aduerbium, id est, infra 20.
dies in Auth. de mand. princip.
§. sed & suscipientes.

CITRA .quandoque ponitur pro
præter. de Calum. l. vlti. quando-
que habet effectum priuationis
vel negationis. ff. fam. herciscū.
l. si filia. §. Papin. Quandoque po-
nitur pro fine. in Authentic. vt
iudi. sine quoquo suff. §. quod au-
tē à nobis. Quandoq; exponitur
citra quā, id est, aliter quā in
Authent. iusiurand. quod præst.
ab his §. iuro quoque. Quando-
que exponitur citra, id est, con-
tra. ff. de noua. l. seruus. Aliquan-
do id est, ante. Extrā, de testibus.
cap. dilecto.

CITREAE mensæ, id est, ex ci-
tri materia, celebrantur apud au-
ctores, & fuerunt in tanto pre-
tio, vt cum aliquando viri obie-
cissent fœminis nimios sum-
ptus, quos in coëmendis marga-
ritis faciebant, [& vos, inquit, in-
mēsis citreis vtimini.] Sed cum a-
pud omnes constet, citrum arbo-
rē, & mala citrea esse, quæ post-
ea cœpra sunt cognominari ma-
la rancia, quorū materia neq; fir-
ma neq; odorata neque quicquā
habens quod laudabile sit: suspi-
cor aliquid erroris subesse circa
has arbores iam inde ex anti-
quitate cōtractū, vt citrū videli-
cet pro cedro accipiat, hoc est
[alerze] cum præsertim arbor il-
la syluestris sit, copiosēque pro-
ueniat in monte Atlante. Vnde
Martialis de mensa citrea dixit;

*Accipe felices Atlantia munera
syluas.*

Idem alibi,

*Cum possint Libycas sustinuisse
trabes.*

Paulus lib xix. Digestorum, de a-
ctiōe empti & venditi. l. si steri-
lis. Veluti si mensas quasi citreas
emat, quæ non sint. Ant. Nebr.

CITREAE mensæ, ex citri arboris
ligno confectæ l. si sterilis. de A-
ctio. empt.

CIVILIS actio. Require suprā
[actio.]

CIVILE [debitum] vide in gloss. j.
c. si. de solut. Et quandoque ci-
uile. idē est quod vrbānum &
elegans, vt in gloss. in l. ciuile est.
C. de fur. Sic inciuile, id est, in-
vrbānum vel indecens. lege in
ciuile. ff. de Legib.

CIVILIA verba, quæ etiam di-
recta in iure appellantur, verba
sunt formularum ciuiliū, hoc
est quæ ad ius ciuile accommo-
data olim à Iurisconsultis fue-
runt. Ex eo nimirum quod hæc
pars iuris propriē nonnūquā ius
ciuile appellatur. Vti Pomponius
docet l. 2. de Orig. iur. Siue quod
vernaculum esset, neque ab ex-
terarum gentium institutis sum-
ptum: siue quod soli ciues iis le-
gis actiōibus ac formulis vtī
possent. Papinianus l. 7. de Vul-
gar. & Pupil. [Verbis ciuilibus
substitutionem post quartumde-
cimū annum ætatis frustrā fieri
conuenit.] Vlp c. 25 Institur. fide
cōmissum est quod nō ciuilibus
verbis, sed precatiue relinquitur.]
hoc est, non iis formulis quæ ad
heredum institutionem accom-
modata sunt, sed precatiuis.

CIVILITER eo modo, eaque
formula quā Iur. excogitarūt &
tradiderunt: Hinc Pompon. in l.

pen. ff. de Solu. scribit: Verborum obligationem ciuilitate per acceptilationem tolli, non rei naturam ac substantiam, id est, consentum & pactum spectans: sed modum ac formam aduentitiam, cum Vlp. in l. 8 in fin. ff. de Acceptilat. aperte dicat acceptilationem esse iurisdictionem: quatenus scilicet pactum conuenientum, id est, substantiam ipsius actus consideramus: ut acceptilationis materia sit iurisdictionem, forma verò iuris ciuilis. Hotom.

CIVITAS dicitur, quasi ciuium vnitas, & murorum ambitu terminatur. de Senten. excom. si ciuitas. cuius appellatione etiam comprehenduntur Burgenfes. ff. de Verbo. signif. l. ij. Item ciuitatis appellatione comprehenduntur mille passus à muro ciuitatis, ff. eod. tit. l. mille. & ff. de pen. leg. l. quod liquide. §. si ita legitur. Item comprehenduntur horri. arg. ff. de procu. l. presens. Item ciuitatis nomine non comprehenduntur dioceses, nec e contra. Vocatur autem proprie ciuitas, quæ habet Episcopum, ut l. xxx. dist. in illis.

CIUIS, est natus in ciuitate. l. ciues. C. de Appella. vbi gloss. Sed quid de natis in comitatu? Dicitur in Auth. quibus mod. na. eff. sui. §. si vero non ciues.

CIVIVM appellatione veniunt non solum illi de comitatu, sed etiam illi de territorio. Felin. in cap. Rodolphus. versic. [quarta conclusio.] de Rescr. Adde quod ciuium appellatione veniunt illi qui sunt de ciuitate, diocesi, vel comitatu. Doct. in rubr. ff. Solut. matrim. licet gl. aliter sentiat in d. c. Rodolphus. Bart. in l. j. ff. ad municip. Adde quod Bartol. in l. iij. C. de Nat. lib. dicit ibi per il-

lum text. quòd ille qui oritur ex villico vel ex vico, sortitur originem ex ipsa ciuitate cui subest vicus, & an repræsentat concessa contra ciues, comprehendant conciuitatenses. Bald. in l. vbi alij. ff. de Offi. Procons.

De C Ante L.

CLABVLA, est genus vehiculi quo utebantur in transitu militum, legatorum, annorum. l. 4. ff. de Veter. M. & Cuiac. ad tit. de curs. public.

CLADES id est, calamitas. l. j. C. de Iure emphy.

CLAM [possidere,] id est, occulte possidere.

CLANDESTINVS, na, num, à clām particula deriuatur, notamque habet significationem, neque ob aliam causam hoc in loco posuimus, nisi quòd vulgo accentu barbaro ab omnibus profertur, hoc est, accentu in antepenultima, cum penultimam habeat longam, & iuxta regulas Latinæ linguæ in eadem accentus debeat collocari. Quòd verò penul. longa sit probatur carmine Manilij in primo Astronomicon dicentis,

Et clandestinis surgentia fraudibus arma.

Silius quoque Italicus in libris Punicorum,

Ceu clandestino traheretur fœdere bellum. Nebris.

CLANDESTINVM coniugium, est despecta personarum presentia, vel iuris solennitate, vel denunciatione non præmissa, sine sacerdotis benedictione, occultum matrimonium.

CLANDESTINA [electio] dicitur, quæ in cameris per occultam conuenticula fit, vel illa quam
cano

canonici inter se secretaria tenent.

CLARISSIMATUS, est dignitas. C. de Prox. sacri scrin. l. peculiaris. Aliquando accipitur pro consolatu. C. de equest. dig. l. j. & ibi no. de Dom. & prot. l. ij. li. 12.

CLARISSIMVS dicitur etiam qui est spectabilis: eo quod clarum habeat dignitatem. Cod. de prin. agen. in re. l. fi.

CLARISSIMARVM foeminarum nomine, Senatorum filia, nisi quae viros clarissimos sortita sunt, non habetur. Tandiu igitur clarissima foemina erit, quoadiu senatori nupta est vel clarissimo, vel separata ab eo alij inferioris dignitatis non nupserit. l. 8. ff. de Senato. le 22. §. 1. ad municipi.

CLASSIS, id est, navis, inde classicus, id est, numerus classatorum id est, navium ad bellandum. Et qui censetur, vel voluerit se huic ministerio deputare, dicebatur incensus: ut C. de Classe. lib. 11.

CLAVSTRVM dicitur, quasi claudens, siue castrans, id est, priuans habitantes in eis, ne euagentur. 7. q. 1. §. vlt. & no. per Archi. de statu reg. ca. vno. §. verum. lib. vj. super verbo, [moræ.] & est locus religiosus, extra, de Cōst. cap. ij. in princ. Aliquando claustrum dicitur instrumentum ad claudendam domum vel partem eius, ff. de Actio. empr. & vend. l. fundi.

CLAVSI dicuntur etiam vincti, si ita vincti sunt, ut vincula erumpere non possint. l. si quis in graui. §. clauso. ad Silla.

CLAVSULA codicillaris dicitur, quae in testamentaria scriptura subiungitur: ut si minus testamenti, saltē codicillorum vim atque auctoritatē obtineat. Eius

autē duae formulae fuerunt. Prior haec, ut si iure testamenti non valeat, iure codicilli valeat. l. vlt. C. de codicil. l. si iure. 11. C. de Testam. manumiss. l. cohæredi. 41. §. 2. de Vulgar. substitut. Altera sic, *ὅτι πᾶσις ἐξουσία*, quacunque ratione poterit: quoquomodo poterit. l. ex ea scriptura. 26. ff. de Testa. l. 3. ff. de Milit. testa. l. Lucius. 89. §. vlti. ff. de Leg. 2. Quin & rogatio legitimorum hæredum, sine vlla scriptura pro clausula codicillari valet. l. ex testamento. ff. de fideic. liber.

CLAVSVLA derogatoria statutorum. 7. C. tit. 39. l. 4. in princ. A. in libellis, [saluo iure addendi.] 2. C. tit. 1. l. iij. N.

CLAVSVLARIS cursus, erat ꝑ Galli [chevaux de munition ou d'artillerie,] vulgò vocant. l. 4. ff. de Vetera. M.

CLAVVS in veste erat verruca ex auro, vel ex coco, aut aliis coloribus vesti intertexta, ad ipsius vestis splendorem adhibita. Quintil. lib. 8. [Ut affert, inquit, lumen clauus purpuræ solo insertus. [Hinc & laticlauij & angusticlauij dicebantur ab antiquioribus, qui poterant huiusmodi genere vestium vti. Varro de lingua Latina: [Si quis, inquit, tunicam ita consuât, ut altera plagula sit angustis clauis, altera latis, vtraque pars carebit analogia.] Suetonius in Augusto, [Vsus est rogis neque restrictis, neque fufis. clauo neq; lato, neque angusto.] Vlp. li. 34. de Aur. & argen. le. l. cum aurum. [clauus aurei & purpuræ pars sunt vestimentorum.]

CLAVVS, morbus est in similitudinem tuberculi coloris albi. fit in plantis digitisque pedum maxime. Celsus libro quinto de

clauo eiusque curatione multa ponit: [clauus, inquit, nonnunquam etiam alibi, sed in pedibus maxime nascitur, sed præcipue in contuso:] à Græcis *κλῆς* dicitur, ut apud Galenum libro decimo & vndecimo, de medicina simplicis. Hoc morbo periit Silius Italicus, ut auctor est Plinius Cacilius in epistolis. Vlpianus libro xxj titul. de ædilitio edicto. l. qui clauum. [Qui clauum, inquit, habet, morbosus est.] Nebris.

CLAVI in re vestiaria quid sint, facile est intelligere ex leg. cum aurum. in fine. & l. seq. & vestis. de Auro leg. sunt enim, ut puto, fibule & veluti clauiculi quidam qui vestibus insuuntur, vel ad ornatum, vel ad illas annectendas, quod ferè fit in ea parte, qua pectus contegitur.

CLAVVS, præter notum significatum, ponitur pro genere morbi. l. qui clauum de Ædil. edict. & quibusdam videtur id tuberculum esse, quod digitis tum pedum tum manuum plerumque innascitur, & ab Italis vel porrus vel callus nuncupatum.

CLERICA, dicitur corona clericorum rasa: ut no. Io. And. de vita & honest. cler. c. clerici.

κλῆς Græcè, est sors Latine, vel hereditas. Sunt ergo dicti clerici quia de sorte domini sunt. xxj. dist. clericos. vbi ponuntur nomina omnium graduum in Ecclesia Christi deseruientium. Et appellatione clericorum etiam intelliguntur monachi: licet non è contra, quia sunt etiam electi in sortem domini, xij. quæst. j. duo sunt genera. Et hoc maxime in causis fauorabilib. sed in odiosis secus, ut nota. in capit. j. de iuracal. vbi etiam appellatione

clerici non venit monachus, quia ibi postea specificat. vide c. cum secundum Apostolum. de præbendis. & cap. clericos. præalleg.

CLERONOMIA, idem est quod hereditas diuina.

CLIENS dicitur ille, cuius causam aduocatus tuetur & defendit Inde clientulus diminutiuum, & idem est, secundum Isido. Vel dicitur quasi colens, à colendis patronis.

CLIPVS & scutum significat & imaginem, vti docet Charisius lib. i. & Plinius lib. 35. ca. 3. Atque in hac significatione usurpatur ab Vlp. in l. si verò §. Si id, quod. ff. de his qui effu. [Nam cum pater in pergula clipeum vel tabulam expositam habuisset.] Hotom.

CLIVI appellantur fossæ terrestres per gyrum. ff. de Seruit. vrb. præd. l. seruitutes §. si domo. Vel verius dicuntur loca in subline surgentia, cuiusmodi sunt ascensus montium. l. si ex plagis. §. in cliuo. ad l. Aquil. vnde cliuosam viam & planam, ut opposita distinxit Vlp. in l. j. §. deteriore. ff. Ne quid in loco pub.

CLIVOSA dicuntur loca in subline clementer surgentia, nam cliuus est montis latus. Vnde decliuis ex monte descendens, accliuis ad montem ascendens: Virg. i. Georg.

- cliuosi tramitis undam

*Elicit. Et Iuuenalis,
Cliuosa veneris dum per monumenta Latina.*

Vlp lib. xliij. titu. ne quid in lo. l. prætor. [Via cum plana fuerit, si cliuosa fiat.]

LOACA, alueus est per mediam urbem, in quem latrinarum sordes confluunt. Itaque latrinae sunt,

sunt, quemadmodum Hispani dicunt, priuatæ: dictæ ab eo, quod lateant, Cicerone auctore. Cloacæ verò sunt publicæ: quod eleganter Columella vno versu expressit, dicens:

Immundis quarumque vomit latrina cloacis.

Id est, quod ex foris priuatis sordes confluunt in cloacas publicas, & inde emittuntur extra urbem. Vnde Iuena. de Tiberino pisce dixit.

- Pinguis torrente cloaca.

Vlpianus libro xliij. de cloacis. l. j. [cloaca est, inquit, locus concavus, per quem colluies quædam fluat.] Inde cloacarius, qui cloacæ curam habet. Vlpianus lib. vij. de usufructu, & quemadmodum quis vtatur. l. si pendentes. [Si quid, inquit, cloacarij nomine debeat. Ant. Neb.]

CLOACA dicitur locus concavus, vbi sordes confluunt ex quocunque vili loco, vel effluunt de viis & plateis, vel vbi stercora recipiuntur, scilicet latrina. ff. de clo. l. j. Vel cloaca est locus cavus, per quæ colluies quædam fluit, & ponit prætor ibi duo interdicta de cloacis. Primum est prohibitorium, quo prohibetur vicinis facere vim quominus cloaca purgetur & reficiatur. Secundum est restitutorium. Et appellatione cloacæ tubi & fistulæ continentur, ex l. j. præalleg. ff. de Cloacis. Inde cloacarius, qui cloacæ curam habet, & cloacarium, quod ob cloacarum purgationem soluitur. l. si pendentes. de Usufr.

De C ante O.

COACTILIA, in l. argumento. ff.

de Aur. & arg. leg. dicuntur pelles seu lora, quibus inuoluuntur alligaturve vestimenta: quæ omnia sunt instrumenti viatorij. l. v. §. fin. de Supel. lega. à cogendo, id est, adstringendo, coarctandoque dicta.

COACTIO est duplex, absoluta, & conditionalis. Coactio absoluta, est cui resisti non potest, vt cum quis violenter trahitur ad aliquid faciendum, quo casu quis omnino excusatur, s. o. distinctio. presbyteros. & j. quæst. j. constat Coactio conditionalis est, quæ metum cruciatus, vel aliquid graue minatur, quæ si excusat à tanto, non tamen à toto. c. sacris. de His quæ vi me. ve. cau. fi. in gloss. verbi [attenuet.] secundum Gos. in Summ. eodem tit. & etiam in cap. cum dilectus. eodem tit. vide Bart. Brix. in gloss. verbi [inuita.] disti. s. ad eius verò. vbi bene distinguit. Et coacta voluntas etiam voluntas est. xv. q. j. merito. ff. quod met. cau. l. si mulier. §. si metu.

COALERE est cohærere, & quemadmodum Vlp. ait, [vnitatem facere.] l. nō amplius. de dam. inf. aliquando est concreescere. l. per omnes C. de defen. ciui.

COALLERE est per alluionem aliquid augere. Pomponius lib. xli. tit. de Acqui. re. do. l. ergo. Paulatim aliquid coalluendo locum eminentem supra alueum fecit, & eum alluendo auxit. Ne,

COARCTARE, id est, restringere, vt exponit Hostien. & Archi. de Rescrip. c. dispendia. in princip. lib. vj. habetur hæc dictio extrâ, de immunit. eccl. c. j. in fi. & de offic. deleg. consuluit.

COC CYM non continetur appellatione purpuræ. leg. si cui de Leg. iij. A cocco coccinus, vnde coc-
cina

cina vestimenta, id est cocco frutice infecta, de quo apud Plinium & Dioscoridem est.

C O C C U M, est granum quod in quilibet inuenitur frutice, [grana] Hispani appellant, unde purpura adulteratur. Pli. lib. 9. [Cocum Gallatiae rubens granum aut circa Amaricam Hispaniae in laude est.] Idem lib. 16. [Quercus dores ilex solo prouocat cocco. Granum hoc, primoque cu sca-
pus fruticis paruae aquifoliae ilicis cuscium vocant, pen-
sionem alteram tributi pauperibus Hispaniae donat.] Vlpianus libro xxxij. Dig. qui est de Legatis tertius. l. si cui. [Purpura, inquit: & cocum quia nihil natiui coloris sunt, contineri arbitror.] quod Accursius exponens nescio quas nugas affert: [cocum, inquit, bis tinctum in constructione tabernaculi erat quidam pannus sericeus duorum colorum,] & videtur extra viridis, & intra tuber. Ant. Nebris.

C O C U S venit appellatione artificis, quia cocum esse, est ars. l. si quis venditor. §. ij. & ij ff. de Aedi. edi. Imo cocus Imperatoris habet dignitatem. ad quod Bald. allegat rex. in l. j. quis cocorum. in Vlibus seu hac Lud. de R. o. in sing. suis.

C O D E X, est quilibet liber, qui continet in se diuersos libros partiales, & hoc generaliter. Sed proprie est liber qui continet diuersa praecepta Imperatorum. Vnde ante tempus Iustiniani erant tres Codices, scilicet Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus, & multae constitutiones extra illos diuagantes. Videns ergo Iustinianus tantam legum multitudinem, de istis tribus Codicibus extrauagantibus,

fecit fieri vnum Codicem, quem suo felici nomine nuncupauit Codicem Iustiniani.

C O D I C I L L I dicuntur Codices parui, id est, libelli, in quibus cum aliquis impeditur aliqua necessitate ne faciat testamentum de rebus suis, disponit in vltima voluntate, secundum Azo. in Sum. C. de Codicillis. In hoc autem differunt à testamento. In Codicillis hereditas neque dari, neque adimi potest directe, ne confundatur ius testamentorum & codicillorum. Nec in eis potest exheredatio scribi, nec conditio heredi instituto potest adici, nec substitui in eis directe potest, sed per fideicommissum in eis hereditas directe relinquitur, vt Instit. eo. §. codicillis. & §. directo. & plura alia quae not. Azo. & Hostiens in Sum. tit. de Testam. & Spec. tit. de Instrum. edi. §. viso.

C O D I C I L L V S est scriptura vel littera in qua testator voluntatem figurat suam, nulla indigens solennitate, sed sola testatoris voluntate, qualicunque scripturae significatione expressa, cuius beneficio subuenitur voluntatibus defunctorum propter deficientem solennitatem verborum legalium, vel certe propter necessitatem adhibendorum solennium, quia minor est numerus testium, & c. vt ex modernis doct. Gul. de Cu. tenet cum gl. in l. si C. de codi. hac Bal. de Peru. in quodam consil.

C O E L E B S dicitur ille, qui non vult contrahere matrimonium. & hic secundum Azonem forte orbus dicebatur, quia sine matrimonio & sine libertis erat: & illi olim non poterant causa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur, vt patet C. de Informan

man. pœnis cœlibatus & orbatus. dicitur autē cœlebs, quasi cœlo beatus, quia talis est secundū Isidor qualia sunt lumina cœlo quæ abiq; connubiis sunt.

COELIBATVS venit inde, & est status vel modus permanendi, seu viuendi sine coniugio: vnde, prout dicunt Theologi, cœlibatus Ioannis, id est, virginitas vel castitas, non præferebatur coniugio Abraham.

COELIACI dicuntur fluxu ventris laborantes, qui à Latinis alui ni dicuntur: nam κοιλία Cræcè, Latine interpretatur aluus. consistit autem morbus ille in ventriculi porta, quæ à Græcis πυλῶς dicitur, ex Cornelio Celso lib. quarto. Iuriscōsultus in titu. de Ædil. edict.

COELICOLAE dicuntur qui cœlum, vel planetas Cœli, id est, Solem & Lunam & stellas quasi Deum colunt, vt C. de Iudic. & cœlic. l. cœlicolarum. & quasi per totum tit.

COELVM id est, cœlestis altitudo imperij, vel expone aliter, vt notat. C. de Sū. Trinit. l. vlt. in prin. super ver. [cœlum.] Vel cœlum, id est, vniuersalis Ecclesia. Extra. de Maio. & obe. c. solitæ. Vel cœlum, id est aër. ff. de Vsfu. l. æquissimum.

COEMITERIVM interpretatur dormitorium, dictum à κοιμῆσαι, quod est dormio, non cimiterium, quemadmodum vulgus nunc loquitur: conditoria verò siue sepulcra mortuorum in nostrâ religione dicuntur cœmeteria, id est dormitoria, quoniam propter spē resurrectionis, mortuos conueit dormientes appellare, & eosdem dormire in domino. Nebr.

COEMITERIVM, locus vbi mortuo-

rum corpora conduntur.

COEMPTIO dicebatur, cum vir & vxor se inuicem emerent, vnde matrimonium per coemptionē. Seruius in illud Virg. i. Geor.

Tēque sibi generum. Tethis emat omnibus vndis.

quod ait emat, inquit, ad antiquum nuptiarum pertinet ritū, quo se maritus & vxor inuicem emebant: sicut habemus in iure. vide Vxor. Hotoman.

COENACVLVM, inquit Valla, etsi formam diminutiui habet, diminutium non est, neque est locus in quo cœnatur tantum, sed superior domus contignatio. Festus, [cœnacula dicuntur ad quæ scalis ascenditur. [Liuius libro 39. ab vrbe condita, [cœnaculum super ædes datum est, scalis ferentibus.] Paulus lib. xliiij. Dig. tit. vti possid. l. si duo [Sed si supra ædes quas possideo, cœnaculum sit. [& ibid. sapient. Item in ti. de iis, qui eiec. aut effud. sapissimè. Ne.

COENACVLVM præter vulgatam significationem, de qua supra in verbo cœnaculum, appellantur loca superiora domorum, ad quæ scalis aut cochleis ascenditur. cœnacula antiquitus incolebant tenuiores & inquilini: hinc,

COENACVLARIAM exerce in l. si verò. de iis qui deie. hoc est domos totas conductas per singula cœnacula inquilinis locare, & [Cœnacularius cœnaculorum locator. Item cœnacularium, pensio quæ soluitur pro conducto cœnaculo.]

COENOBIVM κοινῶσιον vnde dicitur, & quamobrem sic appellantur monasteria docet Iust. Nouell. CXXIII. de Ecclesiast. diuer. δ. c. πασι. vide cœnobium.

COER.

COERCERE, tū de pecuniaria, tum de corporali pœna vsurpatur: nam & coërcere pignoribus dicitur in l.4. §.1. ff. de Dam. infec. Cicer.3. de Legib. Magistratus ciuem nec obedientē multa, vinctulis, verberibusque coërcēdo. Sic in l.6. ff. de Pœn. l. nemo. 70. ff. de Re. iur. l.2. in fin. ff. de Pub. iudic. Hinc Coërcitio, animaduersio in facinorosos, quæ duplex est, grauis & modica. Grauis est veluti cum gladio, aut metalli pœna, aut deportatione, aut verberibus animaduertitur: quæ etiam capitalis dicitur, l. noxis. 200. de Verb. signif. ff. Modica est, veluti vt quis in carcerem ducatur, aut virgis cedatur. l.2. ff. de In ius voc. l. vlt. ff. de Offic. eius cui mand. l. si quid. de Offic. procons. Hotoman.

COERARE Paul. in l.3. §.3. ff. de Offic. præf. vig. vsurpat, pro oberrare, &, vt opinor, cum aliquo comitatu. Sciendum est, inquit, Præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coërare calciatum, cum hamis, & dolabris.

COÆSTIMARE, simul æstimare apud Celsum, l.67. §.1. ff. de Furt.

COETANEI sunt homines paris ætatis, secundum Isid.

COETVS, vide Cetus.

COGERE exponitur, id est, congregare. ff. vi bon. rap. l. ij in prin. & §. dolo.

COGNATIONIS nomen, ait Paulus, à Græca voce dictum videtur. συγγενής enim illi vocant, quos nos cognatos appellamus. Agnati sunt per patrem, cognati ex eadem familia: qui autem per feminas coniunguntur, cognati tantum nominantur. Inter cognatos igitur & agnatos hoc interest, quod inter genus & spe-

ciem: nam qui est agnatus & cognatus est, nō vtrique autem qui cognatus est & agnatus est, l.10. §.1. ff. de Grad. & affin.

COGNATI, ait Modestinus, ab eo dici putantur, quod quasi vnā communitérve nati, vel ab eodem orti progenitíve sunt. l.4. §.1. ff. de Grad. & affin.

COGNATI, inquit Vlpianus, appellati sunt quasi ex vno nati, aut, vt Labeo ait, quasi commune nascendi initium habuerint. l.1. ff. Vnde cognati. Hotoman.

COGNATIO legalis secundum Hosti. eod. tit. est quædam proximitas proueniens ex adoptione vel arrogatione: vt not. in Rubr. de co. Leg.

COGNATIO spiritualis est propinquitās vel attinētia quæ prouenit ex sacramenti datione, vel ad sacramentum recipiendū attestatione, vel attentione, vnde ex cognatione spirituali, quæ in baptismo contrahitur, nouē propinquitates nascuntur. Prima filiatio inter sacerdotem baptizantem & baptizatum. Secunda, cōpaternitas inter sacerdotem & patrem baptizati. Tertia, cōmaternitas inter eundē & matrē baptizati. Quarta, inter filios sacerdotis & baptizatum, scilicet fraternitas. xxx. q. j. omnes. & q. iij. ita diligere. Quinta, filiatio inter baptizatum & suscipiētem de baptismo. Sexta, filiatio inter eundem & vxorem suscipientis. Septima, fraternitas inter baptizatum & filios suscipiētis. Octaua, cōpaternitas inter suscipiētem & patrē suscepti. Nona, maternitas inter eundem & matrem pueri. xxx. q. iij. per totum.

COGNOMEN dicitur à cognatione. ff. de Lib. & posthum. l. j. & Inst. de Leg. §. si q. in nomine. & C.

& C. de Testam. l. si in nomine.
COGNOMINA debent poni, quādo
 ex nominibus propriis resultat
 incertitudo. Bar. in Consti. j. ff.
 ver. [quāro nūquid sit necesse.]

COGNOSCERE instrumenta, est ea
 relegere & recognoscere.

COHORS, id est, societas. ff. ad le-
 gem. Iul. repet. l. j. de Offic. præ-
 fec. vigil. l. iij. in princip.

COHORTALIS, est apparitor qui
 obnoxius est cohorti. l. si cohort-
 talis. C. eo. tit. lib. xij.

COIRE, tam in bonam quā in ma-
 lam partem accipitur, vt coire
 societatem, & coire, id est, con-
 spirare. l. ij. de concuss.

COERTVS, conuentus est, siue con-
 gregatio, à coeundo dictus. Vir-
 gil. primo Æneid.

- et cœtu cinxere polum.

Vnde in Decret. dist. 15. Qui cœ-
 tum fecerit, vt inquit Seneca in
 declamationib. capitale est, id
 est, dignus morte. Neb.

COLLACTANEVS dicitur, qui eis-
 dem mammis nutritus est.

COLLATERALES dicuntur, qui se
 attingunt vel sibi attinen. tran-
 sversaliter per lineam collatera-
 lem, non per lineam rectam as-
 cendentem vel descendantem,
 vt consanguinei vel consimiles.
 Dicuntur etiam collaterales ge-
 neraliter omnes æqualiter quasi
 lateribus confidentes.

COLLATIO secundum Azonem in
 Sum. Cod. de Col. est ius quo res
 quædam non hæreditaria sit he-
 reditaria, id est, redigitur in com-
 mune. Et dicitur collatio quasi
 in commune latio. Nam quod
 erat proprium, dicitur ibi me-
 dium: & confertur, id est, com-
 munioni subiicitur. Vel est con-
 fusio siue coadunatio rerum cō-
 ferentis in res communes seu
 cum rebus communibus diui-

dendis, vt notatur in l. si soror. C.
 de Collationibus.

COLLATIO instrumentorū, est quā-
 do duo instrumenta inspiciuntur
 & examinantur simul, vt in
 vno ita sit sicut in altero, vel vt
 videatur per modum & formam
 scripturæ effectus eius.

COLLATORES dicuntur à confe-
 rendo, quia conferunt in fiscum,
 siue ordinaria sit collatio, siue
 extraordinaria.

COLLECTARII, appellantur cam-
 plores. l. quisquis. Cod. si cer-
 tum petatur, secundum Alcia-
 tum lib. 4. dispunct cap. xxij.

COLLECTIVA dictio dicitur, quæ
 significat collectivè ex sua im-
 positione, quandoque etiam ex
 significato sumpto aliunde ex
 quavis alia materia subiecta si-
 gnificationi. Verbi gratia ibi [o-
 mnes ferunt lapidem] vel [tra-
 bem,] significat collectivè. l. ita
 vulneratus. ff. ad legem Aquil.
 Sed ibi, [omnes studet avaritiæ,]
 significat distributivè. Ratio,
 quia in primo exemplo ex vni-
 tate lapidis sumitur significa-
 rum verbi: sed in secundo exem-
 plo sensus est quod quilibet ho-
 mo studet avaritiæ.

COLLEGA, secundum Isidorum,
 dicitur à colligatione societatis
 vel complexu amicitia, & est
 idem quod sodalis in officio al-
 terius paris potestatis.

COLLEGARIVS etiam est vnus ex
 talibus sociis.

COLLEGIATI dicuntur, qui sunt
 de aliquo corpore, id est, congre-
 gatione vel artificio hominum,
 veluti pistorum, fabrorum, mo-
 nachorum, & quorundam alio-
 rum collegium habentium.

COLLEGIVM, vt scribit Nera-
 tius Priscus tit. de Verborum si-
 gnific. l. Neratius. à tribus fieri
 potest

potest, quam plures videantur in collegio contineri. Sed cum duo tantum sint consules, atq; alter alterum collegā appellat, nonne dicemus collegium consulum? quandoquidem collega & collegium cōiugata sunt. Numa Pompilius instituit collegium tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, coriariorum, fabrorum, & figulorum. Erit itaque collegium illorum qui sunt eiusdem ordinis & professionis: ut Papin. lib. xxij. tit. de excusationib. l. qui in collegio pistorum sunt, à tutela excusantur. Item lib. xlij. Dig. de collegiis illicitis, saxe.

COLLEGIVM, est congregatio, quam ad minus tres facere possunt. Nam duo faciunt congregationem, collegium tres, populum decem, turbam viginti quinque, gregem quinque porci, vel decem oves, ut notat Bernard. de Elect. cap. j. in gl.

COLLES intelliguntur homines inferioris vitæ. C. de Sum. Trini. l. finali, in princip. super verbo [collis.]

COLLISVM argentum quid sit, vide ff. de aur. & arg. leg. l. quintus. ij. §. cum autem.

COLLOBIVM, est toga vel vestis sine manicis.

COLLYCATIO fit dum aliqui simul luctantur pugnis vel calcibus: vel verius quando pugnantes non stant certo loco. ff. ad Leg. Aqu. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. in glos.

COLLYDERE, in fraudem tertij est conuenire. Vnde est collusio dictum, quod simul ludant, id est, illudant tertium: quod in libris Dig. saxe legitur. Est præterea titulus de collusione detegenda. Nebris.

COLLUSIO, secundum Bernardum in gl. in capi. audiuius. de Collusione detegenda. & capit. cum clerici. de Censit. est inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio, per quam alter in iudicio superari se permittit.

COLLYRIVM, est vnguentum ad oculos. Instit. de Rerum diu. §. cum ex aliena.

COLONARIA conditio, 8. C. titu. 52. l. 3. Colonarium ius quale. Nouel. 7. in præfatio. §. 1.

COLONARIVM ius & Emphyteusis differunt. 1. C. titu. 2. l. 24. §. 1.

COLONARVS perpetuus, 11. C. titu. 25. l. 1.

COLONIA ciuitas est à matrice ciuitate deducta, id est, Metropoli. quandoque agrum colono locatum significat. l. si in lege. ff. Loca.

COLONVS, est qui prædium habet agri colendi causa. Differt autem colonus ab inquilino, quia hic in rure, iste autem in ciuitate moratur, habet plures species agrorum, secundum Azo quia alij vocantur coloni conditionales, alij coloni inquilini, alij originarij, alij coloni simpliciter nuncupati, &c. de quibus infra patebit. Pro differentia coloni ab usufructuario, vide in gl. Instit. de Rer. diu. §. is vero.

COLONVS simpliciter secundum Ioannem dicitur qui sub certa annua mercede in pecunia numerata, prædia colenda accipit. Nam secundum eum non esset locatio sine pecunia. ff. Deposit. l. j. §. si quis seruum.

COLONI [conditionales] dicuntur, quasi ex sua conditione prædium vel agrum colere debentes, & secundum Ioan. sic constituuntur, quod primò in scriptis, vel sine scriptis perpetuo in iure colonos.

colonos se esse in fundo promittunt, ut postea per viginti annos in fundo permaneant. Et licet quidam putent hos esse adscriptitios conditionales, tamen secundum Ioan. malè putant, quia colonus temporis transcurso potest liberari, adscriptitius verò minimè, ut C. de Agric. & cens. l. cum scimus. libro undecimo. requirere supra Adscriptitius.

COLONI dominici dicebantur, qui colebant agros Imperatoris. ut C. de Præd. & omnibus reb. libro undecimo.

COLONI Illyrici, aliàs, & melius, Illyriciani, de Illirycò, id est de Sclauonia dicuntur, & habetur in l. cum quærebatur. C. unde vi. ubi dicitur inter Illyricianā aduocationem. glos. inter Aduocatos de Illyrico. C. de Col. Illyric. lib. xj.

COLONVS inquilinus, licet secundum quosdam inter colonos conditionales & inquilinos nulla sit differentia, pro quibus videtur facere l. definimus. C. de Agric. & cens. lib. xj. tamen, secundum Ioan. hæc est differentia, quia inquilinus minus adstrictus est quàm colonus conditionalis, unde inquilinus bene potest in alia parte cuiuslibet suburbij domum conducere & inhabitare, sed conditionalis colonus non audet cum sua familia recedere à fundo quem colit, nec alibi habitare.

COLONVS originarius, secundum Ioannem dicitur, coloni conditionarij filius, ex eo quòd originaliter conditioni colonariæ subiectus est, nec refert secundum Ioannem, siue in solo fuerit natus, siue extra solum, quia tanquam originarius ad terram illam reducendus est, quam pater

Voc. Iur.

suscepit colendam.

COLONI [Palatini,] habetur de colon. Palatin. l. vnic. lib. xj.

COLONI [Palæstini] sunt de Palæstina prouincia dicti.

COLONI [partiarij] dicuntur illi qui terram colunt pro communi damno & commodo. Et competit contra eum actio pro socio.

COLONVS [ad nummum conductus,] est ille qui statim cum fructus fuerint à solo separati, ut usufructuarius intelligitur, secundum Ioannem ff. de furtis. l. si apes.

COLONVS [superficiarius] est, qui aream conducit ea conditione, ut sibi liceat in ea ædificare, & domum tollere cum voluerit.

COLOR pro prætextu, lege secunda, de inofficio. testamento, unde color quæsitus in l. sed Iulia. ff. ad Macedonian. cum id quod verè agimus, simulatione aliqua obtegimus.

COLORATA donatio, lib. 4. Co. tit. 35. 23. in princip. Coloratum Sacramentum lib. 6. Cod. tit. 40. l. 2. circa med. [Ne ex necessitate legis, & colorato sacramento per iurium committatur.]

COLVM[niuarium,] instrumentum erat ad percolandum aquam siue vinum ex niuibus, etatque colum illud ex viminibus, ut apud Virgilium lib. secundo Georgicorum,

*Tu spisso vimine qualos,
Coláque pralorum fumosis deripe
tectis.*

Aut ex sacco cilicino, siue lineo, ut Martialis in disticho cuius index est, Saccus niuarius,

*Atteruare nives norunt & lintea
nostra.*

m

Frigi

*Frigidior colo non salit unda
tuo.*

Aut erat ex argento, ut Pomponius de auro & argento leg. l. in argēto. In argento, inquit, potorio, utrum id dumtaxat sit in quo bibi possit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum est: veluti colum niuarium & vrceoli, pro quo mēdosē legitur [columnarium,] nihili verbum, Ex Martiale poeta, in disticho, cuius titulus est, Colum niuarium:

*Setinos moneo nostra nunc frange
trientes.*

Sed de hoc in observationibus nostris plura. Anno. Nebrissenf.

COLUMBARVM osculum vocāt Græci *καταγλώτισμα*, ὅταν ἀνὴρ ἐν καιρῷ τῆς συνουσίας τῷ γλῶττι αὐτῆς τῷ τῷ γυναικὸς ἐμβάλλῃ σῶμα. π. vide D. Angu. 21. De ciuit. Dei cap. 11. & l. Si à sponso. C. de donati ante nuptias.

COMES, cū sit nomen ad aliquid dictum, referatūque ad ducem, quod vtrumque est nomen honoris, aliquando tamen dicitur absolutē, ut apud Horatium in j. Sermonum.

Hospitio modico rhetor comes Heliodorus.

Comitatus verò dignitas multiplex fuit, puta comes consistorij, comes largitionum, comes sacri palatij, comes rerum priuatarum, comes prouinciæ, comes orientis, comes scholarum, de quibus cū aliis in locis, tum in Codice Iustiniani multa leges. Nebr.

COMES, qui comitatur & sequitur, lege item patagrapho comitem. de Iniur.

COMES domorum, Iustiniano est

præfectus domesticorum principis.

COMES [horreorum,] de quo in posterioribus libris C. curator erat pistrini principis, qui habebat mancipia quædam purgadis horreis, coquendōque pani principis adscripta.

COMES [orientis,] secundum Azo. in sum. eo. titulo, fortē erat procurator rerum Cæsaris quas habebat in oriente.

COMES [Palatinus] dicitur qui curam gerebat præcipuam, ut missorum notariorum & iudicum negligentiam argueret, & à prouincialibus tributa exigeret, & cōsuetā deposceret, ita quod nō in prouincialibus, sed præcipuē iussus est ut iudicibus, & eorum Officialibus præceptor immineret & superesset. C. de off. comi. sacrum largitionum & de offic. rec. prouin.

COMES [rerum priuatarum,] secundum Azonem, erat fortē procurator Cæsaris in priuatis rebus. Alij dicunt quod priuati commodi & fiscalium rerum habuit administrationem, ut eas conseruaret, & in eis negotiaretur.

COMES [sacrarum largitionum] secundum Azo. erat ille per quem principes sua stipendia largiebantur: & hic fortē erat procurator reipub. qui Græcè *λογίστης* nuncupatur. Alij dicunt quod per hunc Imperator liberalitatem suam & magnificentiam exercebat, & largitudinem agebat.

COMES [sacri matrimonij] erat qui imperatoris procurabat patrimonium, qui in hoc differt à comite rerum priuatarum, quia hic tenet custodiam rerum priuatarum, & exercet negotiationem

nem circa mobilia, scilicet, ille patrimonium & immobilia procurat. & hæc differentia sumitur ex verbis, C. de Offic. comi. rer. priuat. & de Offic. procons. Cæsar. l. j.

COMITES [consistoriani] sunt illi qui steterunt in principis consistorio, qui dici meruerunt etiã spectabiles, & proconsulibus æquiparantur. C. de Comi. consist. libr. xij. l. ij. Vel consistoriani dicebantur, qui præerant castris principis ordinandis, & erant plures, & eligebantur decani de consistorianis & ministerianis, ut eodem titulo præalleg. Alio modo consistoriani dicebantur castrisarii, & apud nos hodie castellani vocantur, licet apud alios vocentur omnes, quibus prouisum est de certis redditibus, ut in castro aliquo pro defensione & custodia commorentur. de Com. rer. milit. & qui prouincias regunt, &c. vide C. de comit. rei mil. libr. xij. cum suis tit.

COMITES [iudicum] qui intelligendi, in l. in comites. ad leg. Iul. repetund. explicat ibi eleganter Bud. sunt assessores.

COMITES [scholarum,] ut tradit Hegendor. dicuntur comites locorum in quibus tyrones ad opera bellica exercentur, qui & tribuni scholarum appellantur.

COMESTOR, vel comessor, idem est quod gulosus.

COMITATVS propriè de Imperatoria aula dicitur: hodie & territorium appellatur, cuius rei rationes affert Alciat. in l. pupillus. de Verb. signific.

COMITATENSES [milites,] dicuntur milites stipendiarii, à comitatu dicti, quia militant non soli, sed in comitatu. Sed secundum Alcia. dicuntur Palatini omnes

qui cuncti Imperatori assistunt.

COMITIA dicebantur apud Romanos, conuentus populi: dicta à coeundo, hoc est, conueniendo in vnum locum ad suffragia ferenda, aut aliquid aliud faciendum. Fuerunt autem comitia calata quæ rursus in centuriata & curiata diuidebantur, quemadmodum supra diximus, in verbo calata comitia. Nebr.

COMITIUM, locus, in quem populus suffragiorum causa conueniebat, inde calata comitia dicta, quod populus vocatus ad ferenda suffragia, eò se conferebat.

COMMAGENAM Pomponius in l. 21. §. 1. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis causa parata sint. Plinius lib. 10. cap. 22. & lib. 29. cap. 4. Ex Comagena Syri parte nomen sumpsisse, fierique ex adipe anserino in vase æreo cum cinnamo multa niue obruto ac rigore gelido macerato. **COMAGENA** tamen ea regio dicitur à Plinio, Ptolemæo, & reliquis. Hottoman.

COMMATA, id est aggeres. ff. de extraord. crimi. l. pen. §. pen. & ibi not. sed scribi debet per ch.

COMMEATVS, duo significat, nam omnia quæ ad victum publicum pertinent, commeatus nomine continentur. Sallustius Catilina: [commeatus abunde, municipia atque coloniarum patebunt.] Est præterea comeatus, facultas quæ datur militi abeundi ex exercitu ad præscriptum tempus. Festus, commeare, inquit, est vitro citroque ire: unde comeatus dicitur tempus quo ire & redire quis possit. Liuius lib. 21. ab urbe condita, de Hannibale milites suos post expugnatam Saguntum alloquente. Si quis, in-

m 2

quit.

quit, vestrum suos visere vult, commeatum do.] Idem libr. 22. Magna pars militum sine com meatibus dilabebatur. Marcellus libro xlvij. Digest. titul. de pœnis. l. relegati. [commeatum, inquit, remeatumue dare.] Item de re militari, l. j. & l. deserto rem. Item ad municip. l. quoties. & l. Titius.

COMMEATALIS miles dicitur, qui in stipendij partem accipit alimenta ex com meatu, id est, ex alimento publico: nam (quemadmodum diximus) com meatus in priori significatione accipitur pro cibariis, atque alimentis exercitus. Iustinianus in titul. de offic. præf. prætorio Africæ. l. quas gratias. [Nul lum audeant duces vel tribuni com meatalem de ipsis dimittere, ne dum sibi lucrum student conficere, incustoditas nostras relinquunt provincias:] & paulo post, [Non de com meatibus militum, aut de eorum stipendiis lucrum facere.]

COMMEATVS est, quod vulgò dicitur [saluus conductus,] id est, transitus, à com eādo descēdens.

COMMEATVS etiam dicuntur quæcumq; ad publicum victum pertinent.

COMMENDA, est custodia ecclesiæ alicui commissa. ca. nemo de incept. de Election. lib. 6. vbi glo. in verb. commendare.

COMMENDARE est deponere. ff. de Verb. signifi. l. commendare. Etiam capitur pro laudare, ut in gl. præalleg. d. c. nemo.

COMMENDATARIVS dicitur nudus minister, ut patet in lege Lucius. ff. de posit.

COMMENDATITIAE litteræ, sunt dimissoria, quibus clericus dimittitur & absoluitur à pote-

state sui episcopi. in quibus perhibetur de vita & ordinibus illius testimonium.

COMMENDO, est verbum importans fideicommissum. Bartol. in lege fideicommissa. §. si ita. ff. de legat. 3.

COMMENTARIENSIS ab Asconio Pediano is dicitur, q præ est à commentariis, id est, libris & rationibus publicis. Hier. in secundum Regum, capite octavo: [Iosaphat autem præerat à cōmentariis.] Paul. l. 46. ff. de iure fisci. l. in fraudē. §. quoties. [Ea, inquit, manu cōmentariensis annotanda sunt.] Neque dictus est quia acta ei committuntur, ut ait Accurs. Alias pro carceris custode accipitur, ut C. de Custod. reorum. l. ad commentariensem.

COMMENTARIENSIS dicitur custos in carcere positorū. & C. de cust. reor. l. ad cōmentariens. alias ponitur pro eo cui cōmissa sūt acta, l. in fraudē. de iure fisci.

COMMENTARIVS, seu [commentarium,] liber est, quem sibi quisque priuatim cōficit, in quo capita tantum & summa rerum, de quibus agimus, memoriæ causa annotari solent. Huiusmodi libellos sibi conscripsisse Romanos Principes observavit diligentissimus Bud. in leg. abesse Ex quib. caus. maio.

COMMENTVM significat deceptionem vel occultum seu malitiosum tractatum. de restitut. integ. cap. j. lib. vj.

COMMENTVM, ti, est fictio, ab eo quod est comminiscor, comminisceris. Terentius in And.

Ipsis commentum placet.

Virgilius in secundo Æneid.

Timidi commenta retexit

Naupliades animi.

Papi

Papinianus libr. quadragesimo-octauo. l. miles. §. j. de adulteris. [Socer cum nūrum adulterij accusaturum se libellis præsidi datis testatus fuisset, maluit ab accusatione desistere, & lucrum ex dote magis petere: quæritur, an eiusmodi commentum eius admitti existimes?] Accursius pro commento, [commicatum] legit. Item Marcellus libr. xlix. Digestorum, titulo de iure fisci. l. res quæ. [Dignum fuisse puniri pro tam turpi, tamq; inuidioso commento.] hîc Accursius pro voluntate inspecta exponit. Item Vlpianus titulo de rebus eorum. l. quamuis. [Tam callidum commentum in exemplum coercere debeat.]

COMMENTITIVUM ius, id est, nouum & recens introductum, quod recentiores ius positium vocant. l. si pœna. de pœnis.

COMMERCIUM secundum Isid. lib. 5. est deriuatum à mercibus, quas res venales nuncupamus. & est commercium quasi commutatio inercium. Etiam dicitur copula, dicendo, carnale commercium.

COMMERCIUM, inquit Vlp. Instit. cap. xix. est emendi vendendiq; inuicem ius, id est, rerum legitimo aliquo modo acquirendarum, vt l. 5. ff. de Iust. & iu. Hinc,

COMMERCIUM earum rerum non esse dicitur, quarum acquiri dominium non potest. l. 6. & l. 34. §. omnium. ff. de Cont. empt. l. 1. §. 1. ff. Quæ res pig. l. vlt. ff. de Act. emp. quales sunt sacræ, sanctæ, religiosæ, publicæ. Hinc,

COMMERCIUM certæ rei non habere dicitur, cui non licet eam rem sibi acquirere. l. multum interest. 34. ff. de Verb. oblig. §. 1. de Inutil. stipul. Hotoman.

COMMILITIVUM, societas militiæ, quâ inter se commilitones habent. Tryphonius l. 19. ff. de Castr. pecul. [De hereditate ab agnato commilitone data, Scæuola noster dubitabat: quia potuit & ante notus & amicus dare: potuit & non dare, nisi cõmilitiũ auxisset: nobis ita videtur, si ante cõmilitium factum sit testamentum, non esse peculij castræsis eam hereditatem.] Hoto.

COMMINATIONES, sunt minæ per iudicem impositæ, nec tamen habent auctoritatem rei iudicatæ secundum Azo.

COMMINSVS, id est, statim, vel ad minus. ff. de pig. act. l. si qua. & de rei vend. l. fin. à bonæ fidei. & de Verb. obl. l. continuus. Aliquando comminus exponitur, i. tota ea die: C. de fr. & lit. exp. l. terminato. & ibi not. vel comminus, id est, præsentialiter. C. de legib. l. si imperialis. in prin.

COMMISSORIA lex, vide [lex commissoria.]

COMMISSVM, delictum non soluti vectigalis. l. Imperat. de publica.

COMMISSA dicuntur, inquit Afconius, quæ cõtra testatoris voluntatem facta, ab herede multa aliqua & pœna plectuntur. Hinc,

COMMISSA hereditas ea dicitur, in qua id commissum est, quamobrem alteri debeat. Iustus heres fuerat in foro statuas ponere: Nisi poneret Veneri Erycinæ, multatus est: mortuo testatore non posuit: commissæ multa dicitur & hereditas, quoniam id commissum est, quamobrem ei auferatur.

COMMISSA dicuntur in iure, & in commissum cadere, quæ fisco propterea debentur, quia quid factum, aut non factum est. Veluti:

luti si quis apud Publicanos professus non est. l. ult. de Publ. Vlp. commissæ. 14. cod. Quod commissum est, inquit, statim desinit eius esse, qui crimen contraxit, dominiumque rei vectigali acquiritur. Hinc,

COMMISSA poena dicitur, quæ debetur. l. iij. §. Cato. & l. seq. ff. de Verb. oblig. Item sub tit. de Recep. arb.

COMMISSA stipulatio, cum id quod per eam promissum est debetur, passim sub tit. de Verbo. oblig. & commissæ obligatio, l. j. §. ult. ff. de stipul. seruo. & Commissa deuotio capitis à Cicerone pro domo sua, cum se reum fate-retur, & caput deuotum deberet. Hotoman.

COMMITTERE inter alia significat etiam pugnam conferere: ut apud Lucan. in 1.

Exiguum dominos commisit azy-lum.

Et Martialis,

Victores committe Venus.

Iurisconsult. libr. ix. dige. titu. si quadrupes pauperiem. l. j. [Cum arietes, inquit, & boues commis-sent, & alter alterum occide-rit,] subaudiendum est enim pugnam. Nebr.

COMMITTERE modò signifi-cat delinquere, alias ad conten-tionem & concertationem ex-hibere, ut in l. qua actione. ad le. Aquil. interdum quod vulgò [cō-fiscare] dicunt, l. debitor. de Neg. gest. accipitur & pro irritare ad pugnam. l. j. §. cum arietes. si qua-drupes paupe. fec. di. Saepe pro concedere seu tradere, ut in l. j. de offic. præf. vrb.

COMMODARE, est rem ad vsum alicuius quamdiu velit cōcedere.

COMMODATARIUS est ille,

cui res aliqua datur vtenda, vide-licet ipsum commodatum.

COMMODATI actio, require su-pra [actio commodati.]

COMMODATVM, est alicuius certæ rei ad aliquem specialem vsum gratuita facta concessio. Adde qd ad certum tempus taci-tum, vel expressum, sec. Io. And. in c. vnico. de Commo. & differt à precario, per vsum specialem, item quia precarium potest re-uocari, sed commodatum non potest reuocari, nisi expleto vsum ad quem datur.

COMMODATVM alienatio non est, oportet enim illud restituere. 4. C. tit. 23. l. 2. Est contractus bonæ fidei. eodem tit. l. 2. Hoto.

COMMODATI & vtendum da-ti differentia traditur, 13. ff. tit. 6. l. 1. §. 1.

COMMODVM secundum Isido. lib. 5. Ety. est illud quod est nostri iuris, & etiam ad alios tempora-liter translatum est, cum modo temporis quandiu apud eos sit, vnde commodum dicitur etiam alio nomine commodatum.

COMMODVM [cum erit.] quali-ter intelligantur hæc verba, tra-ditur in l. nepos. de Verb. sign.

COMMONITORIVM, pro con-ventionem tacita & facta absque scriptura. l. vnic. C. de suffragiis.

COMMVNE pro repub. ut vulgò dicitur [communitas.] Ouidius 12. Metamorph.

Gentisq; simul commune Pelasga.
Horat. 2. Carm.

Priuatius illis census erat magnum commune.

Cicero 3. in Verrē. Quomodo iste commune Miliadum vexauit. Scæuola li. xlvj. tit. de appellat. l. Imperator Alexander, commu-ni, &c.

COM

COMMUNI diuidundo secundum Isidorum, libr. v. est inter eos quibus res communis est. require supra, [actio communi diuidundo.]

COMMUNIA dicuntur, quæ cum sint in usu omnium animantium occupantibus conceduntur, ut lapilli, &c. Inst. de re. diui. in gl. supra. §. litorum. & quomodo differat commune à publico, quære ibidem.

COMPARARE & [emere] differunt, ut no. in l. j. §. pe. ff. de cont. empt. & vend. C. de rer. permut. & vide l. j. ff. de pri. cred.

COMPARATIVVS capitur interdum pro positiuo: ut latius, id est, late, ca. auaritiæ. de Elect. lib. vj. sicut interdum positius capitur pro comparatiuo, ut in Psalm. 117. [Bonum est confidere in Domino, quàm in homine. Bonum est sperare in Deo, &c.] ibi bonum, id est melius.

COMPASCVS ager, in quo vicinis communiter compascendi ius est. Scæuola l. pen. ff. si Seruit. vind. [Plures saltum communem, ut ius compascendi habeant, mercari sunt.] Et paulo post: [An pars illorum fundorum aliquid iuris secum huius compascui traxerit.]

COMPEDITVS, qui compedibus, quæ genus sunt vinculi, coercetur. §. fin. Inst. de lege Aquil. Neb.

COMPENDIVM, in via, est contractio quædam & breuitas, quàm maxima esse potest, sicut è contrario, dispendium, via per ambages. Modestinus li. 50. dig. tit. de legationibus. l. eundem. [Itineris, inquit, compendium suadeat.] Et per translationem, tit. de adm. l. Titium. Vtrū compendium negotij, an vsuras præstare debeat, &c. Neb.

COMPENDIVM, pro lucro & utilitate, siue pecuniæ, siue temporis, siue operæ, vel alterius rei. l. Titium. de adm. tut. ff. de legatio. l. eundem plures. Inde & pro breuitate sumitur. l. Maxius. de leg. ij.

COMPENDIOSA [substitutio], dicitur, quia sub verborum compendio plura complectitur tempora, & quandoque plures substitutiones. Vide infra [Substitutio compendiosa.]

COMPENSATIO, secundum Azo. in Summ. eod. titu. est debiti & crediti adinuicem, id est, ab utraque parte inter contrahentes contributio. Dicitur enim quasi communis pensatio, vel est debiti ad debitum hinc inde facta deductio: ut debeo tibi xl. tu mihi centum, dum peto à te centum tu deducis xl.

COMPERENDINATIO & ampliatio sic differunt, quòd in lege comperendinationis numerus actionum duarum præstitutus est. Ampliationis nullus est certus numerus. Prætereà in ampliacione indicari primò poterat, in comperendinatione non nisi post secundam actionem. [Vide ampliatio.]

COMPETENTER, pro eo quod est mediocriter & conuenienter, & cōpetentia pro ipsa mediocritate & conueniētia. Gell. li. i. [Omnium membrorum inter se cōpetentia.] Idem li. 13. [Plures simul ad eandem competentiam nasci non queunt.] Martian. [Memoratum arbitror competenter quæ sint fastigia litterarum.] Iurisconsult. tit. soluto matr. l. si cum patri & filia cōpetenter consulatur. Ne.

COMPETENTER, not. gl. 24. q. iij. votum. & vide quod not. ca. quanquam. de censit. lib. vj.

COMPETERE dicitur, cum ius est ad petendum illud quod petitur. not. in gloss. ff. de damno infec. l. damnum. in princip. Item competit exponitur, i. conuenit, ut in auth. de æqualit. dot. §. his consequens.

COMPETERE, verbum est Iurisconsultis familiare, pro idoneum & aptum esse. Itaque,

COMPETENS iudex passim dicitur, cuius de re cōtrouersa vel iurisdictio, vel iudicandi potestas est. l. pen. ff. de iur. om. iud. l. ij. ff. Si quis in ius vo. l. pe. ff. Iud. sol. & ad differentiam iudicis dati dicitur, l. pen. ff. Iud. sol. l. sed & hæ. 35. ff. de Procur.

COMPETENS tribunal, apud quod ius fuit de re cognosci. leg. Sed & hæ. ff. de Procur.

COMPETENTES usuræ, l. j. C. si maior fact.

COMPETERE actio dicitur, cum alicui propriè conuenit. l. qui habebat. §. Scripti. ff. de Manum testam.

COMPETERE libertates quæ ex testamento debentur, l. vij. ff. de Petit. her. l. 8. ff. de Inoffi. testam.

COMPETITORES, qui in magistratibus, officiis & honoribus petendis concurrunt. l. iij. §. pen. de decurio.

COMPILARE, est facto impetu in quempiam grassari, quod propriè latronum est. Horat. primo Serm. [Serui ne te compilent.] id est, te adorti trucidant. Aliquando accipitur pro eo quod est aliorum scripta & inuēta furari: ut idem in eodem, [Ne Crispini scrinea lippi cōpilasse putres] Macrobius lib. i. Saturn. Possem pluribus edocere, quantum se mutuo compilarint bibliothecæ veteris auctores. Paulus lib. xlvij. tit. ad leg. Iul. peculatus. l.

sacrilegi. Sunt, inquit, sacrilegi, qui publica sacra compilauerint. N.

COMPILARE [leges,] siue [componere,] est leges ab aliis scriptas in vnum volumen redigere: aliàs compilare est furari. l. sacrilegi. ad l. Iul. pecul.

COMPILATOR, secundum Iulianum libro decimo, est ille qui aliena dicta suis permiscet. Et sic solent pigmentarij in pictura diuersa mixta confundere. Vnde illud Horat.

*-Pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi semper fuit
æqua potestas.*

Hoc scelere quondam accusabatur Mantuanus ille vates, cum quosdam versus Homeri transferens suis permiscuisset, & cum compilator veterum ab æmulis diceretur, ille respondit, [magnarum esse virium clauam à manu Herculis extorquere.]

COMPINGERE, est res diuersas in vnum coagmentare, atque conglutinare. Vnde est illud Iob c. 10. Hieronymi interprete: [Ossibus & nervis compegisti me.] Celsus lib. vj. [Tenuissimis minutissimisque ossiculis caput cōpingeret.] Paul. lib. xlvj. Dige. de Sol. qui res. [Si nauem, inquit, eisdem tabulis compegerit Neb.]

COMPITA dicuntur loca ubi plures viæ conueniunt simul, ut xij. q. ij. de viro. in princ. ibi per abrupta itinera & compita.

COMPLACITA pactio quæ dicatur, vide l. Donatio. 25. Cod. de donationibus.

COMPLEXVS vel [copulatio,] dicitur plurium in idem in unitate sermonis coniunctio. Et fit ab homine vel à lege. Ab homine fit tripliciter, ut l. triplici. ff. de Verb. sign. Nam aut est complexus

plexus vel copulatio nominum tantum, scilicet, verbis, quando vnum nomen sequitur aliud immediate cum copula, vel sine. verbi gratia: [Titio & Seio lego fundum pro æquis portionibus.] l. re coniuncti. j. resp. ff. de leg. iij. ibi, isti non sunt re coniuncti, sed verbis tantum, quia vnum sequitur aliud immediate cū copula, & idē esset si sine copula, quia tunc intelligitur. l. triplici. præalleg. in §. videamus. Aut secundum rem tantum, quando per rem tantum fit complexus, vt: [Titio lego fundum, & eundem fundum Mauius lego.] l. præalleg. re coniuncti. in princ. Aut tertio re & verbis, simul complectendo res & nomina, [vt Titio & Seio lego fundum Sempronij,] vbi Titus & Seius sunt coniuncti verbis, propter verbum complexum: & re, quia eadem re copulantur. Et sic testator censetur cuilibet insolidum legasse eam rem, vt §. si eadem res. Instit. de legat. Et ex complexu prædictis modis facto, habetur hæc differentia, quia ex complexu re tantum, vel re & verbis simul: si vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel alias non admittitur in perpetuum, vel interim alter in totum admittitur iure non decrescendi, l. si separatim. ff. de cond. & demon. Nam non potest partem agnoscere & partem repudiare. l. neminem. ff. de leg. ij. & l. vnica, §. si autem ad deficientis personam. C. de Cad. toll. & res insolidum cuique assignatur. d. l. vnica. §. si verò Sed in cōiunctis verbis tantum, si vnus coniunctorum repudiat, vel alias deficit, alter admittitur ad partem deficientis iure accrescendi, & cum onere imposito, so-

cio deficiente, vt l. planè. §. coniunctim ff. de leg. j. & l. vnica. §. ne autem hoc. de caduc. tollendis. præalleg. Item si socius interim non admittitur, scilicet, spes est quod admittatur, alter iterum ad hanc partem non admittitur. l. si duobus. in princ. ff. de legat. j. Sunt & alia differentia ex complexu vel coniunctione provenientes, de quibus in tract. de Verb. sig. qui incipit, [verbum.] Finaliter ergo complexus vel coniunctio significat diuersimodè, secundum quod sunt coniungendi modi vel quoduis aliud significatū significare declarat. coniunctio autem legalis dicitur, quæ lege inducitur, & significat id quod ipsa lex vel alia ex suis, vel alterius legis aut verbis, aut aliter quocunque modo significare debeat.

COMPLICES qui dicantur, vide Bartol. in l. prima, C. si rector prouinciæ.

COMPROMISSARIUS dicitur, cui simpliciter vel ad tempus committitur, vt eligat vice eorum qui compromittunt, vt extra de Elect. capit. quia propter. Nec est per omnia idem arbiter & compromissarius ad eligendum datus: vt ibidem cap. sicut. cum per formam. ibidem de Re iud. cum ab vno. lib. 6.

COMPROMISSVM, id est, arbitrium.

COMPROMISSVM, dicunt certa pecunia ab utroque litigatore mutuo promissa, ni arbitri sententiæ pareant.

COMPROMISSVM plenum appellatur, quod de rebus, controuersisve, compositum est. Nam ad omnes controuersias pertinet. lege xxj §. vj. ff. de Recept. arb.

COMPROMISSARIUS iudex, id est, ex compromisso sumptus in l. 41. ff. de Recep. qui arb. l. ult. Cod. de testib. l. pen. C. de pactis.

COMPROMITTERE, est causam executoriam vel executivam ad dictamen arbitrorum dare, & secundum dictamen recte rationis pro utraque parte appositam explicari ab ipsis.

CONCAMERATIO, est structura fornicata siue testudinea: nam camera est fornix siue testudo: unde concamerare, est cameram struere. Plinius lib. 34. [Dinocrates Alexandri architectus Archinoës templum concamerare instituerat.] Vitruvius lib. 2. [Neque paries, inquit, concamerationes recipit.] Idem lib. vj. [Si hypogea concamerationesque instituerentur.] Labeo li. 32. Dig. de leg. iij. l. si cui ædes. [Aliquod, inquit, conclaue, quod supra concamerationem.] Nebr.

CONCAMERATIO structurae genus arcuatum. l. si cui ædes. de Legatis tertio.

CONCEPTVM furtum dicitur, ait Imp. cum apud aliquem testibus presentibus furtiva res quæ sita & inuenta sit. Nam in eum proprie actio constituta est, quamvis fur non sit: quæ appellatur concepti. §. 4. de oblig. quæ ex delic. & apud Paul. 2. lib. Senten. ca. 31.

CONCEPTIO pro formula, l. libellorum. de Accus. Unde conceptis verbis iurare, id est, dictatis a deferente iuramentum.

CONCHA apud rubrum mare & crescit & coalescit. l. et si. de auro & arg. leg.

CONCHYLIA à concha dicuntur, inde conchylegulus, legens conchas, vel conchyliæ. Cod. de Mutil. l. qui aut à patre. lib. xj.

CONCLIVM, est conventus ali-

quorum tractatum arduas causas totam Christianitatem concernentes. Et dicitur à verbo concalare, id est conuocare. Vel à communi intentione dictum est, eo quod existentes in concilio, in unum dirigant omnem mentis obtutum. Vel dicitur quasi concidium d, in l. litteram transcunte, 15. distinct. ca. j. Vbi etiam synodus, cœtus, & conventus exponuntur.

CONCINNARE, inquit, Festus, est aptè componere: nā cinnus, ut ait, mixtio est. Plin. lib. 14. [Cato iubet vina concinnari ad cinnū.] Inde concinnatorius, a, um, res ad concinnandum apta Paul. lib. 33. Dig. titu. de penu legata. l. instrumentum. [Vasa, inquit, concinnatoria instrumento non continentur.] Nebr.

CONCINNARE, aptè componere: Hinc concinnatoria vasa in l. pen. de pe. leg. 1. ad concinnandum apta. & concinnatores causarum in l. quicquam. de Offic. procons. qui simulatis captionibus cauillisque in longum lites ducere moliuntur, cum iure agere non possunt.

CONCINNATORES litiū, id est architecti, fabricatores, structores, Vlpian. l. 9. §. 2. de offic. procons. Nec adeo dissimulare, si quos causarum concinnatores vel redemptores deprehendat: id est, qui lites calumniosè cōflare soleant. Nam concinnare antiqui pro facere. Plaut. [Qui me infanum dictis concinnat suis.]

CONCIPERE est exprimere, l. quicquid. de Verborum obligat. & propriè ad certam formulam. Unde concipere iusiurandum est iuraturō certā iuramenti formulam præscribere.

CONCLAVE, quid sit, omnes norunt;

norunt, nam est in domo locus secretior: sed ideo posuimus hoc in loco, quia in proferendo accentu plerique omnes peccant. cum enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponitur. Horatius 2. Serm. [currere per totum pavidum conclave.] clavis namque primam producit. Vlpia. lib. 25. tit. de ventre inspic. l. j. [In quo, inquit, conclavi mulier paritura erit.] Item Neratius li. 39. Dig. tit. de damn. infec. l. quod Cornelius [conclave, inquit, binarum ædium.] Neb.

CONCLAVE dicitur cella, vel thalamus secretus, ad quem per multas claves venit: vide gloss. in verb. conclave. l. quod conclave, ff. de Damno infec. & ideo in electione Papæ Cardinales intrant conclave.

CONCLUSIO, est terminus exclusivus probationum & allegationum. Panor. in cap. cum dilectus. de fid. instr. in fi.

CONCRATIVUS paries in l. si fratres. pro soc. dicitur paries ex cratibus insertis factus, seu ex asseribus arrectis transuersisq; in modum cratis, Alciat. in l. quantum. de Verb. sign.

CONCVBINA sumitur duobus modis. Primò dicitur illa, quam quis cognoscit fornicario affectu: & talis non impedit ordinis promotionem. Secundò, dicitur illa quam aliquis cognoscit uxorio siue maritali affectu: & talis impedit promouendum ad sacros ordines. xxxiiij. distinet. Si quis de laicis. de Præsump. cap. illud. de clan. despons. per totum.

CONCVBINATUS, est crimen merè ecclesiasticum, unde debet puniri per iudicem ecclesiasticum. non per secularem. Felin. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. versic.

decimoseptimo, de Constit. quia secundum leges non est crimen. l. in concubinato. in fi. ff. de concubin.

CONCVSSIO, interprete Alberico, est, cum officialis à subditis per metum aliquid extorquet, aut non facit iustitiam nisi pecunia recepta: vel aliquid ultra debitum salarium extorquet, vel cum quis accusat vel ab accusatione desistit propter pecuniam.

CONCVSSIONIS crimen dicitur, cum quis ab eo, quem iudicij magistratusve terrore affecit, eius periculi deuitandi causa pecuniam extorquet: Nam concussus metu dicimus, pro percussus & perturbatus. unde Rubr. de concussione, libr. 47. Pandectar. apud Cicero. 4. Tusc. Terror definitur, metus concutiens.

CONDEMNARE, aliquando pro condemnari facere. l. furti. mandati. de iis qui notant. infamia.

CONDICERE, est rem suam in iudicio petere, personam pulsando, vel inquietando, & ipsam dicendo obligatam sibi esse ad aliquid dandum vel faciendum. Unde dicitur indebiti conditio. & tractum est hoc verbum à veteri observatione: quia olim erant in usu solennia verba, quæ oportebat actorem, cum litigabat, coram iudice condicere, id est, simul dicere quando litigaret, ut si caderet à syllaba, caderet à tota causa. Et quia in personalibus actionibus hoc observabatur, ideo personales actiones dicebantur conditiones. Deinde præfata solennitas in desuetudinem transiit: hoc tamen nomen adhuc remansit, ut personales actiones adhuc dicant

dicantur condictiones, quamvis non sit necesse hanc solennitatē observare. Et ex hoc datur intelligi, quod condictio nō est aliud nisi personalis actio. Et condicere aliquid, est illud per actionem personalem petere.

CONDICERE, inquit Imperator, prisca lingua est denunciare: nunc verò abusuē dicimus Condictioem actionem in personā esse, qua actor intendit dari sibi oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit. §. 15. de Actio.

CONDICERE, est simul dicere: Nam Festus libro tertio, Condictum interpretatur simul dictū. Ergo condicere, est diem locūque communi consensu constituere, quo quid fiat. Hotom.

CONDICTIO multiplex est. Nā quædam est condictio certi, quæ competit ex omni causa & omni obligatione ex qua aliquid certū petitur, siue ex certo contractu, siue ex lege Aquil. agatur, siue suo nomine, siue hereditario obligetur: Vnde manifestum est, quod ista condictio concurrat cum actione mandati, depositi, & cæteris, ubi quid certum petitur. Et ideo secundum diversitatem causarum nunc re, nunc verbis, nunc litteris, nunc cōsensu contrahitur, nunc etiam ex contractu, nunc ex quasi contractu, nunc ex delicto competit: in reuocata tamen pecunia sola illa competit.

CONDICTIO ex lege, secundum Azonem eodem modo, locū habet quando ex nova lege surgit obligatio, nec in eadē lege cautum est quo genere actionū experiat, quæ pro varietate causarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto nascitur, & sic nō sta-

ruitur vel cauetur, qua actione agatur.

CONDICTIO furtiva competit domino rei contra furem, eiusq; successores ad ipsam rem persequendam, vel æstimationem eius quanti plurimi fuerit postquam ablata fuit, eo quod fur semper est & fuit in mora.

CONDICTIO indebiti competit ei, qui per errorem, indebitā pecuniam soluit alicui, credens ei teneri, cum non teneatur, vel cū à procuratore suo soluta esset, ipso ignorante. Est ergo cōdictio indebiti secundum Azo. in Sum. eo. tit. postquam soluta indebita repetuntur, siue per ignorantiam facti, etiā non probabilē, ut quia erravit quis in facto suo, siue per ignorantiam iuris talia indebita solvantur, quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno vitando: ut ff. de Iur. & fact. ignor. l. iuris ignorantia.

CONDICTIO [liberationis] competit ei, qui, quod omnino non debuit, promisit.

CONDICTIO [ob causam datorū,] secundum Azo. eo. tit. competit, & locū habet ubicunq; hi contractus innominati interveniunt, scilicet de ut des, de ut facias, facio ut facias. In illo autem contractu innominato, s. facio ut des, datur actio de dolo. Et (prout alij dicunt) cōpetit ad rem petendā quæ ob causam honestam (utpote in causam futurā vel præteritam) data est, causa nō secuta: potest enim condici, causa non secuta, si poenituerit dantem, re integra. Si verò dedisti decem, ut Bononiam irem, & aliquid erogavi ad profectioem, præparatam habes condictioem, ita tamen ut præstetur mihi indemnitas.

CONDI

CONDICTIO ob turpem causam, est per quam repetimus ea quæ dedimus alteri, causa non secuta, ob quam data sunt: si turpitudine tantum ex parte accipientis versetur. Alioquin si ex parte dantis & accipientis, repeti non potest, quia in pari causa turpitudinis potior est condictio possidentis. cap. in pari. de Re. iur. li. vj. & secundum Azo. eo. tit. ponitur exemplum, Ego dedi tibi ut sacrilegium non faceres: ab hoc enim debuisti abstinere nullo tibi dato. Et ideo etiam causa secuta possum petere quod tibi dedi.

CONDICTIO ob causam. hanc conditionem parit res apud alium constituta, siue ab initio, siue iam, siue postea peruenit ad eum ex iusta causa, postea ad instantiam rediit, ut chirographum apud creditorem debitor post debiti solutionem repetit. Sed hanc conditionem ob causam putant quidam ex contractu provenire, quia non competit nisi alij contractus præcedant. Alij ex quasi contractu credunt descendere, ad similitudinem conditionis indebiti: quia qui ob causam condicit auctori, primam contractum dissolvit.

CONDICTIO sine causa competit, quando aliquid primo ex iusta causa est apud alterum, sed postea per aliquem effectum esse non debet: verbi gratia, mutasti mihi centum, feci tibi instrumentum, in quo confessus sum me tibi teneri, solvo tibi, modo instrumentum obligatorium est apud te sine causa per quam repetam ipsum. competit ergo condictio sine causa, si causa ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu qui nullus est. unde videtur de Re. iur. li. i. si

sine causa penes te res est, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet ubicunque sine causa aliquid quod apud te est, mea interest me habere.

CONDICTIO triticaria generalis, est de aliis rebus omnibus competens, præterquam de pecunia numerata, siue mobiles, siue immobiles sint. Ideoque fundus & ususfructus, & ceteræ servitutes prædiorum per ipsam repetuntur. Rem autem suam nemo petit hac actione, nisi ex certis causis, ut ex causa furti vel rapinæ.

CONDICTITIA actio, quæ & præcisè Condictitia dicitur, nihil aliud est quam cōdictio Imp. §. i. Quib. mod. re contr. Daturque agenti contra reum propter repetitionem Cōdictitia actio. Item Vlp. in l. 13. §. 2. ff. de Iure iur. [Atque adeo, inquit, neque furti, neque condictitia teneri, quia condictitia, inquit, solus fur tenetur.]

CONDITIO est dispositionis suspensio ex eventu incerto futuro ei appposito, in quem eventum eius dispositionis facta est collatio. ff. si cer. pet. l. itaque. verbi gratia, promitto, vel lego si Titius fuerit consul. Hac dispositio est conditionalis, ex incerto appposito, [si Titius, &c.] Et per hoc dispositionis fit suspensio, & eveniente casu quo Titius sit Consul, purificatur, & non plus suspēditur. Instit. de Verb. oblig. §. ex cōditionali. & ff. de Condit. & demonstr. per totum. Potest autem capi conditio dupliciter. Vno modo pro temporis suspensione, quod solet apponi in contractibus, aut ultimis voluntatibus, de quo in titul. præalleg. de Cond. & demonstr. & in tit. de Cond.

Cond. institutionum. Secundo modo, quando aliquid solutum est, & illud interdum repetere, & appellatur conditio addita littera, c. quasi soluti repetitio. de ista tractatur in ti. de Cond. cau. data. ff. & titu. seq. Et not. quod conditio differt à modo & à causa, & à demonstratione, secundum glos. in Rub. ff. de cond. & demonstr. Bart. sic definit, [Conditio est quidam euentus futurus in quem dispositio suspenditur.] Intellegitur autem de euentu in facto, vel in iure. l. multum inter- est, de Cond. & de sine conditio- nis affirmatiuæ vel negatiuæ. l. in testam. eodem titul. Et dicit [fu- turus,] quia de præterito & præ- senti proprie non est conditio, quia non suspendit. l. cum ad præ- sens. cum duab. sequen. ff. Si cer- per. Bald. verò sic definit. [Est adiectio quadam per quam di- positum habet in sui esse pen- dentiam, existentiam, vel dese- ctum. Et hæc generalis est ad om- nem conditionem inductiuam, & extinctiuam, de præterito, præ- senti, vel futuro. Petrus de Peru- tio sic definit: Conditio est ver- borum adiectio in futurum su- spendentium, secundum quam disponens vult dispositum regu- lan. Significatur autem conditio per dictionem [si,] ut in hoc exem- plo, lego si Titius fuerit Consul. Item per aduerbium [cum,] ut dicendo, cum Titius Consul fue- rit. Sed est differentia inter si, & cum, non quo ad conditionem faciendam, sed quo ad modum significandi, quia dictio [si,] si- gnificat principaliter conditio- nem vel suspensionem, & per consequens tempus dilationis, & dispositionis in euentum futu- rum. Et quia ille est incertus,

ideo consecutiue suspensionem significat. l. si Titio. ff. Quando dies leg. ced. & l. qui promissit. ff. de Cond. & demon. Item dictio [nisi,] significat conditionem, ut vendo tibi librum, pro decem, ita quod venditio valeat & per- ficiatur, nisi alius conditionem meliorem intra mensem faciat, l. ij. cum ibi notatis. ff. de In diem addic. Itē dictio, [alioquin,] con- ditionem facit, ut promissus mi- hi scribere librum intra mensem, alioquin decem nomine pœnæ. nam sensus est, si non scripseris, &c. l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de Dam. infecto. Idē in dictione [alias,] quia eodem modo expo- nitur, id est si non scripseris. Item in dictione [siue,] dicendo, pro- mitto si naus ex Asia venerit, si- ue Titius Consul fuerit. Et quæ illarum conditionum disjuncti- uarum prior fuerit, purificat dis- positionem. Item in alternati- ua, ut dicendo, aut relinquo prædia propinquis, aut libertis. l. cum pater. §. penul. ff. de lega. ij. nam sensus est, si non sint pro- pinqui, veniant liberti, & hoc si- gnificato sumpto ex maiori af- fectione propinquorum, quibus testator primo relinquere vo- uit, ut patet ex ordine scriptu- re. Itē in aduerbio [quandiu,] ut tibi promitto vel lego singulis annis decem, quandiu res meas vel heredis mei gesseris: nā sen- sus est, si gesseris habeas decem. l. pater. §. finali. ff. de Condi- tionib. & demonstrationib. Item in dictionibus [quoad, donec, quousque,] quia idem signifi- cant. Item in dictione [dum,] dicendo, lego uxori dum cum filio meo erit. l. qui concubinam. §. uxori. ff. de leg. iij. Idem in di- ctione [quousque,] ut vir le- gat

gat vxori quodocunque filios habuerit. l. cum vir. ff. de Conditio. & demonst. Idem de [quando] vt, lego pupillæ quando nupserit. Idem de [vbi,] dicendo, lego filio vbi nupserit. Idem de [quatenus,] vt, lego quatenus heres meus erit, quia sensus est, si in toto vel in parte. l. Stichum, ff. de Lega. j. Idem de [postquã,] & [ad,] vt lego ad tempus liberorum. l. si vxori. ff. de Cond. & demonstra. Idem de præpositione [cum,] vt ancilla cum liberis libera esto, intelligendo quod ancilla libera non sit nisi cum liberis. l. si ita fuerit. ff. de Manumissis testamen. Idem de [in,] vt lego Titio in disciplina. l. nec semel. §. si in habitatione. ff. quando dies lega. ce. Idem in nomine, vt, promitto tibi partum Agnetis, vel fructus fundi talis. l. interdum. ff. de verborum oblig. & l. j. in fine, de Conditio. & demonstration. & pendet dispositio ex incerto futuro euentu, id est, si pariat, vel fructus crescant. Idem si dicam, promitto centum nomine dotis, id est, si matrimonium sequatur. l. si stipulatione. ff. de Iure dotium. quia dos sine matrimonio esse non potest, ergo sic intelligitur. Idem de donatione causa mortis, l. si mortis causa. ff. de Donatione causa mortis. & hoc ex natura huius contractus, qui procedit ex communi modo sic agendi. Idem in pronomine, vt vestem quæ mea erit, lego. l. nuper. ff. de Lega. iij. Idem de [quisquis,] vt quisquis mihi heres erit, sit heres filio meo. l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de Vul. substi. Idem de quisque, vt Titium & Seium pro quâta parte quisque heredem me fecerit, ipsum instituo. l. hoc articulo. ff.

de Here. insti. Idem de [qui,] vt qui prius ascenderit capitolium. l. si fuerit. ff. de Rebus dub. Idem de [quicunque,] vt quicunque professus fuerit, &c. l. edito. ff. de Iure fis. & hoc ex significato non tantum pronominis, sed verbi futuri temporis l. ij. ff. de Here. instituen. Similiter ibi, emolpices qui capientur, emptio est conditionalis. Idem in participio, vt acceptis cētū à Titio, instituo eum heredem. l. à testatore. ff. de Condit. & demonst. Nam licet, [acceptis,] sit præteriti temporis, tamen significat ibi futurum, scilicet, si accepero, &c. Idem ibi, lego Stichum futurum meum, argum. l. Stichum. ff. de Lega. j. Idem in gerundio, vt sum institutus ad eundo repudiante Titio. l. si tu ex parte. ff. de Acquir. hered. Idem in supino, vt lego vel promitto euntibus spatium in die Dominico, & sic de similibus.

CONDITIONVM duo sunt genera. aut enim possibilis est, aut impossibilis: possibilis quæ per rerum naturam admitti potest, impossibilis quæ non potest. Pau. lib. 3. Senten. cap. 6.

CONDITIONVM possibilium genera sunt tria, aut enim ex casu & fortuna pendent, veluti, si filius nascatur: quæ idcirco Casuales à Iustiniano appellantur. Aut ex hominis voluntate, veluti si seruum manumittat: quas idem Iustinianus potestatiuas: aut mixtæ sunt, quarum euentus, ait idem, ex fortuna & personæ voluntate pendet: veluti si victoriam reportet. l. 1. §. Sin autem aliquid. C. de Cad. toll.

CONDITIO alia certa est, alia incerta. Certa conditio est, quæ omnimodo est exstatura, veluti, siue nauis ex Asia venerit, siue non

non venerit. l. necessario. 8. §. 1. ff. de Peric. & commod. Incerta conditio est, quæ an impleatur incertum est, ut si naus ex Asia venerit.

CONDITIO rursus alia dicitur faciendi, alia dandi: illa cum appositæ lex est ut quid fiat: hæc ut quid detur. l. 31. §. 1. ad Trebell. l. 68. ff. de Solut. l. 82. ff. de Condit. & demonstr.

CONDITIO interdum nihil aliud est, quàm pæctio. ut apud Ciceronem 11. de Inuent. & in Topic. Hinc,

CONDITIO pro pæctione nuptiarum: in l. ult. ff. de Sponsal. l. ult. de proxenet. l. 19 & l. 36. ff. de Rit. nupt. l. 65. ff. de Iudic. Hinc Festus, Conuenta, inquit, conditio dicebatur, cum primus sermo de nuptiis, & earum conditione habebatur. Hinc.

CONDITIONE tua nō vtor, formula erat renunciandi sponsalibus. l. 1. ff. de Sponsalib. Hot.

CONDITIONALIS creditor quis fit, habetur in l. Conditionales. de Verborum signific.

CONDITIONALIS stipulatio. Require infra Stipulatio.

CONDITIONALES Impera. Leo tabularios interpretatur in l. Scriptura. 11. C. Qui pot. in pig. nimirum qui ea conditione munus illud adepti sunt, ne ad vllum aliud aspirent. Conditionales serui appellantur in l. Defensionis. 7. C. de Iur. Fisc.

CONDITIONALITER, pro sub conditione, l. quæ res. ff. de Verb. oblig.

CONDITURA, est illud quod ferculis aliisque esculentis cōcinnandæ condendive gratia solet adhiberi. Apud Columellam lib. 111. de Re rusti. [caput est de olivarum conditura.] Vlpianus lib.

xxxiiij. Digest. de tritico & vino leg. l. si quis. [Quod potius, inquit, condituræ loco sit.]

CONDITURA, quod ferculis condendi gratia adhibetur. l. si quis. de Vi. tri. & oleo leg.

CONDVCRE dicitur ille, qui rem aliquam ab aliquo data mercede, vel promissa, accipit utendam. Vnde, [Conducit, qui dat, sed qui locat, accipit illud.] Interdum tamen, per contrarium evenit, ut locatur qui pretium dat, conductor qui accipit, ut in l. ij. in princip. ad l. Rhod. de iac. & alias sæpe, ut ibi annot. Budæ.

CONDVCTI actio. Require supra Actio conducti.

CONDVCTOR est, qui vel rei alienæ vsum, vel alieni operis perfectionem certa mercede pæcta recipit.

CONDVCTOR operis, pro redemptor. Iauol. l. 44. ff. de fideiuss. [Et quia opus effectum non erat, alij locasti: & cum posterior conductor satis non daret, ipse opus fecisti.] Hotoman.

CONFESSIO est duplex, scilicet, iudicialis, & pœnitentialis. Et ad hoc, quod confessio iudicialis præiudicat, debet habere hæc sex, [vnde, maior, sponte, sciens, contra se, ius sit, & hostis. Nec natura neget, fauor aut lis, iusve repugnet.] Vide hoc cū allegationibus singulorum, in glo. cap. nos in quenquam, ij. q. j. in verb. [confessum.] Et cōfessio iudicialis est certa, & clara assertio, id est, responsio eius, de quo quaritur in iure coram legitimo iudice facta. Et fit in iure tripliciter, scilicet ore, facti euidencia, & interpretatiue, scilicet contumacia. c. nullus dubitat. de Præsum. Et præiudicat, dum fit in iure, id est, in iudicio corā iudice competente,

petente, & aduersario præsente. & intelligitur per dictionem hominis, supra positam. Item per litteram contesta. nec fit contra naturam, ut eum occidisse, qui viuit, nec de re litigiosa, nec in causa fauorabili secundum Bern. in gl. pralleg. Et confessio, facta in poenitentia sacerdoti, non facit fidem coram iudice seculari. C. de Episcop. audien. l. archigerotes, & ibi per doc. Sicut nec præiudicat confessio extra iudicium facta, nisi causa adiiciatur, ut, confiteor me debere tibi centum ex causa mutui. C. de Nō nume. pec. l. generaliter. glos. not. iij. q. ix. ca. testes. §. de his.

CONFESSORIA actio. Verbum ē Græcorum Iurisconsultorum fontibus deriuatū, pro actio verbis agentibus concepta, cui opponitur negatoria. Usurpatur autem in seruitutum vēdicationibus, cū quis suam esse seruitutē petit. l. 2. & l. 4. §. 1. ff. Si seruit. vindic. l. penul. §. vlt. ff. si Vsusfr. petat. Neque vnquam nisi verbis aientibus concipitur, ne in casu quidem l. 4. ff. Si serui. vindic. dicitur & confessoria actio in lege Aquil. quæ ex confessione rei, id est, aduersus reum qui confessus est. Inde Neratius 23. §. vlt. l. pro inde. 25. §. 1. ad leg. Aquil. Vide supra Actio confessoria, & Hotoman. in Commentariis Inst.

CONFESTIM intelligitur, cū prius vel quā prius poterit. l. 2. §. penult. ff. ad Trebel.

CONFINIA dicuntur ea quæ adeo sibi proxima sunt, ut nullus medius paries interponatur, sed urbana parietibus distingui consueuerunt. Et ideo non sunt confinia, sed magis dicuntur vicina. ff. si. regun. l. iij. §. hoc iudicium.

CONFIRMARE est alteri iuri vel fa-
Voc. Iur.

cto firmitatem præstare.

CONFIRMATIO, est iuris prius corroboratio, ut colligitur, de fide instrum. c. inter dilectos. Alio modo: ut sacramentorum administratio, scilicet in fronte christianis assignatio. Et fit confirmatio primo modo dicta his verbis [Confirmamus te sicut rite possides, vel sicut sine prauitate facta est electio, vel sicut prouide facta est]

CONFISCARI, est fisco applicari, vel in fiscum induci. vnde fiscus est regius saccus in quem reducuntur bona damnatorum & proscriptorum. Vnde dicitur. [Facta est omnium bonorū confiscatio.]

CONFISCATVS tutor dicitur in l. 9. §. penul. ff. de Tut. & rat. dist. cuius bona fisco commissa sunt. Sueton. Caligula, Prætereuntes duos equites R. locupletes, sine mora corripere confiscarique iussit. Hotoman.

CONFLATVM vas, id est, factum. §. cum ex aliena. Insti. de Re. diuis.

CONFVNDERE. est commiscere. §. si duorū. institut. de rerum diuisione. Nonnihil tamen inter se differunt, ut not. glossa in §. quod si frumentum. eod. tit.

CONFVNDI obligatio dicitur, cū debitor in creditoris ius succedit, l. debitori, l. grauius. ff. de fideiuss. l. 6. & 14. C. ad leg. falcid. & similiter Confundi seruitutes, cū prædium quod seruit, & cui seruitus debetur, eiusdem domini efficitur, l. 1. & xv. ff. Quemad. seru. amitt. & l. 7. ff. de fund. dot. Confundi vsusfructus, cū proprietatem vsusfructuarius adipiscitur, l. 4. ff. Vsusfru. quemad. cau.

CONFUGA, qui ad asylum confugit, l. præsens. §. C. de iis qui
n ad

ad Eccles. conf. l. si qua. C. de epilc & cler.

CONGIARIVM, sportula erat, qua diurni cibi nomine comitibus, anteambulonibus, affectis, stipatoribusque suis potentiores cibos distribuebant: dictum à congio vini mensura sextarios sex capiente. Plinius libro decimo quarto, [Tribus congiis epotis vno impetu,] hinc congiarium: Martialis: [Centum miscellam valete quadrantes, Anteambulonis congiarium lassi.] Paul. lib. xxxij. Digest. de fundo instr. l. tabernæ. Vnæ, inquit, æræ & congiaria & sextaria.

CONGIARIVM, præter alia significata, genus est mensuræ vinariæ. l. tabernæ. de fund. instru.

CONGREGATIO apud Canonistas dicitur etiam de duobus. c. j. de Elect. quod an generaliter verum sit, tractat Alciatus in l. detestatio. §. si. de verb. sig.

CONIECTIO causæ, Paul. in l. i. ff. de Reg. iur. [Per regulam igitur brevis rerum narratio traditur, & ut ait Sabinus, quasi causæ coniectio est.] Hoc quid sit declarat Asconius. Cum, inquit, in rem aliquam agerent litigatores, & poena se sacramenti peterent, pollebant Iudicem qui dabatur post trigessimum diem. (Hotomanus legendum arbitratur post tertium diem) quo dato, deinde inter se perendinum diem, ut ad iudicium venirent denunciabant, quo cum esset ventum, antequam causa ageretur, quasi per iudicem rem exponebant. quod ipsum dicebatur causæ coniectio, quasi causæ suæ in breue coactio: Hæc ille.

CONIECTIVA, est verisimilis ratio suspicionem inducens, non de necessitate personarum vincens.

CONIICERE, est perpendere vel præsumere.

CONIUGIVM, idem est quod matrimonium, & dicitur coniugium, quia communi iugo & æquali coniuges vitam trahere debent, licet aliquando dispari tractu.

CONIUNCTIO quandoque ponitur pro disiunctione: ut cum dicitur mihi hereditique meo. ff. de Verb. sig. l. coniunctionem. & disiunctio quandoque pro coniunctione, ut ff. eo. l. sæpe.

CONIUNCTIONIS materia, de qua in l. re coniuncti. ff. de leg. iij. vide supra in ver. complexus.

CONIUNCTIO in hereditatibus & legatis triplex observata, aut re, aut verbis, aut re & verbis simul. l. re cōiuncti. ff. de leg. 3. l. triplici. 142. ff. de Verb. sig. Re coniunctio est, cum duobus separatim res eadem legata est, hoc modo, Titio fundum Tusculanum do lego. Eundem fundum Maui lego. Verborum coniunctio est, cum pluribus res eadem definitis partibus legata est. Re & verbis hoc modo coniunctio dicitur, Titio & Seio fundum lego.

CONNIVERE, est oculos claudere. & interdum ponitur pro dissimulare, ut cum dicitur cōniuentibus oculis. Quandoque consentire, ut cōniuens consentiens dicitur, & Cōniuentia consensus. l. quisquis. C. de postu.

Qui mihi conniuet, oculis signum mihi prabet.

CONNUBIVM, est vxoris iure ducendæ facultas. Vlpian. cap. 25. Insti. Seruius autē. Connubiū, inquit, est ius legitimi matrimonij.

CONSANGVINEI, qui inter se sanguine coniuncti sunt. l. j. §. pen. de suis & leg. hered.

CON

CONSANGVINITAS, est attinentia personarum ex eo proueniens, quòd vna descendit ab alia, vel amba ab eadem: vel est vinculum personarum ab eodē stirpitate descendentium carnali propagatione contractum. Vel est conuentio vnius personæ ad aliā proueniens ex parentela: & dicitur cōsanguinitas, quasi sanguinis vnitas.

CONSCRIPTI patres dicebantur, quoniam eorū nomina scripta erāt in aliquo loco, vt in corona capitis eorum, vel alias, vt gl. Inst. Quib. mo. iu. pa. po. sol. §. sed ex cōstit. in verb. patritiatus.

CONSENSVS, & auctoritas tutorum. require suprā auctoritas præstanda.

CONSENSVS autem est quadruplex. scilicet negligentia, consilij, cooperationis, & auctoritatis, vel defensionis. Primo & secundo modo consentiens minus punitur, quā faciens, tertio æqualiter, quarto verò plus. De hoc gl. optima in c. j. de Offic. delegat. super vers. pari poena.

CONSENSVS dicitur obligatio contrahi, velut in emptione, locatione, conductione, permutatione, mandati, pro socio, & similibus. In quibus dicitur ideò obligatio contrahi cōsensu, quia absque eo, quòd res in præsentidatur, hinc inde nascitur, & erit obligatio utilis & efficax ad agendum.

CONSEQUENS, id est conforme, Institut. de Don. §. est & aliud.

CONSEQUENTIA litterarum, dicitur consequens ordo scripturæ, scilicet quando scribitur sine titello, vel titellis, id est sine omni abbreviatione. Et dicitur tenor litterarum: seu tenorem di-

cimus textum litterarum, quamuis titellis scribatur.

CONSERERE manus dicebantur in vindiciis, qui vim moribus, festucas inter se, quasi hastas discis causa cōmittentes, faciebāt. Lex autē duodecim tabularū, de qua Gel. lib. 20. cap. 9. cōmemorat, his fortasse verbis concepta erat, si qui in iure manum conferunt, vtrique superstitibus præsentibus vindicias sumūto. Vnde illud Cicero. j. de Oratore, [multisque præstent qui te ex iure manu confertum vocarent.]

CONSERVATOR, est iudex datus ad defendendum aliquos cōtra manifestas iniurias, iudiciali indagine non vtens. de Offic. deleg. c. statuimur. libr. 6. Et non sunt nisi episcopi, vel eorum superiores Abbates, vel dignitates aut personatus in cathedralibus ecclesiis obtinentes. de Offic. deleg. c. vlt. libr. vj. vbi ponitur differentia inter conseruatorem & delegatum.

CONSILIARII dicuntur, eo quòd aler alteri suum præbeat consilium.

CONSILIUM, est de aliqua re facienda vel non facienda excogitata deliberatio. Vnde dicitur etiā locus, quo plures consultandi gratia conueniunt. gloss. in §. eadem. Instit. Quib. ex caus. ma. non lic. sæpe tamen ponitur pro iis qui consilij audiendi gratia vnum in locum conuenerunt. Item consilium dicitur hominis intentio, seu propositum. vt ff. de furtis, si quid fur. §. j.

CONSISTORIANI, require suprā, Comites.

CONSISTORIUM idem est, quod prætorium vel tribunal: locus, scilicet in quo ius redditur ex more. Et est vulgare Italorum seu

n 2

Lomb.

Lomb. Cle. pastoralis. de re iud. 2. q. 6. anteriorum de Appell. ex insinuatione. Et dicitur à confisso consistis.

CONSOBRINI dicuntur, duarum sororum filij, quasi consororini. Etiā possunt dici ex duobus fratribus nati, licet propriè dicantur fratres cōsanguinei vel patruales. Instit. de Grad. §. quarto gradu.

CONSOLIDATIO, est proprietatis cum vsufructu coniunctio. Imp §. 2. de Vsu. Vel ex contrario, si vsufructarius proprietatem rei acquisierit, quæ res quoque consolidatio appellatur. Hinc fructuarius proprietatem acquirens cōsolidate dicitur. l. 3. & 6. de Vsufructu. accres. & lauo. l. à libertis. ff. de bo. liber. Solida proprietas dicitur in qua vsufructus inest. Itēque apud. Paul. l. Sempromius. 26. §. j. de Vsufructu. lega. Roman.

CONSORTES eiusdem litis dicuntur illi qui simul agere vel conuenire possunt.

CONSORTIVM idem est quod matrimonium: & ita dicitur, quia omnis societas inter eos communicari debet: vt not. per glos. Instit. de pa. potest.

CONSPIRATIO, est quædam fraudulenta confederatio facta in præiudicium alicuius personæ vel dignitatis: & dicitur à simul spirando, quando scilicet plures spirant, flant, & tendunt in vnū: & fit sine iuramento, à spiritu superbiæ & elationis: & omnis talis est illicita secundum glos. in ca. exhibita. de iudi. Est tamen quandoque licita, iusta & approbata, vt si canonici cōspirent de non obediendo prælato excommunicato, vel de non eligendo indignum. in dubio tamen præ-

sumitur illicita, vide ij. q. iij. ca. coniurationem. & c. conspirationum. Nam coniuratio est pluriū in vnum iuratio.

CONSPONSORES Cicero vocat eos, qui à Iurisconsultis correi debendi, id est, eiusdem obligationis debitores dicuntur. lib. 12. Epist. ad Atticum. Consponso antiqui dicebant fide mutua obligatos. Festus.

CONSTITVERE potest quilibet qui pro alio obligaturū promittit, vel obligat, secundum Azo. in Summa. de constit.

CONSTITVTIO speciali vocabulo dicitur, Imperatoris vel alterius principis qui constitutionē facere potest: & describitur sic, [Est ius relatū in scriptis, redactum.] Vel secundum Goffr. est ius scriptum, dist. j. §. cum itaque. Dicitur autem constitutio, quasi commune statutum. Nam Papa cum fratribus suis Cardinalibus, & cæteri prælati cum capitulis & canonicis suis constitutiones faciunt. de sent. exc. inter alia. Et de his quæ fiunt à prælatis per totum. Item legatus, synodus prouincialis, synodus episcopalis, principalis, princeps cum proceribus, præfectus prætorio, populus Romanus, collegium approbatum, capitulum, facere possunt cōstitutiones secundum Gof. in sum. eod. titu. §. namque Papa.

CONSTITVTIONVM alia generales sunt, alia personales. Generales, quæ ad omnes pertinent. Personales verò, in quibus propter certæ personæ rationem à iure cōmuni recessum est, quæ & priuilegia appellantur. l. j. & l. 3. C. de legib. & §. quod principi. de Iu. nat.

CONSTITVTOR dicitur qui pro

pro alio se soluturum promittit, vel aliqua facturum, & alterius in se transfert vel suscipit obligationem.

CONSTITUTVM, vocabulū ad ius ciuile pertinens, & significat tempus communi consensu indictū, quo se aliqui in loco certo ac constituto sistant. Cicero pro Cælio: [Cum sit iis confitendum, nunquam se ne congressu quidem & constituto cœpisse de tantis iniuriis experiri.]

CONSTITVTORIA, siue constitutia actio dicitur, quæ in eum, qui se soluturum cōstituerit, datur, his ferè verbis: Si appareat Mæuium Titio pecuniam constituisse, eamque pecuniam cum constituebatur debitam fuisse, neque Mæuius aut soluat, aut faciat id quod constituit: ac per actorem non steterit quo minus fieret quod constitutum est, tum Mæuius damnetur. l. 16. l. 17. l. 18. ff. de Constit. pecun.

CONSVE TV D O dicitur ius quodam morib. i. assiduis actibus institutum, quod pro lege suscipitur cum lex deficit. j. dist. consuetudo. Quæ enim in scriptis redacta est, vocatur lex siue constitutio: quæ autem in scriptis nō est, retinet nomen suum consuetudo, di. j. §. cum itaque. Et dicitur consuetudo, quasi communis assuetudo. gl. Inst. de iur. na. gen. §. ex non scripto, & ad hoc q̄ confirmata sit, requiritur vsus decē annorū, vt ff. qui & à quib. manu. non li. si. l. si cum fideic. §. Arist.

CONSVL olim dicebatur senatus, magistratus. vt Instit. de iur. nat. gen. & ci. §. lex. Hodie tamen consul sumitur à consulendo, quia Reipublic. consulit. Ex actis enim à Romana ciuitate regibus, constituti sunt consules

qui Reipublicæ consulerent.

CONSULARIS dicitur, qui consulatum gessit. Cōsulares autem fœminas intelligimus vxores consulum & consularium, non etiam matres. l. j. de senat.

CONSULTATIO dicitur, in qua alicui Papa de iure respondet. Item deliberatio futurarū rerum rectè consultatio nuncupatur.

CONSULTVS. i. interrogatus, sic ff. de pac. l. item quia. Vnde,

Consulo te, quæro, tibi consulo, consilium do.

Consultor poscit, quod consultus bene nescit.

CONSVMP TV M vel [consumptio] est rasio, videlicet quando dictio vel syllaba abraditur, & alia scribitur.

CONTESTARI [litem,] quid sit, patet ex dictis.

CONTESTATIO [litis,] secundum Host. eo. tit. est per petitionem in iure propositam, & congruam responsionem ad eam secutam animo contestandi litem, facta narratio, & rei responsio in iudicio facta. l. vni. C. de lit. con.

CONTEXTA [lana] dicitur, cui tantum deest prætextura, quam vulgò cimosiam vocamus, vt à textrinis instrumentis detrahi possit l. vestimentum. de aur. & arg. leg.

CONTIGNATIO, est trabium coassatio ad tabulata, cœnaculæque constituenda. Plin. li. 35. Siqui pedalis paries non ampli⁹ quàm vnā cōtignationem sustinet.] Liu. l. 21. ab urb. cond. [Bouem in tertiam contignationē sua sponte scandisse refert. Papinia. lib. 8. Dige. de seruit. urb. præd. l. binas quis. [Binas, inq̄t, quis ædes habebat vna cōtignatione testas.]

CONTINENS plerunque pro
n 3 conti

continuus, hoc est, continuatus accipitur. Cic. 1. Tusc. quest. Continentem orationem audire malo. Celsus lib. iij. [Et multo magis si continentes febres sine remissione sunt.] Triphon. lib. 27. Dig. de excu. tut. l. Titius. [Testamento, inquit, Romæ confecto, vel in continentibus. Item Vlp. lib. 39. de aqua plu. arc. l. j. [Noceat loco, qui est intra cōtinentia ædificia.] Pau. de Verb. sign. l. vrbis appellatio. [Romæ, inquit, continentibus ædificiis.] Nebris.

CONTIGNATIO dicitur, lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen. unde duæ ædes dicuntur esse sub vna contignatione, hoc est, sub vno & eodem tegmine.

CONTINENTES prouinciæ dicuntur, quæ Italiæ coniunctæ sunt. l. notionem. de Verb. sign.

CONTINENTIA vrbis appellantur suburbia, inde dicta quod cum ipsa vrbe se teneant, contiguaque sint. l. qui in continentibus. de Verb. signif.

CONTINVE recipit quandoque interuallum per Bar. in l. Celsus. ff. de Vsu. Qualiter etiam continue intelligatur, ponit Bar. in l. si quis ita. ff. de con. & demonstr. Nā q̄ tenetur cū aliquo continue morari, nō tenetur quolibet momento cū eo morari. facit hoc ad questionē si testes debeāt probare q̄ Titius decem annis cōtinuē possedit fundum: sufficit deponeere quod viderunt eum omni anno colligere fructus vel arare, &c. licet enim non continue steterunt in conspectu Titij & fundi, tamen intelliguntur cōtinuē per decem annos vidisse.

CONTINVO, id est, statim. l. stipulatus sum. de Verb. oblig.

CONTRACTVS est duorum, vel plurū in idem consensus. Et ponitur quandoq; pro omni pacto vel conuentione, vel quasi contractu, vt si quis gessit alterius negotia, vel tutelam: de hoc vide Archid. in §. contrahentes. c. Romana. de for. comp. libr. vj. in gl. ver. inuitos, ideoque dicimus quod paciscendo diuersas in vnū trahimus voluntates. Et nota q̄ etiam aliquæ obligationes dicuntur oriri ex quasi contractu, in quibus fingitur tacite cōsensu intercessisse, dato quod non intercesserit expresse: vtpote heres adeundo hereditatem, obligatur creditoribus hereditariis, & legatariis. Et in pluribus aliis casibus, de quibus infra.

CONTRACTVS etiam est nomen iuris, quādo nascitur obligatio, & est nomen facti, quando nō nascitur obligatio. l. Labeo. §. contractū. ff. de Ver. sig. & ibi per Bar. sicut in simili dicimus de testamento. l. tabularū. ff. quemadmodum testa. aper. & secundum alios in Auth. sacramēta puberū. C. si aduersus vend. Et in suo generali nomine cōtractus prolat⁹ continet tā innominatos, quā nominatos cōtractus, vt est glos. super verb. [in suo nomine.] in l. iurisgētium. ff. de Pac. Et hoc valet pro statutis. Bal. not. triplicem esse contractū. s. propriū, impropriū, & impropriissimum. Primus est quando vtro citroque, i. hinc inde ex vtraq; parte oritur obligatio. §. contractum. in l. Labeo. præalleg. vt in emptione & locatione. Secundus scilicet improprius est, quando solum vna pars obligatur, vt in donatione solus donans ad tradendum. & aliquando de euietione, vt no. l. Aristo. ff. de do. cau. mortis. & in mutuo

mutuo solummodo recipiens obligatur ad tantundem restituendum. ff. Si cer. pet. l. ij. Et in stipulatione, quando solummodo una pars obligatur: nam tunc non est proprie contractus: & ita intelligitur glo. Inst. de diui. stip. §. conuentionales. super verbo [contrahendarum.] Tertius, s. impropius, est, quando ex nulla parte oritur obligatio, sed potius dissoluitur obligatio facta, ut est transactio facta nudo pacto. ex qua non agitur ante complementum conditionis. de hoc Salicet in l. siue apud acta. C. de Transact. ut etiam est liberatio per acceptilationem. Inst. Quib. mod. tol. oblig. §. j. & in l. ubi patet. C. de transa. per Bart. Ergo si statutum facit mentionem de contractu, intelligitur de proprio tantum, quia verba statutorum sunt proprie intelligenda, l. j. §. si is qui nauem. ff. de exercitoria actione, nisi diceret omnem contractum, ut in glo. §. contractum. præallegat. Item contractus appellatione intelligitur de validis, non de inualidis, ut in Auth. sacramenta puberum, præallegat. & continetur instrumentum, ff. de duobus reis l. eandem. Item continetur donatio. C. quod metus cau. l. si donationem. Et generaliter omne illud ex quo nascitur obligatio, appellatione contractus intelligitur. leg. si ab eo. ff. de Legatis secund.

CONTRADICTOR, quando dicatur legitimus ad contradicendum alicui actui de mittendo aliquem in possessionem, vide Bart. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de Re iudic. & Innoc. in c. cum super. de Re iud. & Spec. in titu. de Action. §. superest. & contradicere sibi ipsi quando

quis dicatur, vide in Verbo Variare.

CONTRIBVTIO persape pro cōiunctione & cumulatione variarum summarum, velut in leg. Falcid. ratione ineunda, cū varia legata cumulatur, ut de dodrantis quantitate appareat. Contributio fieri dicitur, l. i. §. interdū omnimodo. l. in ratione. ii. §. q. vulgo. ff. ad le. Fal. & l. j. in princi. ff. si cui plusquam per leg.

CONTUBERNALES appellantur, quicūque simul habitant, ut tradit Ale. in le. inde de Ver. sig. Quapropter in re quoque militari contubernales dicuntur qui in iisdem tabernaculis seu tentoriis militant: nam taberna omnem habitationem completur. Itidem fit ut contubernales seruorum, intelligantur eorum uxores & nati. l. quasitum. §. contubernales. de fund. inst. r.

CONTUBERNIVM, est matrimonium contractum, & proprie seruorum. Inst. de nupt. in glossa super verbo, ciues.

CONTUMAX à contemnendo dicitur. Et secundum Isid est qui cōparere debet in iudicio, & nō comparet. Et dicitur quandoque verè, quandoque fictè, vel præsumptiuè. Verè cōtumax dicitur qui expressè dicit iudici vel eius seruianti, s. nuncio ipsum citari, quod non comparebit coram ipso, vel qui dum comparet illi centiatus recedit. Fictè verò cōtumax est qui citatur, non tamen venit, vel latitat, aut facit, quod citatio ad ipsum non veniat, aut eum non apprehendat, vocem vel qui iudicis audire negligit. Sed isto vltimo casu potius dicitur verè contumax.

CONTVMACIA, est erga iudicem, vel prælatum commissa

in obedientia. Et est multiplex, Aliquādo enim committitur in non veniendo. Aliquando in non respondendo. Aliquando in latitando, absentando, vel procurando ne ad citatum veniat citatio. Aliquando in non restituendo. Aliquando in non emendando delictum. Aliquando in non exhibendo. Vide Goffre. de sentent. excommu. §. excommunicatio fieri habet, in Summ. & Guliel. in Spec. titu. de contuma. §. j. versic. & nota ubi distinguit duplicem contumaciam. Prīmō, scilicet, veram & præsumptam. Secundō triplicem, scilicet veram, euentem & præsumptam, vt in gloss. not. in Clemen. vnica, de do. & contum. quæ est glo. fin. & per Inno. in cap. quærela. de Procur. Bart. in l. fin. ff. de in integr. restitut. & in l. ex consensu. §. ij. ff. de Appellat. Cyn. & Petr. post Iaco. Butr. in l. properandū. §. si autem reus. C. de lud.

CONTVMELIA à contemnendo dicta est, capitur sæpe pro iniuria. Inst. de Iniur. in princ.

CONTURBO, as, præter illum significatum quē habet in promptu, significat etiam decoquere, siue fidem frangere, nec creditori velle aut posse soluere. Martialis:

*Conturbabit Atlas, & non erit
vncia calo, (Deum.*

*Decidat tecum qua pater ipse
Iuuenalis.*

*Sic Pedit conturbat, Matho deficit,
exitus hic est.*

Alphenus lib. xv. in tit. de in rem verso. l. quidam fundum. Postea, inquit, conturbauerat, qui boues vendiderat. Idem de Instit. actio. l. cuiuscunque. §. idem Labeo Si quis pistor seruum suum solitus

fuit ad certum mittere locum ad panem vendendum, deinde conturbauerit. Accurs. id est, non fecit quod cōuenit, exponit. Ne.

CONTURBARE, interprete Bud. in l. cuiuscunque. de Institut. actio. est decoquere, & patrimonium dissipare: propriè autem dicitur, qui soluendo non sunt quod à dominis acceperunt. l. quidam. de in rem verso.

CONVENIRE, est simul in vnum locum venire. Etiam dicitur cōuenire quod alicui competi, secundum conditionem suam, vt istud conuenit illi. Item conuenire capitur quandoque pro cōuentione, id est, pacto, & consensu de aliquo faciendo

CONVENIRE etiam quandoque sumitur pro alium in iudiciū vocare, vel facere: uocari, Item est placere. Vnde conuenire inter aliquos est complacere inter eos. vt conuenit inter te & me vt des mihi hoc.

CONVENIRE mihi, est congruere mihi vel adesse mihi quod me decet honestūq; est.

CONVENIRE me, est alloqui me super aliquo facto.

CONVENTICULA, pro illicitis congregationibus.

CONVENTIONIS nomen generale est ad omnia pertinet de quibus negotij cōtrahendi transigendique causa consentiunt, qui inter se agunt, siquidem nullus est contractus, nullaque obligatio, quæ in se conuentionem non habeat, l. prima. ff. de pacto. Conuentionum autem tres sunt species, de quibus in l. conuentionum. & seq. de pact.

CONVERSATIO, habitatio. Vlp. l. 12. §. j. de Relig. & sump. Senatusconsulto cauetur, ne vsus sepulchrorū, permutationib. polluatur: id est,

est, ne sepulchrum alia conuer-
sationis vsum accipiat: hoc est
ne quis aliam ob causam quam
sepulchri & religionis ibi habi-
tet, aut versetur, vt ex edicti ver-
bis intelligitur, quæ idem Vlpia.
refert in l. 3. ff. de Sepul. viol. Ho.

CONVERSI & oblati differunt:
quia conuersi portant habitum
religiosorum, & profitentur so-
lènter, sed non sunt clerici: ob-
lati verò portant aliquando ha-
bitum, & aliquando non, & pos-
sunt recedere, nisi sint perpetuò
oblato, quo casu æquiparantur a-
liis professis. Domin. de sancto
Gemin. in cap. per exceptionem.
de Priuil. in vj.

CONVERSI veniunt appella-
tione monachorum, & gaudent
immunitate religiosorum. Fe-
lin. in ca. non dubium. de Senten.
excommunic.

CONVICIUM dicitur quasi con-
uocium, s. quando in vnum plu-
res voces conferuntur, & iniuriã
esse Labeo ait. ff. de Iniur. l. item
apud Labeonem. §. conuicium.

COPIARVM negotium, in lege
ob negotium. de compen. di-
ctum videtur pro mercimoniis
rerum victualium quæ ad exer-
citus deferuntur.

COPIATÆ, i. Cod. tit. 2. l. 4. E. &
4. C. tit. 63. l. 5. k.

COPULATIVA oratio dicitur,
in qua plura copulatiuè ponun-
tur, vt in omnibus verificetur, &
ideo ad verificationem ipsius o-
mnium concursus exigitur ex
proprio significato. Sed hunc cō-
cursum quandoque diuersimodè
significat, prout diuersa materia,
vel alius quiuis modus signifi-
candi significare declarat. verbi
gratia, ibi, interrogatus promit-
to, [lego Stichum & Pamphilum,]
significat vtrunque esse in stipu-

latione vel dispositione. le. inter
stipulantem. §. sed stipulante. ff.
de Verb. obli. l. scire debemus. in
prin. eodem tit. l. quoties. ff. de
leg. ij.

COPULATIVA etiam quando-
que significat concursum alte-
rius tantum, prout ex significan-
di modo concluditur: nam quan-
doque ponitur pro disiunctiua, l.
sæpe. de Verb. sign.

CORACINVM colorem, cuius
meminit l. quæsitum. §. corcum.
de Leg. iij. Alcia. in Parerg. inter-
pretatur nigrum.

CORAM not. Paul. in comment.
de confess. c. ex parte. de Ele&. vt
circa libro vj. Et intelligitur ita
vt præsentis intelligant. ff. de
Arbitr. l. diem. §. coram.

CORBIS, textum est vimineum,
quod Græcè, vt Priscianus ait,
κόφινος appellatur, sed propriè
corbis est quo messes excipiun-
tur. Varro lib. 4. de lingua Lati-
na: [corbis, inquit, dicta ab eo
quòd spicæ aliudve quid eo cor-
ruebat.] Sed cum grammaticis
sub genere fœminino relinqua-
tur. Seruius in primo Georgic.
auctoritate Ciceronis sub fœmi-
nino proferendum esse dicit,
qui dixit, [messoria se corbe
contexit.] Vlpian. lib. xxxij. Dig.
de fun. instr. l. instrumenta [In-
strumenta, inquit, cogendi fru-
ctus, quemadmodum torcularia,
corbes, falces messoriae, falces
fœnariae.] Nebr.

CORBIS refertur inter ea fundi
instrumenta, quæ fructus cogen-
di gratia parantur. l. instrumenta.
de Fund. instr. leg.

COREPISCOPI, hi remoti sūt
ab ecclesia, vt lxxvij. dist. cap. cor
episcopi. Et poterant constitui in
villis vel castris, episcopi verò
non nisi in ciuitatibus, confere-

n s

bant

bant tamen minores ordines.

CORINTHIUM as, & vasa Corinthia ab ære Corinthio dicta, quod Corintho vrbe Achaia à Romanis euerfa & incensa, ex variis sit metallis conflatum. Plinius de ære Corinthio: [casus, inquit, hoc miscuit, Corintho cum caperetur incensa.] Sed auctor ostendit, opifices nobiles Corinthiorum vasorum Corinthi excidium præcessisse. Martialis,

*Consuluit nares an olerent ara
Corinthon.*

Suetonius in Augusto: [Propter vasa, inquit, Corinthia inter proscriptos curasse referendos.] Iabolenus Priscus, de legat. 3. l. heres. § penul. cui Corinthia, inquit, vasa legata essent. & paulo post Proculus verò rectè ait, si ænea quidem sint abaces, si autem Corinthia, non deberi. Accurs. Corinthia, id est, de vili materia, puta palea vel herba palustri, exponit, putas pretiosiora esse vasa ænea quam vasa Corinthia: atque ita lectionem cum sensu perturbat. Erit igitur ordo & litteræ sensus talis: Proculus verò ait: subaudi abaces deberi, quia vasa Corinthia erant in tanto pretio, ut vna libra permutaretur aliquando quingentis. Æquitas itaque legis in hoc consistit, quod abaces ex viliori materia debentur, ex pretiosiori tamen non debentur. Nebr.

CORNICULARII dicuntur illi, qui gerebāt cornua vel aciem in bello, vel qui in aures iudicum vota perferrent sua. Sed in l. ij. C. de Prox. sac. scrib. accipiuntur pro adiutoribus principis, custodis, vel officialis, ut eo in loco attestatur Alciat.

CORNUPETA, require supra [bos.]

CORONA, quæ etiam clerica di-

citur, est signum regni & perfectionis, cum sit circularis, carens angulo, in signum carentiæ sordium, quia ubi angulus, ibi sordes. Se igitur & alios virtutibus regere, & à sordibus mundare debent qui coronas gerunt, & sic in Deo regnabunt. xij. q. j. duo sunt, & quomodo rasura, tonsura, & corona differant, & quid significet, vide glo. in verb. tonsurâ, in Cle. 2. de vita & hone. cler. Et differentiâ inter diadema, coronâ, & sertum vide in Cle. vnic. de iureiur.

CORONARIUM aurum appellatum est, quod ciuitates & oppida nouis imperatoribus offerebant: de quo extat tit. lib. x. Cod. de Aur. cor.

CORPVS pro collegio à Iuriscōsultis nonnunquam accipitur, ut Callistrat. lib. xxvij. de excus. tut. l. non tantum. Nō omnia, inquit, corpora vel collegia vacationem tutelarum habent. Irē Pōponius lib. 4. titulo de Vfuscap. l. rerum. Corporum, inquit, tria genera. Iustinianus quoque C. de Legib. & constit. l. quæ ex relationibus, Quibuslibet corporibus, inquit, aut legatis. Ant. Neb.

CORPORE vitiiati dicuntur, qui sunt mutilati in membris, vel debilitati propriè, sicut qui membrum habent, sed inefficax, ut oculus cæcum, manum aridam, crus fractum, &c. sic mutilatus propriè dicitur, qui caret aliquo membro.

CORPORATI, id est collegiati. require suprâ collegiati.

CORPORATIVS vrbis Romanæ, dicitur, qui in aliquo corpore, & præcipue vrbis, scribitur, sicut quodlibet membrum hominis dicitur incorporatum, vel ciuis factus, vel incolâ, ut C. libr. xj. de Priuil. cor. vrb. Rom.

COR

CORPVS quandoque dicitur collegium siue vniuersitas, cuius caput est prælatus, cap. nouit. de his quæ fiunt à prælat. Et tale corpus potest habere vnum sigillum. de Exce. prælat. e. dilecta. Dicitur etiam congregatio cuiuscunque ciuitatis vel villæ vel castri habere corpus. Item quælibet congregatio pro iustitia facienda, vt congregatio Scabinorum, vel totius vniuersitatis. Item societas causa religionis, cui permissum est corpus habere, debet instar reipublicæ habere res communes, scilicet auctoritatem siue syndicum communem, per quem agere potest, &c. ff. Quod cuius. vni. no. aga. l. j. Item episcopus cum capitulo suo facit vnum corpus, cuius ipse caput est. Sed cum clero ciuitatis vel diocesis non dicitur facere vnum corpus: sic nec Abbatissa cum clericis suis, licet sit caput, vnum corpus facit.

CORPVS etiam vnum dicitur, quod vno clauditur spiritu, vt animal. Etiam dicitur quod habet partes integrales, siue sibi cohærentes, vt domus: vel habet partes distantes, vt grex, populus, collegium, secundum Ber. de Exce. prælat. c. vnic. lib. vj.

CORRADERE pecunias, est vndeunque illas eruscare atque conquirere. Teren. in Adelph. [Minas decem corradet alicunde;] Idem in Phormione: [Munus hoc ei corraditur.] Vlpianus tit. de bonis damnatorum. l. diuus. [Plerunque, inquit, corrasas pecunias Præfides ad fiscum transferunt.] Idem l. s. ff. de Admini. & per. tut. [Ita autem depositioni pecuniarum locus est, si ea summa corradi, id est, colligi possit, vt comparari ager possit.]

CORRECTORES prouinciarum in

Iurisconsultorum libris appellantur, quibus pars aliqua prouinciæ regenda tradita est. l. ex omnib. 10. & l. pen. ff. de Offic. præf. Trebell. in Tetrico tyranno: [Eum quem triumphauerat correctorem totius Italiæ fecit.] Sic in l. vlt. C. Vt omnes lud. & apud Marcellinum lib. xv.

CORRIVALES dicuntur, qui ex eodem riuo simul aquantur, & per translationem, qui eandem amicam habent communem. Vlpianus lib. xliij. de aqua. æsti. l. j. [corriuales, inquit, id est, qui per eundem riuum aquam deducunt.] Nebris.

CORRIVALES, Vlpiano sunt, qui per eundem riuum aquam ducunt. l. j. de aqua quotid. & æsti.

CORROGARE, est quasi simul rogare & simul colligere vel adunare.

CORRUMPERE. hoc verbū latè patet, vt instit. de leg. Aquil. §. capite. & l. si seruus seruum. ff. eod. titu. Et quandoque significat stuprare, vt in l. si quis aliquid. de pœnis. Seruus etiam multis modis corrumpi dicitur, vt intelligere licet ex ritu. de seruo corrupto ff. & C.

CORRUPTELA est peruersa consuetudo, sacris canonibus inimica, de Consuet. c. cum venerabilis. de vita & honestate clericor. cap. cum decorem, &c.

COSTVM Marcianus in l. vlt. §. s. ff. de Public. inter species ad vectigal pertinentes recenset. Plin. lib. 12. cap. 12. sic scribit, [Radix & folium Indis est maximo pretio: Radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice aliàs inutili,] & li. 22. ca. 24. [Odorū causa, vnguëtorumq; & deliciarum, si placet etiam superstitionis gratia emanantur,

emantur, quoniam thure supplicamus & costo. Hotoman.

COTIDIE per c, & non quotidie per q, debere scribi Quintilia. est auctor libr. j. de Orator. insti. [Frigidiora, inquit, his alia, ut quicquid c, quartam haberet: & quotidie, non cotidie. verum hæc iam inter ineptias euanuerunt:] Frigida esse, & inter ineptias numerat Quintili. quod quotidie per q, literam debeat scribi. Victorinus quoque in libro de orthographia cotidie per c, literam debere scribi his verbis ostendit: [Quauis, inquit, cocus à coquendo, & cotidie à quoto, & die, deriuatiua sunt, per c, non tamen per q, scribenda sunt.] Adnotarunt & hoc Angel. Politianus, & Laur. Abstemius, & Ludouicus Bogoninus in annot. suis.

COTORIA, z, vena est vnde cotes excinduntur, sicut Sulphuraria, vnde sulphur eruitur. Stypteria vnde alumen. Alphenus lib. xxxix. de publica. & vectigal. l. Cæsar. [cùm insulæ Cretæ cotorias locaret, legem ita dixerat.]

De C ante R.

CRABATVS, *κράβατος*, lectulus meridiando idoneus. Scæuola l. 20. §. 8. ff. de Instit. [Instructis domibus legatis crabatus argento inaurato, lectus mortis Titæ tempore, in domibus non est reperi- tus, sed in horreis tantisper conditus.] Hotoman.

CRETAEFODINA, dicta est vnde creta effoditur. Sed cum multa sint cretæ genera, cymolia, sarda, vmbrica, saxeæ, argentaria, figula, de cymolia creta intelligendū est dixisse Iurisconsultum lib. xxvij. Dig. tit. de reb. eorum qui l. sed si. [Cretæfodi-

nas, inquit, vel argentifodinas vel aliud simile.] Caius li. xxxix. de Public. & vectig. l. sed & ij. Est autē creta cymolia, qua vtuntur in lanificio pannarij, ad lanæ duriciem molliendam.

CRASSARI, est quasi crudeliter gradi. 2. Reg. vlt. [Cesset interfectio quæ crassatur in populo.] facit xxij. q. ij. militare. ff. de pœn. l. capitalium. ad medium. Et not. Ioan. Andr. in Clem. j. de pœnit. in verbo [crassantibus]

CRASSATVRAE dicuntur quæ fiunt à latronibus in itinere, dū crudeliter contra traseūtes crassantur. de pœn. distinct. j. à crassaturis. Et crassatores sunt, qui prædæ causa aliquid faciunt, & proximi latronibus habentur, & sunt ad malū nitentes. ut est tex. iuncta gloss. in leg. capitalium. §. crassatores. ff. de Pœ. & dicitur à [crassor crassaris, [aliàs [grassor.] idque rectius.

CRATITVS paries, qui rectis cratibus infixis, tum aliis transuersè circumplicatibus constat. Vlp. l. 52. §. 2. ff. pro Socio. [Si vicini semipedes inter se contulerunt, ut ibi cratitium parietem inter se ædificarent, ad onera vtriusque sustinenda, &c.]

CREDITOR, est qui alienam fidem sequitur mutuata pecuniam numerando. Generaliter verò creditor dicitur qui ex causa quacunque alienam fidem sequitur. Et dicitur ideo creditor, quia credit debitori.

CREDITORES dimittere, est soluere quod illis debetur. leg. à diuo. §. quod si. ff. de re iud.

CRETA, est terræ species qua figuli præcipuè vtuntur. l. si certæ. ff. de furtis.

CRETIO, id est, aditio. l. cretionū C. de iud. deli. vide supra. CERNO.

CRIMEN,

CRIMEN, est peccatum, querela, id est, accusatione, & damnatione dignissimum: unde & pro accusatione ipsa sumitur: ut in l. ij. de crim. expil. heredit.

CRIMINUM alia sunt priuata, ut illa quorum executio, id est, accusatio vel denunciatio pertinet tantum ad illos quibus inferuntur, ut furta, damna illata, & iniuriæ. Alia sunt publica, quorum accusatio datur cuilibet de populo, quoniam ad publicam utilitatem spectat ne maleficia maneant impunita, ut sunt homicidia, parricidia, adulteria: post sexagesimum tamen diem, l. iure mariti. C. de adult. Item crimen læsæ maiestatis. Item sunt quædam crimina excepta, scilicet ad quorum accusationem & testificationem etiam laici contra clericos admittuntur, si bono zelo procedant: & sunt ista, crimen simoniæ, hæresis, & læsæ maiestatis, & sacrilegij, de quibus vide concordantias in glos. sum. ij. q. vij. ubi additur crimen dilapidationis, &c. cum P. Manconella. de accu. & nota quod crimen dicitur quinque modis. Primo sumitur pro quolibet peccato, siue sit mortale, siue veniale sit. Secundo, pro crimine irrogante infamiam, quod est accusatione & damnatione dignum. Tertio, pro peccato, siue mortale, siue veniale sit, quod non deletur nisi per poenitentiam. Quarto, quod semel commissum sufficit ad condemnationem, non tamen infamat. Quinto, quod irrogat perpetuam infamiam: ut not. xxv. dist. c. vnum orarium. §. nunc autem. & lxxxj. di. Apostolus. unde, Si quilibet est peccator, non tamen quilibet est criminofus.

CRIMEN concussionis commit-

tit, qui prætextu officij sibi commissi, extorquet, comminando aliquid ab inuito, & tali crimine punitur quis poena quadrupli. j. q. vij. sancimus. in fin. & tam laicus quam clericus punitur poena concussionis, xxij. q. j. militare. cuius contrarium tenet gl. in verb. [quadruplum.] distinct. xvij. §. porro.

CRIMEN ecclesiasticum, est quod pertinet ad iurisdictionem ecclesiæ, ut hæresis, sacrilegium, simonia, periurium, usura, adulterium.

CRIMEN mere ecclesiasticum, est quod principaliter ortum à canonibus sumpsit: & solum coram iudicibus ecclesiasticis cognosci habet, de cuius cognitione iudices seculares se nullatenus intromittere possunt, ut est crimen hæresis. Sed crimen mere civile per oppositum est delictum, legibus civilibus prohibitum, alias in se non peccatum, ut in ciuitate ire de nocte post sonum campanæ, vel cõsimile. crimen vero mixtum, est quod spectat ad forum vtrumque, ut est sacrilegium, quod spectat ad forum ecclesiasticum, & potest etiam iudex secularis de poena eius cognoscere, & sacrilegium punire, secundum glo. in verb. [audiuimus.] in c. relicis. de poen. lib. vj. de hoc est gl. in sum. xj. q. j.

CRIMEN expilatæ hereditatis, est cum res hereditariæ subtrahuntur antequam heres earum possessionem adipiscatur.

CRIMEN fraudatæ annonæ, est cum portitores furantur victualia à republica ad exercitum missa.

CRIMEN fraudati census comittitur, cum quis furatur publicam pecuniam sibi accommodatam.

CRIMEN hæresis, in multis conuenit

uenit cum crimine læsæ maiestatis, & huiusmodi secundum cano. est propriè læsæ maiestatis, quia lædit rempub. Imperatorem etiam diuinum & cœlestem.

CRIMEN læsæ maiestatis, est ubique quis contra urbem aliquid molitur, aut qui profugit ad hostes, vel illos iuuat qualicunque causa, scilicet armis, cōsilio, vel pecunia, vel qui subiectas prouincias nititur facere rebelles, vel seditiones aut bella mouet in ciuitate, vel qui prælaturum, magistratum, vel principem occidit, vel qui contra latus eius militat, vel arma fert & occupat contra rempublicam. Et idem dicitur crimen perduellionis, id est, hostile. nam perduelliones dicuntur hostes. Secus si committatur hoc crimen, non contra rempublicam, quia tunc non dicitur perduellionis, sed simpliciter læsæ maiestatis. Et nota, non subditus crimen læsæ maiestatis non committit, vt in §. rursus. in Cle. pastoralis. de re iud. vbi Rex Siciliæ Robertus non eo modo subfuit Henrico Imperatori, quod crimen læsæ maiestatis in eum commiserit.

CRIMEN peculatus secundum Azo. eo. tit. locum habet pro pecunia publica intercepta, vel quocunque modo contaminata, vt si in aurum vel argentum vel res publicum aliquis ferrum, vel simile aliquid inducat, id est, adiciat. Idem est in sacra re, vt in vasis ecclesiæ. idē est in religiosi ornamentis sepulchri, &c.

CRIMEN piaculare, est quod morte expiatur.

CRIMEN sacrilegij, secundum Azo. & secundum leges, fit propriè quando sacrum de sacro auferitur, Ac etiam, secundum eum, si quis non sacrum de sacro re-

cipit, vel sacrum de non sacro. Sed secundum leges, tūc sacrilegiū non est. quia quando res priuatæ auferuntur de sacro, tunc actio furti locum habet. Host. tamen dicit, quod si accipiat sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, semper sacrilegiū fit, vt xvij. q. iij. quisquis. vers. [similiter.] Et sic secundum ll. requiruntur duo vt fiat sacrilegium. Primo, vt auferatur res sacra. Secundo de loco sacro. Quorum alterum sufficit secundum cano. Sed pone, statutum est quod faciens sacrilegium sic puniatur, quæro an intelligatur secundum ius ciuile, vel canonicum. Solutio. Si statutum fit à ciuitate, intelligitur secundum leges. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. Si fit per episcopū, intelligitur secundum Can. Do. Cato putat quod etiam primo casu intelligatur secundum cano. quia disponit de rebus ecclesiasticis, ergo debet intelligi secundum materiam subiectam. l. j. C. de edic. succes. vbi est casus à contrario, quod gradus commutantur secundum leges, exceptis causis matrimonialibus.

CRIMEN stellionatus, secundum Azo. eo. tit. dicitur à quodam animali reptili quod dicitur stellio, & est quasi simile serpenti: stellionatum, quasi diuersis coloribus pictum, sicut cælum stellis. Et committit hoc crimen qui ex varietate animi rem aliquam alteri pignori obligatam siue pignoratam alij postea obligat: & dicitur à stellione, quia sicut ille vermis est varius in coloribus, sic ille qui committit hoc crimē est varius in ore, & inconstans in mente. Deinde tamen illud crimen locum habet generaliter quando deficiente in criminib⁹ alia speciali actione, æquum est alicui

alicui subueniri contra delinquentem. Sicut enim in pecuniariis causis actio datur de dolo in subsidium, ita in criminibus quibuscunque, ubi titulus deficit criminis, crimē stellionatus obicitur, ut si quis vēdidit tibi massam electri pro argēto vel simile, aut aurichalcum pro auro.

CRINA Pomponi. l. 21. §. 1. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis causa sunt parata. Nisi forte **CRINONIA** legendum sit, ut sit oleum ex lilio confectum, & odoramentis conditum: nam Crinonis Plin. lib. 21. ca. 5. meminit, quod liliū rubens appellat. alij tamē **CRINA** retinent, ut sit liliū positum pro vnguento crinino. Hoto.

CRINALE, ornamentum capitis est ad cingendum capillos ne turpentur euagenturque. Ouid. ;. Metamorph.

Nec torques collo, nec habens crinale capillos. idem in 5.

-Curuum crinale capillos.

Virgil. Æneid. 11.

Pro crinali auro, pro longa regmine paila,

Vlpianus lib. xxxiii. de Aure & argento leg. l. argumento. [Fasciæ, inquit, crinales pedulēsque.] Philip Beroal. non legit crinales, sed [fasciæ crurules pedulēsque:] quasi fasciæ sint crurum pedumque munimenta quædam.

CRINALES fasciæ, dicuntur quibus crines coercentur, ne euagentur. l. argumento. de Aur. & arg. leg.

CROCUPHANTIA, opinatur Hoto-man, esse ornamenta villosa, quæ sub reticulis contexta, per eorum plagulas apparent. quod & origo vocabuli *κροκύαντος* de-

clarat. Vl. in l. 25. §. 4. ff. de Aur. & arg. [Ornamentorum, inquit, vittæ, mitræ, semimitræ, reticula, crocuphantia.] Alciatus autem & alij eruditi homines vocabulo conquiendo mirabiliter exercentur.

De C ante V.

CVBICVLARI dicuntur serui, qui cubiculum domini sui procurant.

CVBICVLARI officium quid sit, & an sit dignitas. vide Barto. in l. j. C. de Præpo. sac. cubi. li. xij.

CVBITVS proprie est mensura pedis cum dimidio.

CVCVMA quid sit, nondum liquet mihi, neque enim ego is sum qui incognita pro cognitis habeam. Angelus Politianus observationem fecit de cucuma, sed quid ea esset non ostendit. Nam cum dicit Martialis ad Torquatum,

-Cucumam fecit Otacilius.

videtur esse genus ædificij tugurij pauperis. Ambrosius in vita B. Agnes pro vase quodam æreo videtur posuisse: [Dij, inquit, tui rei sunt, ex quibus cucumæ melius fiunt.] Vnde cucumelā inter vasa posuit libro octauo Dig. tit. si ser. ven. l. si quando. §. j. [Seius, inquit, syluam seuisset, in qua labra & crateras & cucumelas positas haberet.] pro genere verberis cuiusdam posuit Martianus libro xxiii. ad legem Corne. de sica. l. j. [Si claua, inquit, percusserit, aut cucuma.] Petronius Arbitrator pro fornace videtur posuisse. Ant. Nebri.

CVCVMA genus vasis, vnde cucumella. l. si quando. si serui. vend.

CVCVRBITA secundum glo. in l. si

I. si inimicitiz. de iis quib. ut in-
di. est verbum iniuriosum. Inde
verbum cucurbitare. in c. j. quib.
mod. feu. amit. in vsib. feud.

CVCURINA quid sit, declarat Accur-
sius in l. vni, C. nulli lice. in fre.
lib. xj.

CULCITRA generali nomine di-
citur omne stragulum, in quo ali-
quid quiescendi gratia inculca-
tum sit, l. iij. de supel. leg.

CULLEVS, vter est ex corio bouis
capiēs viginti amphoras. Priscia-
nus de ponderibus & mensuris:

*[Culleus hac maior nulla est mensura li-
quoris.]*

Plin. lib. 14. [Septenos culleos
singula iugera musti.] Vlp. lib.
xxxij. Dig. de fun. instru. l. quæ si-
tū. [Cuppæ, inquit, & cullei.] Itē
Sczuola eodē lib. tit. de annuis
leg. l. legatū. [Vini, inquit, Faler-
ni, quod domi nasceretur, quot-
annis binos culleos. Est præterea
culleus mēsurā frumentaria tan-
rundem capiens. Sczuola li. xij.
Dig. tit. de pignorat. actio. l. vlt.
[Pecuniam sub pignore culleo-
rū accepit.] Est præterea culleus
publica paricidarū pœna, ex le-
ge Pompeia de paricidis. Hinc
Iuuenalis de Nerone paricida.

*[Cuius supplicio non debuit una pa-
rari (vnius.)]*

Simia, nec serpens vnus, nec culleus
CULLEI sunt sacci de corio. ff. de
Pig. actio. l. vlti. §. fin. & C. de his
qui parent. vel fil. occi. l. vnica.
Et processit illa pœna à Tarqui-
nio Rege Romanorum, ut patet
apud Valerium Maximum libro
j. cap. xiiij.

CULLEVS vel culcipenus est idem
quod saccus, in quo portatur tri-
ticū, & maxime de corio, qui su-
pra ponitur equum, Vel dicitur
saccus coriaceus in quo ponuntur
interficientes parentes. l. vnica.

C. de His qui pa. vel fil. occi. vbi
dicitur insutus culleo cum cane,
& gallo gallinaceo, vipera, & si-
mia. Erat item culleus mensura
vinaria capiens xx. amphoras. de
qua meminit l. legatum. de An-
nu. leg.

CULPA, dolus & fraus quomodo
differunt, not. 50. dist. §. dolus.
Item quod duplex sit culpa, quæ
sit leuis, leuior, & leuissima: item
quæ lata & latior, vide per Bar.
latissimè in l. quod Nerua. ff. de-
po. & infra in ver. Dolus.

CVM accipitur interdum pro [& ,]
ff. de legat. j. l. Titia. §. nihil. & de
Ver. obli. l. quodcunq; §. non so-
lūm. etiam interdum accipitur
pro [si ,] & principaliter notat
tempus, & nō conditionem, nisi
in consequentia. l. centesimis. in
fi. ff. de Verbo. obli. Etiam facit
adiunctum videri accessorium,
non principale sicut coniunctio,
ut l. si cui fundū. ff. de fun. instr. &
no. quod dictio [cum ,] inueni-
tur in duabus partibus orationis.
Vno modo est præpositio, & con-
struitur cum ablatiuo. Alio mo-
do est aduerbium temporis. Pri-
mo modo significat dupliciter,
scilicet accessorie, & principaliter.
Accessorie, ut lego seruū cum
veste, equum cum capistro, fun-
dum cum eius instrumento. l. j.
ff. de pecul. l. si cui fundum. ff. de
fund. instru. & instr. leg. Idem in
contractu, ut depono seruū. cum
veste. l. j. §. quæ depositis. ff. de-
posi. & ibi not. p. gloss. & Doct.
& est effectus quod non debet
depositarius restituere accessio-
rium sine principali, & si seruus
moritur sine culpa depositarij,
vestis per se peti potest, alias lo-
cupletaretur depositarius sine
causa cum iactura aliena, quod
esset iniquum, de Regul. iur. lo-
cupletari,

cupletari. libro vj. Principaliter autem secundo modo coniungit, quando res coniungit, quarum una non est alteri accessoria, vel cum personas coniungit, & patrem aut matrem. l. iij. & iij. ff. de Pecul. & §. si eius. Instit. de legat. & licet inter filium & matrem aut patrem non sit æqua principalitas, quo ad honorem debitum & reuerentiam, quæ debentur parentibus à liberis, & non è contra, est tamen principalitas æqualis inter eos quo ad effectum iuris: nam si extinguatur legatum in patre vel matre, non sequitur ergo, quòd in liberis extinctum sit, quia anima, quæ principalis est in persona, est à Deo & non à patre vel matre. item & ex communi modo loquendi dictio cum, significat accessionem honoris inter personas, ut dicendo, veni mecum, significat te mihi accedere associando 'accessoriè'. secus in dictione [et], ut dicendo, ego & tu eamus, quia significat utrumque principalem. Sed dominus vobiscum, non potest significare, quòd Dominus accedat vobis, quia hoc non patitur summa & immutabilis maiestas. Et non refert si præponatur accessorium sic dicendo, depono capistrum cum equo, lego instrumentum cum fundo. argumen. l. præpositi. C. de testam. nisi essent aliæ coniecturæ, ex quibus concluderetur voluntas testantis, legantis, vel contrahentis. item dictio [cum] posita circa numerum, nō includit. verbi gratia, Testator deposuit apud Seium cc. & legando bona dixit, Seio ccc. cum cc quæ apud eum deposui. lego, non includuntur cum ccc. l. si is qui ducenta. in principio. ff.

Voc. iur.

de rebus dubiis. Sed cum, prout est aduerbium, significat tempus & dilationem, quandoque ex conditione, quandoque etiam accelerationem temporis & dilationem significat, ut ibi, promitto cum Titius morietur, l. nam & si. ff. de condit. & demonstrat. tempus & conditionem significat, ibi, lego Titio impuberi cum xiiij. annorum erit. l. si Titio ff. quando di. lega. cedat. Item significat tempus & non conditionem, ibi, lego Titio cum ipse morietur. l. heres meus. in princ. ff. de condit. & demonstration. Quandoque nec tempus nec dilationem significat, ut ibi, promittis decem cum petiero, ubi statim cum petis, soluere tenetur. Quandoque etiam nihil significat, & frustratorie ponitur: ut ibi, lego cum heres adierit hereditatem. Barr. prædicta ponit in l. Gallus. §. j. ff. de Lib. & Post. ubi ponit differentiā inter &, & cum, ut not in l. Stichum qui meus. ff. de lega. j. An inducat conditionem vel demonstrationem, de hoc text. singularis in l. si ita fuerit. §. fin. ff. de manumiss. testam. & quandoque inducit copulam in l. illi cum illo. ff. de Vsufruc. legat. & quandoque est cōiunctio non faciens conditionem, in l. demonstratio. ff. de Condit. & dem. & quandoque est aduerbium, tūc iungitur verbo futuri temporis, & principaliter notat tempus, & in cōsequencia conditionem, ut no. Bar. in l. j. ff. de cond. & dem.

CUMVLATIO secundum Barr. in l. edita. C. de Eden. est vnus actionis cum alia coadunatio. verbi gratia, egi tecum actione depositi, & quia dubito non posse probare depositum. volo cumulare

mulare aliam actionem in libello, per quam probare possum intentionem, hoc est cumulare, id est plures actiones ad idem ex diuersis causis competentes coaceruare.

CYNICVLVS, est riuus coopertus. ff. de damn. infect. l. Proculus. est etiam animal minus lepore, & ei simile.

CUPPA & **cuppula**, vasa sunt vinaria, hoc est, in quibus vina conduntur. Nonius Marcellus de generibus vasorum cuppas ponit & tinas. Vlpia. de fundo instru. l. instrumenta. ubi cuppas exponit vasa vinaria lapidea, vel de terra facta, cum illa sint dolia, cuppæ verò ex lignis constant. Item de leg. iij. l. Lucius. §. pc. [Vasa, inquit, vinaria, id est cuppæ & dolia, quæ in cella defixa sunt.] Inde **cuppula**, parua cuppa, vt de tri. & vi. le. l. si cui. In cuppis, inquit, siue cuppulis. Neb.

CUPPAE, sunt vasa facta causa porrandi fructus.

CVRATOR dicitur, qui curam alicuius gerit defendendo ipsum, à prætorè secundum leges legitime datus. Vel, secundum alios, est qui res adolescentis administrat. Datur autem secundum eos curator principaliter rebus, & secundario personæ: tutor verò primò & principaliter datur personæ, & secundario rebus vel patrimonio. Et hæc est differentia vna inter tutorem, & curatorem. Alia est differentia, quia tutor datur pupillis infra xiiij. annum existentibus. Sed datur eisdem ulterius ad xxv. annum, masculis quidem ab ætate xiiij. annor. & foeminis ab ætate xij. Et similiter datur adultis furiosis, vel similibus. Institut. de curat. in j. & §. furiosi. & §.

sed & mente captis.

CVRAX pro diligenti & sollicito, Caius l. 18. ff. de Ædilit. edict. Si constantem aut laboriosum, aut curacem, vigilacem esse, aut ex frugalitate sua peculium acquirentem affirmauerit.

CVRIA, media breui, est locus ubi redditur ius: vel habitatio principis. Sed media longa est meretrix: [vnde. *curia ius curat, meretrix est dicta curia.*] Appellabatur curiæ & triginta illæ partes in quas Romulus populum Ro. diuississe fertur: vnde & curiæ leges dictæ, vt differit Pomp. in l. ij. de Orig. iur.

CVRIALIS dicitur ille, qui est de officio curiæ, vel iudici obnoxius, id est obligatus. Vnde curialis vel curiales dicim⁹ omnes, qui quacunque conditione obligati sunt curiæ alicuius publicæ potestatis, siue milites, siue aduocati sint, siue iudices, siue officiales, siue histriones, & breuiter quoscunq; siue habentes officium honestū, siue inhonestū.

CVRIOSI sunt, qui in curia principum vel magistratuum commissa delicta denunciant, l. j. C. de Curi. lib. xij alias curiosi dicuntur nimium diligentes. vt in l. iij. §. pen de in rem ver.

CVRIOSITAS sumitur pro subtilitate nimia cura exquisita, de renunc. c. j. lib. vj. Nam curiosi de his, quæ nō multum expediunt, sæpe disceptant. de Re iudic. abbate sanè. lib. vj.

CVRSOR proprie est, qui pedibus celeriter literas defert. l. ieruis urbanis. de leg. vj.

CVRSVS publicus, vt tradit Bud. erat vehicularis. Antiqui omnem non equis singulis & expeditis, vt hodie, quos postas, quasi positos collocatosque certis in

in locis, vocamus, sed vehiculis utebantur.

CVRULES equi, not. C. de spect. l. nemo. lib. xj. Aediles curules quare sic dicantur, vide ff. de Aedil. edict. l. j. in princ.

CVRVVS dicitur qui non habet corpus rectum. de Aedil. edict.

CUSTODIA & exhibitio reorum, ut dicit Azo, secundum Legistas, est custodia quæ fit in carceribus publicis, & etiam ponitur pro carcere, & pro ipsis personis in carcere inclusis. l. ad commentariensem. C. de Cust. reo.

CYDONIVM κυδώνιον. Plinius Cotoneum appellari latine scribit. Vlpian. in l. 9. ff. de Trit. vin. Cydonium vinum appellat, ex malis cotoneis confectum. [Cydoniū, inquit, & si qua alia sunt, quæ non ex vinea fiunt, vini appellatione non continebuntur.] Hotom.

CYLINDRI, lapilli teretes & oblongi Cylindrorum instar, de quibus Plin. lib. 38. cap. 5. Paul. in l. 32. §. ult. ff. de Aur. & arg. cum quædam ornamentum mamillarum ex cylindris triginta quatuor legasset.

CYMBIA Seruius pocula esset ait ad cymbæ similitudinem facta. vide supra, **CIMBIVM**.

De D littera.

D LITTERA datū significat, ut in extrema præfatione Institutio. D. C. P. Datum Constantinopoli, & alibi frequenter. Hotoman.

De D ante A.

DACTYLOTHECA interpretatur anulorum repositoriū, nam δακτύλος digitus, & ἀνῆν reposito-

rium. Plinius lib. xxxvij. Dactylotheam primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Martialis, Dactylotheam, inquit, non habet. Paul. lib. xxxij. de legat. iij. l. argento. [Anulis legatis dactylothea non cedunt.] atque ibidem iterum, [in dactylothea, inquit, legata.] A. N.

DACTYLOTHECA, est vas in quo anuli reponuntur. ff. de legatis iij. l. argento.

DALMATICA, est vestis, qua modo vtuntur omnes diaconi ex consuetudine in solennitatibus: ut lxxvj. distinc. de ieiunio. Antiquitus tamen sine concessione Papæ nec Episcopis, nec Diaconis licebat hæc vestis. dist. xxij. cap. communis filius.

DAMNO, as, præter illam notam significationem significat etiam obligare, ut Virg. in Buc.

Damnabis tu quoque votis.

ti. de Diuortiis. l. si filius. [Damnandum, inquit, cum quanti mulier litem iurauerit.] Item de leg. j. l. cum filio. [Heredem, inquit, mihi dare damnauerit.] Hinc sæpe legitur damnatus, pro obligatus. nam mendum est ubique legitur damnas nihili verbum, cum legi debeat damnatus, ut apud Horatium 2. Serm.

Gladiatorum dare centum

Damnari i populo paria.

Nebrissens,

DAMNARE & reprobare differunt. Nam damnare, est reum, sine remedio subleuandi, tormentis, seu ignominia sententialiter deputare. Reprobare verò est rationibus eidentibus reum facere, istam differentiam as-

signat Panor. in c. damnamus. in j. nota. de summa Trinitate & fide catholica.

DAMNAS in iure ciuili quandoque est nomē adiectiuum omnis generis, idem valens quod damnatus, vt in l. damnas esto. ff. de vsu & usufruct. legat.

DAMNUM, est diminutio vel ademptio patrimonij. & dicitur à demo vel diminuo secundum text. ff. de damno infecto. l. iij. Etā quandoque damnum est lucrum cessans. Et diuiditur damnum sicut actio, quia alia est de damno dato, alia de damno infecto: & actio de damno dato competit ex lege Aquil. require supra [actio legis Aquil.] Differtq; damnum à periculo, quod damnum propriè refertur ad res seu pecunias: periculum autem ad personam. Et de duplici damno circa rem, & extra rem, vide infra, [damnum infectum] vbi complura de damno.

DAMNUM infectum secundum Sp. de Nou. ope. nuncia. in tract. libellorum, §. nunc dicamus. dicitur si ædificium alicuius ruinam minatur ædificio vel prædio alterius vicini: tunc enim ædificij istius vel prædij dominus à domino ædificij ruinam minantis petere potest, quod sibi caueatur nomine damni infecti: quæ stipulatio continebit totum interesse illius vicini. ff. eod. titu. l. in hanc stipulationem & l. sed & si conducere. & l. dāni infecti. Et damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decrescit: non quādo accrescit. Quando autem lucrum amittis, damnum nō pateris. Etiam quoddā damnum siue interesse est circa rem, vt si subtraxisti mihi instrumenta quibus possessio firmatur, teneris

mihi ad damnum quod contingit propter ablationem instrumentorū. Et quoddam damnum est extra rem. Differunt etiam damnum & iactura, vt not. Ioan. Andr. in Nouella de Election. quia sæpe lib. 6.

DAPHNENSIS lucus, nemus est suburbanum Antiochiæ Epidaphne, id est, ad Daphnem positum, id est, ad Lauretū quod decem mille passuum ambitu patet in Syria curua, quo in loco Antiochensum conuentus agitabatur, ex Strabone. fuit autem hic lucus à Cneo Pompeio magno consecratus, Eusebio auctore. Est quoque Antiochiæ porta Daphnitica: de qua Hieronymus in vita Ignatii: [Reliquiæ, inquit, corporis eius Antiochiæ iacent extra portam Daphniticam in cœmiterio.] Iustinian. libro Codic. xj. de cypressis ex luco Daphnensi. l. Si quis autem Daphnensis luci in Syria arborem amputauerit. Nebris.

DAPHNE, erat suburbanum iuxta Antiochiam valde amœnum, quod lxxx. stadiorum ambitu continebatur. In eo erant spectatissimæ lauri, à quibus nomen sumpsit. Erant ibidem & cupressi miræ amœnitatis, de quibus non excidendis vel vendendis speciali titulo cautū est. C. de Cupr. ex luco Daph.

DAPIFER dicitur ferens dapes, & est nomen officij magnæ dignitatis in Curia Imperatoris, vnde inter procures eligentes Imperatorem computatur.

DAPSILIS, est ille qui liberaliter secundum mensuram communicat.

DARDANARIVS dicitur, qui imitatur Dardanum quendā hominem

minem sceleratum, de quo Sardonius lib. 5. Episto. [Omnia in Dardano crimina simul execrantur.] ab hoc Columella dixit in horto, [Dardaniæ veniant artes.] Dardanarij quoque dicuntur propolæ, qui omnia præemunt, ut postea carius vendant. Cic. contra Pisonem, [Panis tibi de cuppa atque propola.] Plautus in Dardanarij præpropera emptione: [Flagellabat, inquit, annonam.] Vlp. libr. xlvij. de extraor. crim. l. annonam. [Annonam vexare Dardanarij solent.] Item de pœnis. l. in Dardanarios. Ant. Nebris.

DARDANARIJ dicuntur à Græcis propolæ, qui omnia præemunt, ut postea carius vendant. vulgò reuenditores appellantur.

DARE in arte notariatus dupliciter capitur, scilicet propriè & impropriè. Propriè quando res data transit in dominium accipientis, ut in instrumentis in quibus agitur de rerum alienatione & dominij translatione, in quibus transfertur dominium, si tradens erat dominus, aliàs non. Vnde dare propriè est accipiētis facere: aliter enim non datur, nisi sic detur quod in ipsum cui datur, statim dominium transferatur. Impropriè capitur in instrumentis emphyteuticis, & feudi, & locationis: ubi ille qui locat vel concedit, licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et est differentia inter dare, donare, & tradere. Nam tradere dicitur qui solum possessionem transfert, & non dominium. De hoc not. 23. q. 6. §. ult.

DARE intelligitur qui remittitur. l. & generaliter. ff. de calumn. & l. si mulier. ff. de condit. cau. dat. Bart. in l. Modestinus. ff. de solut.

DARE facere, vetus fuit formula actionis in personam, quia id quod aliqua de causa debebatur, perì solebat: siue id in dando, siue in faciendo constaret. l. actionum. ff. de obliga. & acti. soluta enim pro separatim in ea formula accipiuntur, l. sape. 53. ff. de verb. signif. hoc est, ut alterutrum tantum debeatur. Usurpatur in l. ult. ff. Commu. præ. l. 8. §. 1. de Accepti l. 13. ff. de Inoff. test.

DATA vel datum est caracterizatio in fine constitutionum vel litterarum inscripta, ex qua cognosci potest quo anno, mense, vel die instrumentum, vel quælibet litera emanavit, & à quo tempore obliget constitutio, vel pro fit gratia in scriptis facta. vide de hoc Ioan. in fin. libro 6. super verbo data.

DATIO in solutum, est datio pro solutione & satisfactione, verbi gratia. Cum Petrus deberet Ioācentum, agitur inter ipsos ut Petrus det ei in solutum, id est, pro solutione & satisfactione eiusdem vnam domum.

DATIVVS quandoque resoluitur in ablatiuum per præpositionem: ut ei, id est ab eo. l. 2. de cōdic. tritic. ff. usu. quemadmodum ca. l. huic. si cer. petat. l. fin. §. si duobus. ubi exponitur vtri eorum, id est, à quo.

DATIVVS quid importet, vide Bar. in l. impuberem. §. fin. ff. de falsis.

DATIVI tutores propriè sunt qui neque lege neque testamento instituti, sed à magistratu dati sunt. Attiliani scilicet & Iuliani. l. datiuus. 7. ff. Rem pup. sal. l. generaliter. 40. C. de Episc. & cler. l. ult. C. de legit. tuto. Vlpianus tamen cap. 11. Institut. datiuos appellat qui testamēto dati sunt.

DATVIRI, vetustè, pro datum
iri. Vlp. l. 38. §. xv. ff. de verb. obl.
[Si quis stipulatus à Mævio fuerit
fundum Titio dari.]

De D ante E.

DE, ista præpositio quandoque
auget, vt in dictione [depositum.]
vt not. ff. de po. l. j. in princ. Ali-
quando priuat, vt xxxv. distinct.
episcopus. Item quandoque ex-
ponitur [de,] id est, [propter,] vt
de re familiari, id est, propter re
familiarem. C. quando ciui. ac.
pæriu. crim. l. vnic. in princ. Ali-
quādo, id est, [pro,] vt ff. de aqua
plu. arc. l. post venditionem. Ali-
quādo ponitur pro [à.] l. si is qui
rem. §. si fur ff. de fur. Aliquando
de, mutat ex toto significatum
dictionis cui adiungitur, vt de-
struo, dedecus, degener. Aliquā-
do nec addit, nec minuit, vt de-
tergere, id est, tergere, in Auth.
de mona. in princ. Et regulariter
ponitur declaratiuè. ff. de Arb. l.
si de meis. cum aliis concordant.
Interdum ponitur pro [super.]
C. si à non compe. iud. l. iij. inter-
dum ponitur pro [valdè.] vt de-
properat. id est, valdè properat.
C. de ver. iu. enu. l. ij. §. sed quia
diuinæ. Aliquando ponitur pro
[secundum] vt de libellis, id est,
secundum libellos. xx. dist. de li-
bellis. Aliquando pro [turpiter,]
vt de peccatus, id est, turpiter pa-
ctus. ff. de calum. l. & generaliter.
Aliquando subauditur à iure. ff.
de Adult. l. ij. §. lenocinij. in fin.
Aliquando denotat causam ma-
terialem: vt ff. de coniu. cum
emanc. lib. l. j. §. nunc videamus.
Item an ista præpositio [de] signi-
ficet causam proximam vel re-
motam, vide Bart. in l. si finita. §.
deinde, de dam. inf.

DEBET, & [oportet] aliquando
dicunt necessitatem, aliquando
honestatem. vide Ioan. Andr. in
c. fin. de iur. calum. super verb.
[per se ipsum.] & not. in c. intel-
leximus. in verbo potest. de lud.
Et nota quod verbum debet in
propria significatione importat
necessitatem, vt est gl. in clem.
attendentes. in verbo debeant.
de Statu monach. Sed honestatē
significat vbi æquitate suadente
verba possunt impropèriari. C. de
pig. l. iij. Nota tamen vbi mate-
ria est indifferens, verbū, debet,
regulariter importat necessitatē:
gl. in cle. attendentes. de sta. mo.
Item dicitur quod quacumque
actione deberetur. l. pecuniæ ver-
bum. §. fin. de Verb. sig.

DEBITI diem venire, est debi-
tum posse petere.

DEBITOR est, qui accipit pecu-
niam à creditore. Item secundum
Marcel. dicitur, qui nactus est ex-
ceptionem iustam, nec à natu-
rali æquitate abhorrentem, id
est, discrepantem secundum Ac-
curs. in l. Marcellus. ff. de Reg.
iur. Sed propriè is est à quo in-
uito exigere possumus. l. debitor.
de verb. signific.

DEBITVM est, in quod aliquis
alteri naturali vel civili obliga-
tione tenetur. Et debitum intel-
ligitur remitti in redditione
chirographi vel instrumenti, non
autem sic in redditione pigno-
ris. Item debitum est quod exi-
gitur ab inuito. ff. de Verb. sig. l.
debitor. & est gl. in cle. j. de dec.
Et debitum civile potest capi
duobus modis. Vno modo effi-
caciter & propriè, prout est in
chirographo post biennium, vel
in obligatione civili resultante
ex sententia, l. Iulianus ff. de
conditione indebiti. Secundo
modo

modo Improprîe & inefficaciter, prout est in omni debito regulariter, cui obstat exceptio, vel etiam pone exemplum secundum glos. in l. j. ff. de Cond. inde. scil. in chirograph. ante biennium.

DEBITVM grauius quod dicitur, vide Bart. in l. si quid ex famosa. ff. de sol.

DEBITVIRI vetustè pro debitū iri. Vlp. l. j. §. 3. de dote præleg. Item l. ii. §. 17. ff. de Legat. & fideicom. lib. 32. & l. 14 de nox. act. & l. 10. & l. 28. de Rebus cred.

DECANICA dicuntur carceres, in Auth. apud quos oportet. §. pen.

DECANVS, nomen dignitatis est ecclesiasticæ, sic dicta quod fortè ab initio decani præerant decem clericis, sicuti & in militari decani appellantur qui decem præsunt militibus, ut accipitur in titu. C. de Deca. lib. xij. Significantur tamen quandoque hac appellatione etiam archipresbyteri, ut in cano. in ca. 50. distinct. Interdum & clerici ecclesiæ Constantinopolitanæ. l. non plures. C. de sacrosanctis ecclesiis. eò quod in decanis essent diuisi.

DECAPROTIA, id est, decemprimatus: annumeratur inter munera ciuilia mixta, l. fin. ff. de Mun. Erant enim decaproti seu decemprimi ex decurionibus, qui tributa exigebant fiscalia.

DECEDERE cōtrarium est ei quod est succedere: ut si dixeris, Appius Clau. successit in prouincia Ciceroni, & Cicero decessit Appio. Vnde dicti sunt successores & decessores. Vlpian. lib. 48. Dig. ad leg. Iul. ma. l. quive. Quive, inquit, de prouincia cum ei successum esset, non decesserit.

DECIDO, cidis, est cum creditore super debito transigere. Cic. 3. in

Verrè: [Nisi cū muliere, inquit, desideretur.] Idem 4. in eūdem [cum reo transigat, cum accusatore decidat.] Idem in 5. [Qui septingentis decidere noluisse, mille promisit.] Plin. li. 7.] Abundè igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non queat felix.] Martia.

Conturbabit Atlas, & non erit uncia calo. [Deum.

Decidat tecū, qua pater ipse

Scæuola lib. 26. de admin. & peric. tuto. l. cum hereditas. [Cum plerisque, inquit, creditoribus ita decidit.] & paulo post: cum plerisque creditoribus ita deciderunt. Neb.

DECEDERE aliquando significationem habet contrariam verbo accedere: vnde & decessio pro diminutione, l. pecuniæ verbum. §. j. de ver. signif. Magistratus autē decedere dicuntur, qui ei qui successor missus est, cedunt.

DECEMPRIMI, qui plerunque *δεκάπρωτοι* nominantur, erant decemuii ex decurionum ordine constituti, qui tributorum exactiōi ita præerant, ut si qua detrimenta fiscus defunctorū culpa cōtraheret, ipsi suis sumptib. resarcirent. Eorū namque administratio nequaquā in Reip. gubernatione ciuitatēque regenda ac defendēda versabatur: sed potius in sumptibus Reip. causa faciendis Illa autē munera Iuriscōsulti personarū, hæc verò patrimoniij appellāt. Herm l. j. ff. de mun. & hon. Patrimoniij sunt munera rei vehicularis, itē nauicularis, decemprimat⁹ Arcad. aut. in l. 18 eiusd. tra. Decaproti & Icosaproti tributa exigētes, & corporale ministeriū gerūt, & pro omnibus defunctorū detrimenta resarciūt.]

DECEMPRIMATVS, Decemprimorum munus.

DECEMVIRI litibus iudicandis, quo tempore, inquit Hotom. creati fuerint non reperiō, lites autem eos causasque priuatas, in quibus de iure controuersia erat tractasse, multis ex locis constat. Quid. ad Pilonem,

Seu trepidos ad decem citat hasta virorum,

Et firmare iubet centeno iudice causas.

Pomponius l. ij. §. xvj. de Origin. iur. Deinde cum esset necessarius magistratus qui hastæ præset, decemviri litibus iudicandis sunt constituti.

DECEMVIRI quando primum creati, & quæ de causa, vide lib. ij. §. & cum placuisset. de orig. iur.

DECESSIO, vide [Decedere.]

DECESSOR dicitur qui obiit nullo medio, prædecessor qui ante decessorem, antecessor, qui ante prædecessorem. xcij. distin. cap. j. per Archid. Apud Iurisconsultum est, cui è prouincia abeūti successor missus est. leg. iij. de offic. Proconsul.

DECIDERE, est transigere. l. cum hereditas. de Administ. tut.

DECIMA, secundum Hostiens. in Sum. de deci §. j. est omnium bonorum mobilium licite quarum fitorum pars decima Deo data, diuina constitutione debita: vt colligitur de decim. cap. j & cap. parrochianos. cap. non est. capit. tua nobis. §. verum. cap. cum non sit. Et est danda de omnibus bonis iuste acquisitis. eod. tit. ca. ex transmissa. & cap. commissum. scilicet, de lana, foeno, & piscariis, nullis deductis expensis. cap. pastoralis. eod. tit. & ca. cum homines. etiam de iis quæ proue-

niunt de molendino ad ventum. c. ex transmissa præalle. Item de apibus & omni fructu. capite nuncios. eo. tit. & debentur decima in signum vniuersalis dominij, nec sunt retinendæ, sed soluere compelli debent per Ecclesiam. de Deci. cap. tua nobis. ij. in fine. De hoc vide gl. in verb. [præmoniti.] in cle. ij. de iudic.

DECIMARVM tres sunt species secundum Host. in Sum. scilicet, quædam personales, quæ debentur ex opere personali, vt ex artificio, scientia, militia, negotiatione, &c. quædam prædiales, quæ proueniunt ex prædiis, vt vinum, bladum, fructus arborum, &c. Tales enim dandæ sunt illi ecclesiæ in cuius parrochia sita sunt prædia. de Decimis. ad Apostolicæ. etiam decimas prædiales tenentur soluere Iudæi. cap. de terris. eod. tit. Itē debent solui de diuersis seminibus vnius agri, non tantum de vno, si fuerint successiue seminata. cap. ex parte canonicorum. eod. tit. Etiam Cistercienses & alij, qui nullo gaudent priuilegio, dare tenentur decimas de terris de nouo acquisitis, licet eas propriis manibus excolant. capit. nuper. eod. tit. Quædam sunt decimæ mixtæ, secundum Host. ibidem & possunt dici hæ de quibus dubitatur vtrum sint prædiales, vel personales, vt de agnis & foetibus aliorum animalium, quæ sunt in pascuis, & gregatim pascuntur.

DECISIO, onis, ab eo quod decido, idis, in superiori significatione, vt sit decisio idē q̃ transactio. Cicero de prouinciis consularibus. [Cum tyranno, inquit, decisiones & direptiones.] Ambrosius ad Titianum: [Promptior esto decisioni, cuius & spes potior

tior & fructus est] Paulus libro 35. ad legem Falcidiam. l. si heres [& heres, inquit, cum creditoribus deciderit, ne solidum solueret, & ob eam decisionem factum sit ut aliquid retineret.] Ant. Nebris.

DECISIO est lex Imperatoris, de quo vide C de contrahenda & commit. stipulat. l. veteris. & de emen. Iustin. Cod. in princ. super verbo [decisiones] & Institut. de nup. §. vnde quaesitum. Aliquando ponitur pro transactione. l. si heres. ad legem Falcid.

DECLINARE sententiam, est paulatim illam infirmare, & id eo nisi sententia declinetur, rebus iudicatis stabitur.

DECOQUERE, est consumpto patrimonio creditores ære credito fraudare: vnde decoctores, quos vulgò vocamus fallitos, ut opinor, quod creditoribus fidem fefellerint.

DECOCTORES, dicuntur qui cum non sint soluendo, vertunt solum, atque aufugiunt. vnde Catullus: [Decoctoris amica Formiani,] & Valerius de varietate casuum: [postea inopia turpem decoctoris superlationem.] Seneca libro quinto de beneficiis: [Quomodo fœnerator quosdam debitores non appellat, quos scit decoxisse.] Iustinianus libro 10. de decurionibus. l. e. quilibet. [Quilibet principalium, vel decurionum siue decoctor pecuniæ publicæ fraudulentus.] Hinc decoctorem videtur posuisse, non tam pro eo, qui cum soluendo non sit, fidem publicam frangit, quam pro eo qui depeculatus est pecuniam publicam. In quo significatu accipit Martialis, cum ait:

Nihil colonus, villicusque decoxit.

Hoc est, defraudavit atque intercepit. Accursius non intelligens quid esset decoctor, officij nomen esse dixit. Nebr.

DECOLORARI, pro infamia notari, l. eum, qui. Co. de episc. & clericis.

D. C. S. De consilij Sententia. Auctor Valerius Probus: apud quem tamen Consulis mendosè legitur pro Consilij. Cicer. 7. in Verr. Cū consilium causam Mamertinorum cognoscit, & de Consili. sententia Mamertinis se frumentū non imperare pronunciat. Harum autem ignoratio notarum errorem apud Vlpianum peperit in l. vni. ff. de offic. cons. vbi sic legitur, Cum ipse sit, qui ex S. C. Consilij causam examinat, pro **EX SENTENTIA CONSILII**.

DECRETALIS bonorum possess. quæ sit, vide suprâ [bonorum possessio extraordinaria.]

DECRETALIS epistola est, in qua Papa ad cōsultationē alicui⁹ respōdet de Rescr. c. j. siue solus, siue de consilio fratrum, ut de Electio. bonæ memoriæ. j. Vnde,

Decretum statuit, decretalisque respondet.

Et de differētia horū nominum, decretalis epistola, decretū, canō, dogma, mandatum, interdictum & sanctio, est gloss. in Summa, dist. iij. in verbo [omnes.]

DECRETVM secundum Spec. dicitur multis modis, ut in tit. de primo & secūdo decreto. §. dicitur ergo. Quādoq; dicitur sētētia definitiua, ut ff. de Re iud. l. decreta, vel interlocutoria, ut ff. de assess. l. j in fi. Quandoque dicitur q̄ Papa cōstituit, seu statuit de cōsilio Cardinaliū, nulla facta cōsultatione, & tunc in scriptis redigitur,

digitur, vt de res. præsenti. xx. dist. si decreta. & c. seq. Quandoq; est cōsequens consensus eligētium in scriptis redactus, vt ij. q. j. legū. & de Elec. c. innocuit. Quandoq; est illud, quod capitulum, vel ordo vel vniuersitas, vel maior pars ordinauit. vt ff. quod cuius. vni no. l. planē. & quasi per totum. Quandoq; est iudicis auctoritas in alienationibus rerum præcipuē minorum interposita, vt C. de prædiis minorum. le. inter. & per totum. Quandoque decretū dicitur auctoritas principis in rescriptis beneficialibus interposita, vt de rescript. cap. gratiæ. lib. vj. & secundum Azonem, illud decretum est confirmatorium gratiæ, quia ex hoc princeps insinuat suam voluntatem, quæ seruanda est, etiam secundum eum ligat ignorantes. Est etiam quoddam decretum decurionum, quod in inuitos super muneribus rerum tribui potest, exceptis qui in liberalium studiorum laboribus sunt, & qui medendi cura funguntur. C. de Decret. decurio. l. exceptis. li. io. Quandoque decretum est iussu iudicis, quoniam mandat bona alicuius propter eius contumaciam possideri, & illud diuiditur in primum & secundum decretum. Decretum primum, est primus iussus iudicis quo mandat bona propter contumaciam in pœnam contumacis detineri. Vel sic describitur, Primum decretum est alicuius rei prohibitæ vel permissæ regulariter, in certo casu facta prima prohibitio, vel permissio, referendo singula singulis. Secundum decretum eodem modo describitur, nisi quod ibi ponitur secunda prohibitio vel permissio: & taliter dicitur pri-

um rescriptum secundi. Quandoque interponitur primum decretum, & non secundum, quia in aliquibus non est opus secundo, vt not. in capite quoniam frequenter. §. in aliis. vt lit. non contest. super verbo [constituitur.] Et illud decretum habet locū in actione reali vel personali, licet diuersimode. vt dicto §. & §. sequen. & interponitur ante litem & post, quotiescunque aliquo contumace existente adhuc non ita liquet de causa, quod diffinitiuā sententia valeat terminari: vt in dicto capite quoniam. præalleg. Decretum secundum est secundus iussus iudicis, quo licet bona alicuius propter cōtumaciam possideri, quæ prius ex primo decreto detinebantur, vt de eo, qui mit. in pos. cap. primo. in glo. vltima. Et habet locum secundum quosdā in actionibus personalibus tantum, quia secundum Ber. in gloss. vbi supra, in realibus solum lapsus anni constituit missum ex primo decreto verum possessorem: nec est opus secundo: secundum alios tamen habet locum tam in realibus, quam in personalibus. de hoc plenē Bern. in capit. contingit. de Dolo & contuma. in glossa vlt. Vel sic, secundum Ludou. de Ro. Est prima iudicis aggrauatio punitiua contumaciæ, & sic suo modo diffinitur secundum decretum. Et secundum non potest interponi nisi cōtra latitantem. Et latitatio est debitoris absconditio fraudulenta in damnum creditoris. l. Fulcinius. §. si quis possidet ff. quib. ex c. in pos. ea. quod est verum, nisi periculum sit in mora, tūc enim interponitur secundum decretum cōtra non latitantem

titantem debitorem, vt not. Ioā. Andr. in cap. consultationibus, de Offi deleg. in Nouella. & Bal. dicit in c. j. de mil. vas. qui cont. est, in vñb. feu. Sed vtrum secundum decretum sit sententia interlocutoria vel diffinitiva, effectus est magnus, vt in c. cum cessante. de Appella. & l. quod iussu. de appellat. vbi per Bar. & C. de Episco. aud. l. ij. per Bald. & l. si finita. §. si forte. ff. de Dam. inf. vbi per Dyon. Sed Lud. de Ro. dicit quod secundum decretum est sententia interlocutoria. allegat glo. singularera in præsenti. §. cum autem. in verbo [admodum.] C. de his, qui ad ecclesiam confugit. not. Io. Andr. in glos. magna in fine, capit. j. de Rebus eccl. non alienan. libro vj & ibi vide iura de hoc.

DECVBVERIT, id est, in lecto iacuerit, ff. si quis cautio. l. ij. §. si non propter valetudinem.

DECVRIONES, in coloniis & municipiis dicuntur qui Romæ Senatores appellantur: dicti à numero equitum, quibus in militia præerāt. Auctores sunt Nonius Marcellus, & Festus Pompeius: dignitas verò ipsa Decurionatus dicitur: de officio decurionum, & de illorū dignitate, lege in libris Digestorum, titulū ad Municipales. l. quoties. & l. libertus. Itē de Decr. ab ord. l. ambitiosa. Omnino decurionū officium est. pecuniam publicam habere, tractare, & exigere. Neb.

DECVRIO dicitur qui decimam partem de bonis ducit, vel qui est super decem milites constitutus in curia dominorum vel principum, sicut centurio super centum, qui alias etiam vocatus est centenarius. Et vtuntur illo vocabulo Theologi, quia dicitur

primo Machabæorū, 3. quod Iudas constituit duces populi, tribunos & centuriones. Beda tamen dicit super illud Luc. vicesimo tertio, & Mar. decimoquinto, [Ioseph nobilis decurio,] quod decurio vocatur ideo, quia est de ordine curiæ, & officium curiæ administrat. Qui etiam secundū eum dicitur curialis à procurando, quia procurat munera ciuilia & curialia. Vide de hoc ff. de Decurionib. & fil. eorum. Quidam autem dicuntur decuriones appellari ex eo quod cum ciuitates & municipia construebantur, cuiusque loci, gratia consilij, decima pars hominum colligebatur, vt ff. de verb. signif. l. pupillus. §. decuriones. Etiam quidam dicunt decuriones esse ex eo dictos, quod cum Coloniæ ducerentur, decima pars eorum qui ducebantur, in consilium publicum constituebantur: & decuriones vrbis Romanæ à muneribus excusabantur, vt C. eodem titulo, libro vñdecimo.

DECVSATE, id est, ornatè.

DEDECVS, quando aliquid dicitur fieri cum dedecore, vide Bartolum in l. secunda. §. si emancipatus. ff. de Bonor. possess. contra tab.

DEDERIT, id est, dare voluerit. ff. de Verbo. oblig. l. si stipulatus sum. Aliquando dederit exponitur, id est, reddiderit. ff. loca. l. in naue Saupheli.

DEDISSSE, inquit Paulus intelligendus est etiam is qui permittit vel compensauit. l. 76. ff. de Verb. signif.

DEDITITI serui dicuntur, qui ex obsidione se dediderunt in potestatem victoris. formam autem deditiois scribit Liuius libro primo ab vrbe condita. [Obses]

[Obsessor, inquit, interrogavit: Estisne vos legati oratoresque missi à populo Collatino, ut vos populumque Collatinum deditis? Sumus. Estne populus Collatinus in sua potestate? est. Deditisne vos, populumque Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtenilia, diuina, humanaque omnia in meam Romanique populi ditionem? deditimus. Et ego recipio.] De seruis dedititiis Iustinianus in primo Institutionum lib. titu. de libertinis, & quomodo manumissi obtinebant infimū libertinitatis gradum; [quoniam illorum, inquit, pessima conditio est.] Nebr.

DEDITITIA libertas secundum Axon. in Sum. eod. tit. hodie sublata est, sed olim eorum dicebatur dedititia libertas, qui sic seruibant, ut toto tempore vitæ suæ seruili iugo detinerentur, post mortē verò eriperent in libertatem. colligitur in lege unica. C. de Lat. liber. tol. & Institut. de succes. lib. §. ult. & l. unica. C. de Dedit. li. tol.

DEDITITII liberti olim erant, & dicebantur, quia hi, qui se debebāt timore destructionis suæ, hanc talem libertatem cōsequebantur, & dicebantur liberti, fortè propter spem libertatis. Vel verius liberti vocabantur, quia verè liberti erant, licet seruire cogerentur: hodie verò nō sunt. Azo. in Sum. C. de Dedit. libr. tol. Erant autem hi pessimæ conditionis, quia toto tempore vitæ suæ erant serui, & in morte liberti, ut dictum est, ut Institut. de liber. §. libertinorum autem, & dicunt doct. quod tales non erāt serui, sed coacti erant ad seruiendum: & erant inducti ex l. Alia Sentia, quæ etiam multa alia (sci-

licet mala) induxit: ut in gloss. Instit. tit. præalleg. Sed de dedititiis aliter & verius Theophilus & Caius in Instit.

DEDUCTIO, est defalcatio.

DEDUCTIO & compensatio hoc differunt, ut notat Cuiacius lib. octavo obseru. cap. tertio, quod compensatio ipso iure fiat, deductio vi exceptionis. l. 15. ff. Ratam rem. Secundo, deductio est partis, compensatio totius, interdum & partis. l. si quis. 11. C. Depositi. vel con.

DEFALCARE, idem est quod dedicere & detrahere.

DEFECTÆ senectutis homo, id est, senectute cōfectus, exacta ætate, Vlpian. l. 2. §. 3. ff. de Vsufr. Ut puta ægrotanti seruo, vel infanti, vel defectæ senectutis homini, Sic,

DEFECTVS ætate eadem significatione dicitur, l. 3. §. ignoscatur. ff. ad Silan.

DEFENDERE, est vicem domini subire, vel illud facere quod faceret dominus in lite, & pro eo respondere.

DEFENDI in maioribus in interstituendis non is videtur, cuius se defensor ingerit, sed qui requisitus ab actore, non est defensionis defuturus. l. 21. §. 3. ff. ex quib. caus. maior.

DEFENDI rectè. hoc est, iudiciū accipere vel per se, vel alium, sed cum satisfactione; nec ille videtur defendi, qui quod iudicatum est non soluit. leg. 63. ff. de Iudic. Hotoman.

DEFENSIO quotuplex est, vide Bar. in l. de pupillo. §. 1. ff. de Noui operis nunciatio. & quo iure est introducta: idem Bart. in l. vt vim. ff. de Iusti. & iure. & quot modis sumatur defensio. Bart. in l. liberto. in fin. ff. de Nego. gest. Quando

Quando aliquid dicitur fieri ad defensionem, vide Bart. in l. i. C. unde vi. Interdum sumitur pro excusatione, vt l. Sed et si. de Vsur. aliquando pro exceptione, vt l. siquidem. C. de Exceptionibus.

DEFENSOR est ille, qui sine mandato cautione præstita de iudicato solui, alium defendit, vel eius defensionem se offert, vt ff. de Procuratorib. l. si procurator. §. finali.

DEFENSORES ciuitatum secundum Azo in Sum. eod. tit. C. de def. ciui. sunt hi, qui in omnibus tanquam patres, potius quàm vt iudices se habere debent, vt ita nominis sui vtantur officio. C. eodem titulo, l. iij. & Authen. vt iudices sine quoquam suffrag. §. eos. Inest autem officio defensoris huiusmodi præbere auctoritatem his, quæ aguntur apud eum ex voluntate partiũ, vt adoptionis, emancipationis, manumissionis, testamentorum, insinuationis. vt in Authen. eodem titu. §. sed neque proprias. Item donationis insinuatio. In contentiosa autem iurisdictione habet cognitionem vsque ad trecentos aureos, vt in Authent. præalleg. §. & iudicare.

DEFERRE aliquem, est eum accusare. sed deferre alicui, est grates reuerentias sibi facere. ff. de accus. l. libellorum. & sic dicimus, plus Deo deferendum est, quàm homini. deferre autem appellationi, est illam admittere. differunt tamen deferre & accusare in hoc, quia deferre fit reo absente, sed accusare fit reo præsentente.

DEFERRE iuramentum, est aliquem arctare vel adstringere ad iurandum, & quandoque deferretur à iure, quandoque à iudice,

quandoque à parte, quandoque etiam delatio à parte parti deferretur. de omnibus his not. C. de Iureiuran. l. prima.

DEFERVESCERE iram alicuius dicimus, cum ex irato mitis redditur. l. quis sit. §. idem ait. ff. de ædilitio edicto.

DEFICERE dicuntur, qui ab iis quorum sub Imperio sunt, deficiunt, & in hostium numerum se conferunt. l. amissione. de capit. dimin.

DEFICERE debitores dicuntur, quorum facultates ita imminutæ sunt, vt iam soluendo nō sint. l. 3. §. multa. ff. de Iur. fisc. unde defectus facultatis apud Vlpia. l. si extraneus. 33. ff. de Iure dot.

DEFICERE conditio dicitur, cum non existit. l. 2. & passim, ff. de Condit. instit. & passim sub Rubr. de Condit. & demonstr.

DEFECTVS & defici conditione dicitur, cui conditionis euentus non respondit, l. quæ sub. 8. in fi. ff. de Condit. instit. l. 10. & l. mulier. 74. de Condit. & demonstr. l. si quis. 13. de Statu lib.

DEFICERE heredes dicuntur, qui hereditatem nō agnoscunt: & Deficientes partes, quarū nemo heres existit. l. 5. ff. de Vulg. & pop. l. 8. de Alim. cib. Motom.

DEFINIO & definitio, non diffinitio & diffinitio, notatum à Ludouico Bonognino, semper legi in Pandectis Florentinis: & ferè nunquam aliter legitur in libris vetustissimis, qui reperiuntur scripti, etiam in aliis facultatibus. Nebrissens.

DEFINITIO, est plurium rerum summam facta traditio: quod idem est cum regula l. omnis definitio. iuncta l. j. de Regul. iuris. diffinitio autē est propria & breuiter comprehensa rei substantiæ enun

enunciatio: quæ cōstat ex genere & differentiis. Bar. in l. j. de testa.

DEFLORARE virginem quid sit, not. per Archidiaconum, extra, de desponsatio. impuberum. cap. vnico, libro vj.

DEFRUTVM, mustum est quod decoquitur quousque pars tertia relinquatur. Plinius tamen li. 14. [Sapa, inquit, fit musto vsque ad tertiam mensuræ partem decocto, quod vbi factum ad dimidiā est, defrutum vocamus.] Virgilius quarto Georgi.

- Aut igni pingua multo

Defruta.

Vlpianus libro xxxij. Dig. de fundo instruct l. quætitū. [Vas, inquit, æneū, in quo sapa coqueretur, & defrutum fieret.] Item de vino & tritico legato. l. qui vinum. [mulsum, inquit, passum, defrutum.] Defrutum dictum est quod auctore Plinio sit ad dimidias defraudatum: aut, quemadmodum vult Nonius Marcellus, quod ad tertiam redactum sit. Non, quod Accursius hallucinatur, quod de vsu sit sublatum, vt quandiu possit seruetur: quasi sit dictum à fruor, eris. Nebr.

DEFRUTVM, mustum est, quod decoquitur quousque tertia pars tantum relinquatur.

DEFUNCTIO, est à debito liberatio, inde defunctus, id est, liberatus. Secūdo idem est quod mortuus. Et forte dicitur ideo mortuus defunctus, quia liberatus à miseria conditionis humanæ.

DEFUNCTORIE & [perfunctorie] idem sonant quod transitorie, vel incuriosæ, & negligenter. Vlp. l. 2. §. 16. ff. ad S. C. Trebell. & l. vn. C. qui num. tut.

DEGLABRARE, est delibrare siue cingere, hoc est arborem de-

corticare: nam glaber proprie dicitur qui læuis est, & pilis caret: sed hīc deglabrare pro leuem facere posuit Iuricons. Paulus lib. xlvij. Digest. titu. arborum furtim cæsarum. l. cedere. [Cingere, inquit, arborem, est deglabrare siue delibrare.] Ant Nebr.

DEGLABRARE seu [deglubere] est corticem eximere. l. cedere. ff. Arbor. fur. cæf.

DEGRADARE, est deponere de ordine, vt lxxxj. dist. dictū Qualiter autem habeat fieri degradatio, no. de Pœ. cap. degradatio. libro vj. nam deponere fit simplici verbo, sicut suspendere: degradare autem cum solennitate.

DEIECTIO duplex est, armata & non armata: qui armata deiicitur, quamuis non possideat, aut vitiosè possideat, restituitur. l. 14. ff. de Vi & vi arm. Qui non armata, nequaquam, nisi possideat.

DEIERARE, est falso iurare. ca. in litteris. de testibus. & ca. litteras. de Præsumptionibus.

DEINCEPS, id est, de cætero. C. de Epi. audi. l. nemo deinceps.

DEINDE, vide Instit. de rer. diuis. §. insula.

DELATA hereditas intelligitur quam quis ad eundo consequi potest, lege delata. ff. de Verborum significatione.

DELATOR, est alicuius criminis denūciator, dūmodo ad officiū suū non pertineat ea denunciatio. hoc genus hominum odiosum habetur. Martia. de delatoribus.

Turba grauis paci, placidaq; inimica quæ et.

Quæ miseras semper sollicitas opes. Idem,

Et delator habet quod dabit exilium.

Pro denunciatore tantum posuit Iuricons.

Iuriscons. Papin. tit. de Diuer. & tēp. præf. l. intra.] Intra quatuor, inquit, annos vacantium bonorum delator.] In titul. tamen de iure fisci, propria delatoris significatione vitur sæpe. Nebris.

DELATOR, est idem quod accusator, vel qui bona aliqua tanquam vacantia fisco denunciat, id est, manifestat: Et nota, quod deferre dicitur multis modis: Primò, id est, afferre. seu offerre, unde dicitur hereditas deferri: vt l. ij. C. de Carbon. edic. Item accusare de quolibet crimine, vt l. iubemus. C. ad l. lul. repet. Item delator, id est, bonorum nuntiator. l. intra. ff. de diuer. & temp. præscr. & Bart. in Rubr. de delat. & de hac materia vide plenè per Bartol. in dicta Rubr. de delato. lib. x. Cod.

DELEGARE plura significat: primò est aliquem iudicem loco sui, & auctoritate sui iudicaturum constituere, vel substituere: vt l. præcipimus. C. de appel. circa medium & l. sequen. in fi. Quandoque est in locum suum, vel vice sui alium reum creditori dare, vel cui iusserit creditor. Et hoc modo inter delegatum & eum cui fit delegatio, oportet intervenire stipulationem, vel litis contestationem. His enim modis fit hæc delegatio. l. delegare. ff. de Novatio. & Azo in Sum. eo ritu de Nouat. Delegare enim possum, id est, vice mea debitorem dare creditori, & ex delegatione liberor ego à creditore meo, & extinguatur ipsa obligatio qua tenebar. vt quando tibi sum obligatus, & alium habeo debitorem mihi obligatum, & istum tibi assigno vt debitum ab eo recipias: te, & ipso volentibus, hæc est delegatio quædam.

Interdum delegare est destinare seu assignare, unde in l. ij. ad legem Iulian. pecunia delegata, id est, destinata.

DELEGATUS, est cui causa committitur terminanda vel exequenda, vices delegantis representans, & in iurisdictione nihil proprium habens: vt ff. de Offic. eius cui mand. est iuris. l. j. in fi. & extra, de Offi. deleg. sane quia. & ca. cum olim. & Host. in Sum. eod. titu. Vel sic, Delegatus est is cui à summo Pontifice, vel ordinato vel delegato principis causa committitur Inde venit [subdelegatus,] qui dicitur respectu delegati. Item is, cui principium causæ vel medium committitur, & sic iudex propriè dici non potest: vt ca. super questionum. §. porro eodem tit. Delegatus tamen propriè delegare potest principium, medium, & finem, in §. intentionis. cap. super questionum. præalleg. Vel secundum Specul. eod. titu. in princip. est is. qui alterius commissione recipit alicuius causæ iudicalem cognitionem: nam & subdelegatus est, cui per aliquem habentem iurisdictionem demandatur in iudicio aliquid vel extra iudicium faciendum, non iure proprio, sed de iure mandantis. Et differt à subrogato & conseruatore. Nam subrogatus habet iurisdictionem iure proprio, & merum imperium, sicut iudex principalis, cui subrogatur, sed cōseruator nullam habet iudicalem cognitionem, sed tantum potestatem super notoriis & manifestis capitul. statuimus. de Offic. delegati, libro sexto. Iudex autem delegatus habet iurisdictionem in ecclē.asticis personis, non propriam, sed

sed à superiore commissam, vide Goffr. in Sum. eodem titul. & delegatus in causa sibi delegata maior est ordinario de Offi. deleg. sane. ij. & de Offi. ordin. pastoralis, quia talis vices gerit delegantis.

DELIBRARE, quod est librum, hoc est corricem arbori detrahere. lege supra, in verb. [cingere arborem.] & in verb. [deglabrare.] Nebrissenf.

DELIBERARE, est factum diligenter tractare, vel in mente reuoluere, vel cum amicis suis explorare an expediat sibi illud admittere de quo quaeritur, puta hereditatem agnoscere vel adire: vt l. Aristo. in principio, ff. de Iure deliberan.

DELIBERATIO, est prouida causae circumscriptio, cum qua ratio totum agit, & furor sibi nihil vendicat, xj. q. iij. illa praepositorum. & cap. sequen.

DELICTVM, dicitur quasi derelictum. & nota, prout supra tetigi in verb. [contractus.] quod sicut actionum quaedam proueniunt ex contractu vel quasi contractu, ita actionum quaedam proueniunt ex delicto, aliae vero ex quasi delicto. Ex delicto proueniunt actiones, vbi delictum personae verè & directè comprehenditur, vt est videre in furto, rapina, homicidio. Ex quasi delicto, vbi personae delictum verè & directè non comprehenditur, sed interpretatiue, vel iuris fictione: vt si iudex per imperitiam suam malè iudicauit, tenetur parti quam laesit ex quasi delicto. Item si tenes in domo vel officina aliquem prauum hominem qui damnum dedit mihi, teneris ex quasi delicto, eo quod in culpa sis vtendo malorum hominum ope. Et est

delictum desertio boni. Peccatum verò prauus actus. Sed crimen est peccatum graue accusatione & damnatione dignissimum. Hac est differentia secundum Ang. lxxxj. distin. c. j. & not. de Pœnit. distinc. j. si peccatum. & per Io. And. in regula peccatum. Et pro differentia inter delictum & peccatum est bona gl. in l. j. C. si aduersus deli. vbi dicit Accurs. Delictum est genus generalissimum, siue veniat ex animo, siue non. Crimen verò genus subalternum. Continet. n. sub se furtum, adulterium, & alia quae ex animo proueniunt, id est, ex consuetudine. Adde quod delictorum quaedam sunt publica, quaedam priuata. de quibus infra in versic. [priuata.] licet aliud est delictum generale, aliud speciale: Generale est, quod certa appellatione plurima eiusdem naturae crimina complecti potest, vt furtum, homicidium, falsum: quod Doct. nostri nominatum delictum appellant. Speciale verò delictum Iurisconsulti. intelligunt. quod Doct. innominatum dicunt, vt cum quis inius vocatus non parer, cum temerè appellat. haec enim facta pluribus specialibus verbis designantur, non vno generali, vt copiosius declarat Alcia. in l. aliud est fraus de Verb. signif.

DELINIMENTA pro blanditiis l. iij. de Inoffic. testam.

DELPHI, orum, ciuitas est Phocidis, ad montis Parnassi radices, posita, vbi Apollo solitus erat responsa dare, sed quemadmodum ai. Iuuenalis,

—*Nunc cessant oracula Delphis.*
titul. de Censibus.

DELPHICAE mensae à Delphis vire Apollini sacra dictae sunt: & erant

& erant ex ære, quas veteres cortinas vocabant. Plin. lib. 34. [Ex ære, inquit, factitauerunt cortinas tripodum nomine delphicas.] Cice. sexta in Verrem, [Mensas delphicas è marmore.] Martial.

Argentum atq; aurum non simplex Delphica poriat.

Florentinus titul. de supellectili legata. l. iij. [Trapezophora, inquit, delphicę subsellia.] An Ne. DEIVDIR, id est, decipit, & sic delusio non approbatur à iure, extra, de alie. iudi. mut. causa fac. capit. j. & ff. de iudic. si prator. ibi, delusoria essent pratorum decreta.

DEMENS est, qui nescit vel non potest exprimere quid velit aut nolit. c. castoris. de cle. agro. lib. vj. vbi bonus tex. & glos. ibi super ver. remittit.

DEMENS à furioso distinguitur: & is appellatur qui non viquequaque, sed ex parte tantum errore mentis affectus est, quem Cice. ro stultum appellat. velut is fuit de quo D. Pius loquitur in l. his qui. 12. ff. de Tutor. & curat. dat. exempla extant in l. si furiosi. 25. ff. de nupt. l. 2. ff. de Inof. test. l. tã dementis. 21. C. de Epis. aud. l. 6. ff. de Curat. fur. l. vlt. §. j. C. de Admin. tut.

DEMINVO, is, & diminutio, onis, non diminuo & diminutio, vt passim legitur in libris Digestorum, debere scribi adnotauit Ludouicus Bonogninus ex Pandectis Florentinorum. Est autem capite diminutus, vt ait Festus, qui ciuitate mutatus est, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui in hostium potestatem venit, & cui aqua & igni interdictum est. Nebr.

DEMINVTVM de hereditate intel. Voc. iur.

ligitur, si quid vsucaptum est, & ob id de hereditate exiit, l. 21. ff. de Hered. pet.

DEMINVTVM capite, [vide supra, Capitis diminutio.]

DEMOLIOR, demoliris, est illud quod extructum est diruere. Nam moliri est ædificare, cuius contrarium est demoliri. Virgilius primo Æneid.

Molirique arcem, & manibus subuoluere saxa.

Apud antiquiores demolio, is, declinabatur, vt Diomedes testimonio Varronis ostendit, quem citat in libro poetico: [Non demolio, inquit alstra.] Et Næuius in corollaria, [Hæc demolite,] inquit. Vlpianus titu. de vsufructu. l. heres. [Ante quàm vsufructu prohibuerit, demolierit.] Et demolitus passiuè vt in titu. de vsucapi. l. Eum qui. A. N.

DEMOLIRI, est dissipare vel destruere. Matth. vj. [Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi tineam non demolitur.] Vnde demolitio, id est, destructio. l. stipulatio. de ope. no. nunc.

DEMONSTRATIO idem significat quod ostensio. Nam omne verbum vel factum per quod aliquid ostenditur, demonstratio dicitur. Ideò dicit tex. in l. certum. ff. Si cert. pet. [Certum est quod nomine proprio vel alia demonstratione quæ vice nominis proprii fungitur, ostenditur, & sequitur. Non refert an proprio nomine res appellentur an digito ostendantur.] Et licet falsâ demonstratio non sit demonstratio, tamen ex ea quandoque sumitur significatum ad inualidandum actum, qui alias ea non expressa, esset validus verbi gratia, Testator dicit, le-

p go

go uxori meæ vestem quæ causa eius parata est. Hæc verba [quæ causa eius:] &c. sunt demonstratiua. Sed pone quòd nihil est paratum causa eius: tunc demonstratio est falsa, & dicit rex. in l. Quintus Mutius. ff. de Aur. & argen. leg. quòd nullum est legatū. Secus si diceretur, Vestem meam purpuream quæ causa eius facta est: quia licet demonstratio sit falsa, tamen apparet de re legata per verba præcedentia, vt in l. Quintus Mutius. præalleg. Et si vis scire plenissimè, an & quādo falsa demonstratio vitiet dispositionem, tradit Barto. in l. demonstratio. ff. de Cond. & demonstr. Porro demonstratio sic differt à conditione, quòd demonstratio plerumque factam rem ostendit, conditio verò futuram. l. si nominatim. eod. tit.

DENI, dena, dena, nomen est diuiduum distributiuum, quale illud bini binæ bina; & similia. cuiusmodi nomina Accursius solitus est exponere in bis tantum, cum re vera significant cuilibet tantum, quod latuit Bartolum. Is enim exponens legem quæ habetur de legat. j. si quis testamento Titio & Seio decem dari iusserit: nullam hæc verba recipiunt ambiguitatem, vt dena dixisse videatur, qui decem dixerit: putauit per dena viginti intelligi. ait namque: [Qui reliquit decem non videtur relinquere viginti.] Nam cum inter decem & dena illa sit differentia inter oratores obseruata, quòd decem numerum simplicem, hoc est decem unitates significet, dena verò cuilibet decem, erat sensus legis: quòd qui Titio & Seio legauit decem, non legauit dena, id est, cuilibet decem, sed decem

simpliciter, hoc est cuilibet quinque. In titu. de Verb. oblig. l. si ita. Accursius dena pro bis interpretatus est. Idem de annuis legatis. l. si legatum, exponens illud, [Si legatum fortè sit relictū annua bina trina die, fortè triginta dena per singulos debentur annos: licet non fuerit adiectum æquis pensionibus,] dena pro decem interpretatus est, cum dena nō simpliciter decem, sed per singulos annos decem significat. N.

DENA, id est decem, sed distributiuè, vt si legem Titio & Seio dena, intelligor singulis decem legasse. ff. de Verbo. obligat. l. si ita stipulatus. & ff. de legat. j. l. si quis testamento.

DENARIALES manumissi qui. explicat Godofr. de Latin. liber. tollen. l. j. C. H.

DENARIUS dicitur à numero decem. de conse. distinc. v. ieiuniū.

DENIQUE nō. Arc. 4. d. denique.

DENVNCIARE, est crimen alicuius superiori nunciare, vt præpositio de, augeat nunciationem, vt in simil. ff. Depos. l. j. in prin. Hostiens. autem in Summa. titu. de Accus & rub. de denunc. §. j. dicit quòd denunciatio est criminis alicuius apud iudicem sine inscriptione facta delatio ad poenitentiam agendam, vel aliam legitimam poenam imponendam, vel etiam ad vtrumque in §. seq. ipse distinguit denunciationem, dicens quòd quædam est denunciatio poenitentialis & Evangelica, & ad illam quilibet admittitur, quædam vero iudicialis & canonica, & ad illam non quilibet admittitur. Vide ibi de illa, & in reportationibus Ioan. And. cap. nouit. de Iudic. Est & denunciatio species protestationis, quæ ad alium mitti-

145,

tur, vt cū aliquem admoneo vt ab emptione desistat : vt defendendæ causæ adsit : vt à matrimonio causa legis Iuliæ exercendæ abstineat. Alciat. in l. detestatio. de Verb. signific.

DE NVO, id est, de nouo, vel iterū.

DE PACISCI est turpiter pacisci. Inde depectus, id est, turpiter pactus. l. iij. de calum.

DEPECTVS participium est, ab eo quod est depaciscor, quod significat turpiter pacisci : vnde depector apud Apuleium in oratione pro magia : [Est, inquit, litium depector, omnium fallorum commentator.] Vlpian. lib. iij. de calumniato. l. & generaliter. [Hoc, inquit, edicto tenetur qui depectus est.] Nebr.

DEPACTVS, inquit Vlpian. dicitur turpiter pactus, l. 3. §. 1. ff. de Calū. quasi verò & non depacisci aliquis honestè possit. Sed edictū de calumniatorib⁹ Vlp. interpretabatur, præterea, quod ad illius excusationē valet plurimum, homo erat Afer, nō Romanus. Depacisci, est pactione trāngere, inquit Donatus in illud Ter. in Phorm. iam depacisci morte cupio. Cic. 3. de nat. Deor. In quo nō extimesco periculum: cum enim tor impendeant, car non honestissime depacisci velim? Idem p. S. Rosc. [Ipse sibi tria prædia depactus est.] Const. l. j. C. TH. de Rap. vir. Si quis nihil cum parentibus puellæ ante depectus inuitam eam rapuerit, &c.

DEPENDERE, soluere, & præstare. l. iij. §. in iis. de Vfur.

DEPERDITVM dicitur quod desit esse in rerum natura. l. deperditum. de per. hered.

DE plano aliquid dicitur fieri, q̄ iudex sine figura & strepitu iudiciario facit, de cuius verbi si-

gnificato habes hodie plenè, de Verb. sign. in Clemen. sæpe. Arch. de elect. c. indemnitatibus. libr. vj. super verb. strepitu & figura.] Dicitur ergo iudex aliquid facere de plano, quando scilicet non est in consistorio, vt scilicet residens in loco in quo iudicare consuevit, & aliquo modo instructus, sine iuris solemnitate aliquid facit, statuit, aut determinat.

DE plano, id est, ex æquo loco, veluti vnde magistratus in tribunal, quod editiore in loco positum erat, conscendebat. Itaque de plano & pro tribunali opponuntur. Vl. l. 3. §. 6. ff. de Bon. poss. Si causa cognita bonorū possessio detur, nō alibi dabitur quā p. tribunali: quia neq; decretum de plano interponi, neque causa cognita bonorū possessio alibi quā pro tribunali dari potest. l. ii. §. j. ff. Quis ord. in bon. Sed nō sessio- nū dies numerabūtur: si modò ea sit bonorū possessio quæ de plano peti potuit: qd si ea quæ causæ cognitionē pro tribunali desiderat, vel quæ decretū exposcit? Similiter in l. j. §. 4. ff. ad §. C. Tur. & l. 18. in fi. ff. de Quæstor. & l. 9. §. 3. de Offi. procons. Hotom.

DEPORTARE, est aliquem perpetuo exilio damnare: sed relegare etiam ad tempus, vt ff. de Interd. l. relegatorum. §. hæc est differentia. & in gl. Instir. quib. mod. ius pa. po. sol. §. relegati.

DEPORTATIO, exilij species atrocissima, cū quis ita ciuitate sua multabatur, vt vinctus neruo aut compedibus, in nauim aliquam imponeretur, seruīsq; publicis, vt eū in insulā certā transferret, tradere cur. Teren. in Phor.

*Tantāne affectum hominē quem-
quam esse audacia?*

Nónne hoc publicitus scelus hinc deportarier in solas terras?

DEPORTATIO in locum aquæ & ignis interdictionis succellit, l. 2. §. 1. ff. de Pœn. l. 3. ff. ad leg. de Pecul.

DEPONERE pro demoliri, & diruere. l. 3. §. sed et si, ff. fin. regū. l. 2. §. si quid, ff. Ne quid in loco publ. Hinc,

DEPOSITIO ædificij apud Vlpianum in l. metum. 9. Item ff. Quod met. caus.

DEPOSITVM, est quod custodiendum alicui datum est, l. j. ff. eo. Et dicitur à [de, & positum,] sic quod præpositio [de,] augeat, ut ostendatur totum fidei eius commissum, apud quem ponitur quo ad custodiam, & videtur separata custodia à deponente. Est ergo aliud pono, aliud depono, ut ff. eo. l. j. Quid sit actio depositi directa & contraria, require supra, [actio depositi.]

DEPOSITVM, est contractus quo res aliqua ea lege apud alterum deponitur, ut is dolum tantum, & nonnullam in ea ipsa reddenda culpam præstare debeat.

DEPOSITVM in sequestre, propriè dicitur, quod à pluribus in solidum certa conditione custodiendum reddendumq; traditur. l. 6. ff. Depositum. Horum.

DEPOSITARIVS est, apud quæ res aliqua deponitur custodienda. Et differt à sequestro, quia depositarius ad hoc præcisè tenetur, ut depositori re restituat: tenetur etiam maximam diligentiā adhibere. Sed sequester neutri litigantium tenetur præcisè rem restituere, sed indeterminatè illi qui vicem. Alia differentia habetur in l. licet ff. de po.

DEPRECATIO à deprecari, quod est precibus rogare. l. depreca-

tio. ff. ad leg. Rhod.

DEPRECIATIVS, vilior factus, cuius pretium imminutum est. Paul. l. 22. ff. ad Leg. Aquil. Sed & eius ratio haberi debet, quo cætera corpora deprecata sunt.

DEPREHENDERE aliquem, est quod barbarè dicunt, in ipso facto capere. l. quod ait, ff. ad leg. Julian. de Adul.

DEPRIMERE nauim, est demergere. l. cū depressa. ad l. Rho.

DEPRIMERE vitem dicitur à Catone de Re rust. c. 32. qui eam in terram deductam defodit, ut anno insequenti renouetur. Venuleius l. si vitem. 22. ff. Quod vi aut clam. [Si vitem meam ex fundo meo in fundum tuum depresseris, eaque in fundo tuo coaluerit, vtile est interdictum. Radices quæ in fundo meo sint tuas fieri, quia his accessiones sunt.]

DIRECTARII, qui domos alienas furandi animo introeunt, Vlp. l. 7. de Extraor. cri. Item, qui directarij appellantur, hoc est qui in aliena cœnacula se dirigunt furandi animo, plus quam fures puniendi sunt. Paul. lib. Sen. §. c. 4. Quoties quis pulsatur, vel cuius domus introitur, ab iis qui vulgo directarij appellantur. Vritur & Vlp. l. 1. ff. de EffraCTORIBUS.

DERELICTVM dicitur illud quod caret possessore, vel quod in nullo est possessione, ut Instit. de re. di. §. hoc amplius. circa finem.

DEROGARE est deminuere, vel in parte tollere, vel detrahare, ut ff. de Ver. sign. l. derogare, & differt abrogare, ibidem. require supra [abrogare.]

DESCRIBERE, est exemplum sumere, quod Barbari dicunt copiare.

DESERERE propriè militum est, qui relinquunt locum in acie, aut sine commeatu discedunt ex castris,

stris, unde est desertor & desertio, de quibus sæpe in libris Dig. tit. de Re militari: Nebr.

DESERTORES dicuntur clerici, qui propriæ ecclesiæ ministeriis destitutis, ad aliam vitio fugæ se transferunt, vel confugiunt. vt 21. q. ij. placuit. & hoc secundum Canones. Sed secundum leges, desertores dicuntur milites vitio fugæ suam militiam deserentes. vt l. iij. de re milit.

DESERTVM, est locus non habitatus penitus, neque cultus ultra memoriam hominum: vt c. j. de Verb. sig. li. 6. unde & desertus pro neglectus. l. iij. C. de agri. & censur. lib. ii.

DESERTA causa dicitur, cum altera parte absente, fertur sententia.

DESIDERIA, passim in Iurisperitorum libris, pro libellis quibus quid à principe magistratue postulatur ac desideratur. Vulgus Requeſtas vocat. l. 4. §. ingressus, l. 9. §. observare. ff. de offic. procon. l. 3. de Appel. recep. l. 1. C. de Postu. Sic Sueton. Aug. [Promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium desideria excipiens, vt quædam ioco corripuerit, quod sic sibi libellum porrigeret, quasi elephanto stipem.]

DESIDERO præter illam notam significat etiam deficere. Cæsar in cõmentariis, [Desiderati sunt, inquit, eodie sagittarij circiter ducẽti,] i. defecerunt: hoc est interempti sunt. Sueton. in Augusto, [Desideravit nonnunquam M. Agrippæ patientiam, & Mæcenatis taciturnitatem.] Quem locum Eutropius & Sextus Aurelius non intelligentes, decepti huius verbi ambigua significatione putauerunt, quod Augustus

esset æquè patiens atque Agrippa, & taciturnus vt Mæcenas: cū apud Suetonium desiderare accipiat pro deficere illud, quod desideramus. In quo sensu accipit Iurisperitorum in tit. si libertus ingenuus esse dicatur. l. quoties. [Siue officium, inquit, desideretur] i. deficiat in eo qui debet obsequi & obtemperare. Nebr.

DESIDIA similis est imperitiæ. C. de testam. l. ambiguitates. & quid est desidiam, no. per Arch. 30. q. j. deinde desidiam. i. negligentes. C. de Anno. & trib. l. iudices. li. x.

DESIGNATIVS, id est, electus, l. Barbarius. de offic. prætor.

DESIGNATORES qui, vide sup. in verbo, brabeutæ.

DESIGNATORES Donatus in Adelph. Terent. dicit fuisse, qui ludis funebribus præerant: ob eam causam fortasse, quod ipsis ludis multa fiant noua & spectanda. Designare enim, inquit, est rem nouam facere. Sed videamus ne ex eo potius nomen inuenerint, vt Vlp. l. 4. ff. de his qui not. infam. quod præmia victoribus designent, id est, decernant. Atque, vt nunc loquimur, assignent, quæ postea ex designatorum decreto eis persoluantur. Vnde & designati consules dicuntur, quibus dicretus est Consulatus. Et locum sepulchro pedes triginta designare, dixit Cicero, pro eo quod dicimus assignare Horat.

Designatorem decorat lictoribus atris.

DESINERE propriè est in perpetuum, vt rursus non redeat. l. si. de Affig. lib. Desinere autem res vel abesse quando dicatur, explicat Iurisperitorum in l. mulieris. de Verb. sig.

DESISTERE, est à negotio iam suscepto abstinere. l. destitisse. de